

АЛЬМАНАХ
УКРАЇНСЬКОЇ
ЖІНОЧОЇ ГРОМАДИ
в Нью Йорку
1921 – 1931

ЮВІЛЕЙНИЙ
АЛЬМАНАХ
УКРАЇНСЬКОЇ
ЖІНОЧОЇ ГРОМАДИ
в Нью Йорку
1921 -- 1931

НЮ ЙОРК, Н. Й.

1931.

www.unwla.org

ПЕРЕДМОВА.

Українська Жіноча Громада в Нью Йорку вважала, що вона найкраще відсвяткує десяти роковини свого існування виданням такої книжечки, як оцей Альманах. Членкині Української Жіночої Громади були тої думки, що десятилітній ювілей товариства треба відзначити не лише святочною парадом, але теж і якоюсь прислугою українському жіноцтву, та українському громадянству взагалі. Така бо ціль присвічувала товариству за весь час його існування.

Завдання цьому Альманахови поставлено трояке: По перше, познакомити українське громадянство, а з окрема українське жіноцтво, з громадянською працею українських імігранток в Сполучених Державах. По друге, показати українським жінкам в Америці, котрі, — нігде правди діти, — у своїй більшості відстали від жіноцтва в старім краю, скільки праці виконали і що вже досягнули жінки на Україні. Третє ж завдання було — здати перед українською громадою в Америці і в краю звіт з десятилітньої праці свого товариства.

Завдання ці, особливо два перші, великі і Українська Жіноча Громада знала, що для повного виконання їх треба більше сил і кращих засобів, ніж були в її розпорядженні. Мимо того рішено зробити і зроблено те, на що скромні засоби і сили товариства дозволяли. Не було спромоги тут, на еміграції, написати повний начерк праці жіноцтва на культурно-освітньому, літературному, научному і політичному полі і дати повну картину участі жіноцтва у відродженні нашого народу. Але рівночасно треба було бодай коротко, у головних зарисах, представити вклад жіноцтва в українську культуру і це зроблено. Треба би було довгих студій і обширної книги, щоб повизбирувати всі прояви громадської праці українських імігранток. Тому треба було вдоволитись кільканацятьма звітами і загальним начерком минулого. І рішено вдоволитись тим знаючи, що й такий огляд частинно

виконає згадане вище завдання, а можливо також дасть товчок до більше точних і обширніших праць на тому полі.

І тому Жіноча Громада сподіється, що ця книжечка, при всіх своїх недостачах все таки зробить корисну роботу і розбудить зацікавлення українських жінок на іміграції до громадської праці, до організації і до участі у визвольних змаганнях нашого народу. Приміри повних посвяти діячок з нашого минулого, приклад тих жіночих гуртів і організацій, що вже ведуть таку працю, певно не остануть без впливу на широкий, незорганізований і часто байдужий загал нашого жіноцтва в Америці і заохотять його до того, щоб і вони ставали в ряди свідомих своєї цілі і готових до праці та посвяти громадянок.

Накінець ще одно: коли в Альманаху нема згадки про якийсь прояв жіночої гуртової праці в Америці, коли поминено чи недоцінено чийсь труд, так це сталось не навмисне. Українська Жіноча Громада рада би була дати як найповнішу картину нашої, жіночої, праці тут в Америці. Та ми тут так розкинені, джерел до досліду так мало, що годі було зібрати не то все, а хоч би частину того, що наше жіноцтво тут творило. І ми дуже радо почуємо, коли на сторінках преси чи в окремих виданнях ті наші пропуски і можливі неточности будуть справлені і доповнені.

Звичайно буває так, що ювілятови складають бажання і підносять дарунки. Ми пробуємо иншого способу: у наш, товариський, ювілей ми приносимо українському громадянству, а особливо нашому жіноцтву, цей наш скромний дарунок — Альманах. Просимо його так щиро прийняти, як щиро він подається.

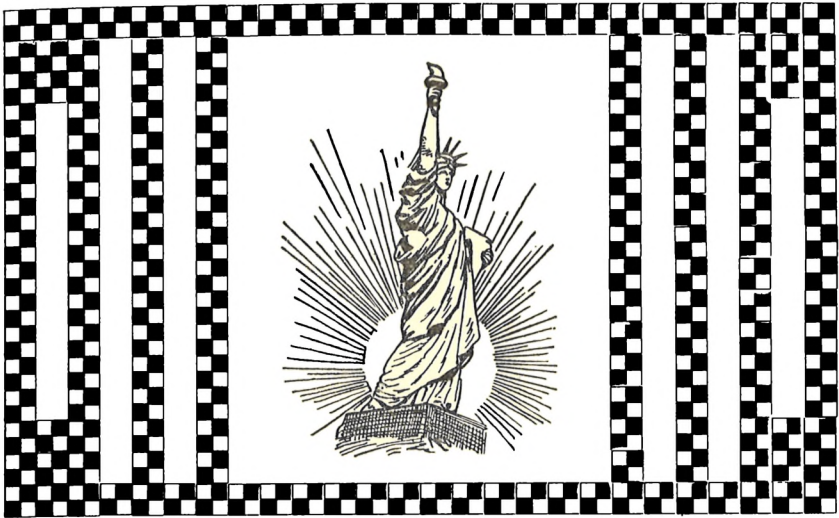
Нью Йорк, листопад 1931.

Редакційний Комітет:

Стефа Абрагамовська,

Юлія Піщак,

Лідія Придаткевич.

Десять літ праці Української Жіночої Громади в Нью Йорку.

При кінці 1921-го року заснувалось в Нью Йорку товариство українська Жіноча Громада, котре тепер, в 1931 році, обходить десятиліття свого існування. Було це чи не перше стоваришення українських жінок в Америці закладене виключно з метою допомоги старому краєви і його потребуючим установам та організаціям. Придержуючись тої мети, Жіноча Громада проіснувала повних десять літ і виказує сьогодні таку саму живучість, постійність і співчутливість для людського горя, як в перші дні вою організованого життя.

Товариство наше ніколи не мало багато членкинь. Зі записок невидно, щоб воно колись могло похвалитись, що в його рядах працювало хоч би 50 жінок. Частіше бувало так, що всіх членкинь був всего десяток-другий. А й між ними дуже зрідка прибувало якесь нове імя, якась нова, роботяща сила. Через усі десять літ раз у раз повторюються

ті самі прізвища, працюють ті самі люде, і частіше бувало так, що якесь імя перестало появлятись у реєстрі діяльних членів, ніж щоб найшлось нове.

А все таки Жіноча Громада зробила значну громадську роботу і перемогла неодну трудну перешкоду, яку її ставили обставини, час, та люде. В Нью Йорку вона стала інституцією, про яку всі знають і яку всі шанують за її жертвенну працю для тих, хто потребує помочі там, за морем. В краю Жіноча Громада теж досить знана хоч би лиш з тих своїх численних жертв, посилок, збірок та піддержок, які через неї пішли туди.

Цей сьогоднішній звіт має на меті представити ту діяльність Жіночої Громади рік за роком, так як праця йшла. Не для самохвальби він складений і не для слави. А так, щоб самим перед собою провірити свою працю, а теж щоб показати другим жіночим гуртам, а особливо незорганізованому українському жіноцтву на іміграції в Америці, що невелика але завзята і вперта громадка робітниць може таки дещо зробити і з пожитком послужити великій, потребуючій, прибитій і окаліченій українській громаді.

Засновання Української Жіночої Громади.

За ініціативою пані Марії Скубової відбулись в неділю 4-го грудня 1921-го року організаційні збори запрошених на цю нараду жінок, котрі вирішили заснувати жіноче товариство з метою допомоги старому краєви. На ці збори, що відбулись в приватному помешканні пані Скубової, прийшло біля 30 жінок. Зі записок, що їх пороблено в тому часі, годі подати точний спис присутних. З того, що присутні тоді членкині памятають, виходить, що збори були оживлені і що зацікавлення і охота до праці проявились відразу у всіх.

Вступну промову, чи властиво короткий реферат про положення в старому краю і про тамошні потреби, зробила пані М. Скубова, котра в той час щойно вернула була з Галичини. Там вона, як сестра Червоного Хреста, мала нагоду пригляну-

тись всякій военній і повоєнній недолі та живо описала свої переживання і помічення. На її думку, найпотрібнішою в той час була поміч нещасним українським інвалідам, що повертали у батьківщину з ранами і каліцтвом, придбаними в боротьбі за волю свого народу. В той час в краю не було ще ні належної організації, котра опікувалась би інвалідами, ні не можна було надіятись на якусь значнішу жертвенність виснаженого війною тамошнього українського громадянства. Крім того, польський уряд дивився кривим оком на кожну українську організацію, хоч би й добродійну, та робив її великі труднощі. Одинокa надія для тих інвалідів остала на поміч з Америки і звідки така поміч повинна прийти.

Дальше пані Скубова пояснила, що таку допомогу можуть успішно дати лише зорганізовані тутешні люде і що головно тим повинні зайнятися жінки. Їх діло гоїти рани, обходити хворих, піклуватися раненими і каліками. І українські жінки в Нью Йорку повинні взяти на себе частину того обовязку і працювати для допомоги тим, хто тої помочі потребує. Зразу треба збирати трохи гроша, щоб було чим лічити і жити українських інвалідів, бодай тих, що зовсім безсилі, а далі можна буде подумати над збіркою на будову чи купно дому в старім краю, де ті інваліди найшли б приміщення і постійну опіку.

По тій промові забрало слово кілька присутних і всі погодились, щоб заложити таке товариство. Для належного переведення тих організаційних зборів рішено вибрати президію, до якої за одноголосною згодою всіх ввійшла пані Олена Кречківська, як предсідателька зборів, а панна Анна Кушнір, як секретарка.

Пані Кречківська ще раз коротко зясувала завдання товариства і підчеркнула, що ціль такої жіночої організації повинна бути поміч старому краю, особливо в той час, поміч інвалідам. Опісля переведено дискусію над тим, як назвати товариство і прийнято для нього імя Українська Жіноча

Громада в Нью Йорку. З черги приступлено до вибору постійного уряду, до якого війшли:

П. Марія Скубова — предсідателька;

П. Олена Кречківська — містопредсідателька;

Панна Анна Кушнір — секретарка;

П. Катерина Гупалова — касієрка.

Дальше переведено вписи членкинь. Всі присутні жінки вписались. З записаної в протоколах з того засідання суми \$6.25, зібраної, як членські вкладки (по 25 центів від особи за місяць) виходило б, що всіх присутніх було 27. Крім того зібрано ще на цілі товариства добровільні жертви, котрі зложили слідуєчі: Анна Куликова і Катерина Трофимяк по \$5.00; Марія Скубова і Анна Заремба по \$3.00; Е. Шутаківна і Н. Н. по \$2.00. По одному доларови дали: Олена Кречківська, Анна Кушнірівна, Леона Драганова, Меланія Татаринська, Іванна Скубівна і Марія Бродинова. Разом зібрано \$26.00, так що з вкладками товариство започаткувало свою касу і свою працю сумою \$32.25.

Предсідателька Скубова представила ще раз коротко завдання товариства і попросила присутніх, щоб піддали свої думки, як найкраще вести збірку працю і помагати інвалідам. Пані Кречківська запропонувала, щоб вислати жінок з колядою на інвалідів, а теж щоб приготувити представлення, котре дало б дохід. Вона сама, як бувша артистка львівського театру зобов'язалась докласти всіх старань, щоб представлення було удачне і щоб при Жіночій Громаді заложився постійний аматорський гурток.

Пропозицію пані Кречківської прийнято і зараз же рішено доручити їй підшукати відповідну штуку і предложити слідуєчим зборам до ухвали. На цьому й покінчилось це перше, установче, засідання.

На слідуєчих зборах, 11 грудня, на внесення п. Кречківської рішени відіграти штуку „Проклята Доня” Почато часті проби, тому що представлення було назначене на 25 грудня. Представлення

пройшло зі значним успіхом, так моральним, як і матеріальним і по оплаченні видатків Жіноча Громада почала новий рік з „чистими” сто доларами на своїй банківій книжочці.

1922

Тисячдевятьсотдвацятьдругий рік відзначився в житті Жіночої Громади незвичайною, просто горячковою діяльністю. Відбуто 23 засідання, з котрих є коротші або довші записки в протокольній книзі і безліч дрібних сходин, нарад і конференцій; влаштовувано представлення, балі, віча, збірки, базар, коляду, вечері, то що, все з метою, щоб придбати як найбільше фондів і як найкраще сповняти приняте завдання. Жінки працювали „як навіжені” і в той час товариство справді розрослося і придбало поважне число членів. В першій половині 1922-го року членський реєстр був чи не найбільший за весь час існування Жіночої Громади. Здається, цікаво буде поглянути, хто в цей час працював, або бодай належав до одинокого тоді нюйорського діяльного жіночого гурта; ось ці тодішні членкині (записані в протоколі з 26 травня 1922):

Абрагамовська Стефа, Базар Анастазія, Беличак Анна, Бродин Марія, Берківна Параска, Вінявська Анна, Возняк Марія, Гайова Марія, Горбатюк Текля, Гаврис Анастазія, Гурняк Леона, Давидів Марія, Дембіцька Евфрозина, Дембіцька Пелагія, Дідоха Марія, Добрянська Анастазія, Добрянська Євгенія, Дрозд Катерина, Заремба Анна, Іванюта Ксеня, Карнець Юлія, Квасницька Катерина, Кориляк Катерина, Костецька Марія, Кудеревко Любіна, Куликова Анна, Куликівна Ольга, Кушнірівна Анна, Лемко Ксеня, Ленчук Марія, Мартинець Кароліна, Матусьова Емілія, Мілешукова Марія, Михальчукова Тося, Мурашуківна Юлія, Парада Олена, Петрівська Анастазія, Савицька Йосифа, Сивець Анна, Скубівна Іванна, Скубова Марія, Татаринська Меланія, Тимцюрак Марія, Томків Марія, Трофимьяк Катерина, Фаріон Розалія, Шутаківна Елсі.

На жаль у слідуючих і в попередних місячних записках, хто платив вкладку, багато зі згаданих вище 46 імен не появляється. Бували навіть випадки, що треба було перевибирати комітети, тому що деякі членкині швидко знеохотились, або найшли собі якісь інші причини, щоб кинути товариство і працю.

Трапилось теж і поважніше непорозуміння, таке що довело до доносів і немилих сцен, та до того, що літом довший час трудно було зібрати більше число членкинь на збори, але мимо того праця не вгавала, товариство розвивалося і раз у раз по Нью Йорку гомоніли балачки про одно, друге, третє і десяте підприємство Жіночої Громади.

Відіграно силами товариства представлення „Проклята Доня”, „Хмари”, „Наталку Полтавку”, „Пан Штукаревич” „Пекольне діло” і „Правда все горою”. Деякі з тих представлень були влаштовані на виключний прихід Жіночої Громади, інші на спілку з іншими товариствами або на їх замовлення. Влаштовано в Народнім Домі жіноче віче (30 квітня 1922), на якому зібрано \$45.09, далі великий базар, що трєвав цілий місяць май і дав близько 350 доларів приходу, а кромі того кошачковий баль і вечерниці. Разом зі згаданими представленнями зроблено 10 підприємств. На другому місці цієї книжки, у фінансовому звіті Жіночої Громади, подані точні цифри про прибутки і розходи товариства. Тут лиш годиться зазначити, що за цей 1922 рік Жіноча Громада вислала до краю 695 доларів і 97 фунтовий пакунок з одягом і біллям.

Головна частина зібраних грошей — 500 доларів — пішла до Львова до Українського Товариства Опіки над Інвалідами, як перша основа фонду будови дому для українських воєнних калік. Кромі того вислано для українських вояків, інтернованих в таборах в Чехословащині на руки д-ра Смаль Стоцького 100 доларів, до Каліша для лікарки Скачківської-Сушко 50 доларів, до Жіночої Громади в Тернополі \$40.00 (на інвалідів і для кооперативи), та 5 доларів інтернованому д. Харченкові в Каліші. Пересилка тих грошей і пакунків коштувала поверх \$15.00.

УКРАЇНЬСЬКА ЖІНОЧА ГРОМАДА В НЬЮ ЙОРКУ В 1922 Р.

Попри цей матеріальний успіх, товариство могло похвалитись ще значним моральним престижем. Інші товариства звертались раз у раз до Жіночої Громади з проханням допомогти їм чи співпрацювати з ними. Жіноча Громада влаштувала святочну вечеру на прийняття Українського Національного Хору під управою Олександра Кошиця в осені 1922; від неї позичали артисток та кликали її для співпраці при різних концертах і представленнях, участь Жіночої Громади стала важною для всіх, хто влаштовував якісь підприємства, віча, то що. Взагалі, мимо всіх труднощів, мимо багатьох перешкод, та мимо не рідких непорозумінь, котрі звичайно трапляються в нових товариствах і у розгарі праці, Жіноча Громада перебула перший рік свого існування з пожитком для громадського діла і, так сказати б, „здати іспит” з того, як виконувати народну роботу.

Слід ще додати, що подані висше цифри, це лише „чистий зиск” з прибутків Жіночої Громади. Обороти товариства були куди більші і доходили за цей один рік до 2,500 доларів, при чому, одначе, значні суми пішли на кошти підприємств, як це подрібно подано у фінансовому звіті.

Накінець згадати треба тих членкинь товариства, котрі брали найживішу участь в працях Громади. Крім председательки Марії Скубової, котра була активно причасна мало не в кожному підприємстві, протокол згадує членкинь Абрагамовську, Михальчукову, Кушнірівну, Трофимяківну, Шутаківну, Кречківську, Матусьову, Іванюту, Кудеревко, Татаринську, і не-членкинь Корнатову та Ольшевську, котрі будь-то ходили з колядою, будьто влаштовували базар, будьто працювали при інших численних підприємствах Жіночої Громади. З протоколів теж видно, що дуже часто на покриття якихось непредвиджених видатків членкині складали між собою, крім регулярних вкладок, ще й дрібні збірки, котрі будь-то висилано до краю, будьто вживано на якусь ціль на місци. Взагалі членкині, котрі працювали, робили це з відданям і посвятою.

1923

При кінці 1922-го року (15 грудня) відбулися річні збори Жіночої Громади, на яких складено звіт з цілорічної праці та вибрано новий уряд. Звіт цей присутні прийняли до відома, після чого вибрали на 1923-ий рік слідуєчий уряд:

Марія Скубова — председателька,

Стефа Абрагамовська — містопредседателька,

Анна Куликова — касієрка,

Антоніна Михальчикова — заст. касієрки,

Пелагія Дембіцька — рекордова секретарка,

Елсі Шутаківна — фінансова секретарка.

До контрольної комісії вийшли: Ксеня Лемко, Марія Дідоха і Текля Горбатюк.

Обчислення каси виказало, що Жіноча Громада переходить у слідуєчий рік з готівкою 155 доларів і 50 центів; крім того був значний припас одержі і білля, призначений для висилки до краю для інвалідів.

На тих самих зборах також ухвалено піти з колядою на цілі товариства.

Діяльність Жіночої Громади за той 1923-ий рік поплила так же жваво, як і в попередньому. Правда, число членкинь змаліло. Реєстр членкинь виказував в тому році лише 37 імен, але це не спинило розмаху і не зменшило діяльності товариства.

Одною з перших справ, котрі взято під розвагу, було заложення Українського Червоного Хреста. В той час ще справа Східної Галичини не була вирішена і відтіля раз у раз приходили вістки про розрухи, арешти, масові інтерновання, то що. Председателька Скубова горячо заінтересувалась тим питанням і піднесла його раз і другий на зборах товариства. При тому пояснювала, що такий український Червоний Хрест стане дуже в пригоді на випадок якоїсь заверухи у ріднім краю та дасть можливість американським українкам прийняти участь в визвольній боротьбі.

В тій справі скликано ширші наради з представників різних товариств, (1-го лютого 1923) і на них рішено справу спопуляризувати між українською імїграцією в Америці та почати організацію.

Постановлено видати відповідні розкидки, зажадати піддержки від ньюйорських організацій та підготувати санітарний курс. Вибрано членкинь, котрі мали порозумітись з українськими лікарями, котрі той курс вели б. Здавалось, що пічнеться діло на ширший розмір і що буде можливість гуртувати біля нього більше жіноцтва.

Тимчасом зайшли в громадському життю і в життю товариства події, котрі цю справу відсунули на дальший плян, а вкінці її поховали. Спочатку в самій Жіночій Громаді прийшло до ріжних непорозумінь, наслідком котрих предсідателька Скубова зрезигнувала з уряду (23 березня 1923) і перестала приймати участь в працях товариства. Уступлення самої ініціаторки згаданого діла, котра ще крім того, як воєнна сестра милосердія, мала досвід у тій справі, не могло остати без впливу.

Рівночасно також прийшла з Парижу вістка, що Східну Галичину віддано на все Польщі. Це рішення пригнобило всіх а крім того відібрало надію на можливість скорого визволення чи якоїнебудь зміни положення в старім краю. Вістки про розрухи притихли і Жіночій Громаді прийшлося вернути назад до своєї первісної праці — помочі потребуємим калікам, інвалідам та полоненим.

В тому році ще в лютім, перед уступленням пані Скубової, вислано 9 пакунків вживаної одежі до табору українських полонених в таборі Щепюрно, в Польщі, на руки лікарки Христини Сукачківської-Сушко, та 3 пакунки одежі і білля для родин полонених в таборі в Юзефові на Чехословаччині. Крім того грішми післано 150 доларів до Союза Українських Інвалідів у Львові. 25 доларів до Щепюрна на руки др. Скачківської на оплату мита за пакунки і раз 25 а раз 30 доларів до Каліша на руки генерала О. Удовиченка. Крім того передано інвалідам в Каліші 100 доларів через д. М. Саловського, котрий в той час поїхав до краю. Разом всі грошеві посилки до краю виносили в тому році 330 доларів. Близько сто доларів видано на оплату пересилки пакунків і грошей, на мито і опакування.

Краєві організації, особливо ті, котрі одержали поміч, віднесли до Жіночої Громади з глибо-

кою вдячністю. Інтерновані стрільці в Йосефові прислали сердечного листа на руки передсідательки Скубової, у якому потверджують одержання трьох пакунків ваги 114 кільограмів (біля 240 фунтів) у якому впевнюють, що „слова найщирійшої падыки пливуть зі серця тих бідних жінок і дітей”, котрі „викинені злою долею з рідного Краю опинились дійсно в дуже скрутнім матеріяльнім положенню”.

Знова „Українське Товариство Опіки над Інвалідами” у Львові в довшому письмі поквітувало одержання 500 доларів на будову дому і 100 доларів на поміч інвалідам (перша посилка з 1922 р.). При кінці того листа пишеться таке:

„З радістю витаємо відродження Вашого Товариства, як також Вашу жертвенну готовість несення нам помочі у так важнім, відвічальнім, виховуючим націю до відродження, обовязку. Із одушевленням приймаємо Вашу з нами співпрацю, сподіваючися, що Ваша готовість і щирість, хоч споза океану облекшить долю соткам нещасних Борців за нашу спільну Ідею, що завдяки Вашій праці, а жертвенности тамошного свідомого українського Громадянства у княжім городі Льва стане небавом конечна і корисна інституція, власний дім „Українських Інвалідів”, який після статута, по вимертю інвалідів по літах перейшов би на власність одної з львівських українських культурних інституцій”

За те з таборів з Каліша і Щепюрна є лише прохання о поміч, але нема вістки, що з посилками сталося. А навіть пізніше, в 1925-ому році прийшли письма з запитом, що післано і коли, так що напевно не відомо, хто наші посилки одержав і як їх вжив.

Після уступлення п. Скубової, провід Жіночої Громади обіймила містопредсідателька панна Стефа Абрагамовська. В протоколах з того часу зазначено, що Жіноча Громада влаштувала чотири представлення, в тому числі „Вихованець” і „За Ідею”, весняний бал, продажу квітів біля церкви, Андріївські Вечерниці і багато дрібних збірок. Зборів відбуто п'ятнацять. Від червня того року товариство примістилось у власнім льокалі при 30 Іст 7-мій вулиці.

В 1923-ому році Жіноча Громада навязала також зносини з краєвими жіночими організаціями, в тому числі зі Союзом Українок у Львові і з Українським Жіночим Союзом у Відні. Ця переписка і до певної міри співпраця продовжувались пізніше на протязі дальших років.

1924

Як звичайно, при кінці 1923-го року, відбулись річні збори, на яких стверджено, що в касі є 227 доларів і 31 центів, та на яких вибрано уряд на слідуєчий рік. Урядничками стали слідуєчі:

Стефа Абрагамовська — предсідателька;

Марія Марусевич — містопредсідателька;

Пелагія Дембіцька — секретарка, (до мая; після того Анна Мудра);

Текля Горбатюк — заступниця секретарки;

Анна Куликова — касієрка;

Антоніна Михальчукова — заст. касієрки.

До контрольної комісії вибрано Анну Мудру, Марію Тимцюраківну і Марію Дідоху. Господинями локалю зістали Марія Возняк і Анна Мудра.

Число членкинь в тому році знова змаліло. Реєстр виказує вже лиш 26 імен, між якими не видно багато діяльних членкинь з минулих років. Напружуюча праця двох минулих років декого перевтомила, декого знеохотила, а декому знова таки докучили ріжні напасти проти товариства з боку своїх і чужих.

А все таки праця йшла і то доволі успішно. Зараз на перших зборах в 1924-ому році (24-го січня) стверджено, що товариство зібрало з виставленої тоді театральної штуки поверх 150 доларів чистого приходу, та що членкині заколядували 266 доларів і 36 центів. Разом з оставшими з попередного року грішми в касі найшлося 633 долари і 87 центів.

Всі ті гроші постановлено вислати до краю, а теж почалась підготовка дальшої праці товариства. Рішено вибрати і пізніше вибрано чартер, намічено плани підприємств і зараз же в перших місяцях влаштовано баль, пізніше ще одну забаву та предствалення.

Ціль тих підприємств і збірок остала по дав-
ному та сама: поміч потребуючим в старім краю,
а головно інвалідам. Даючи представлення „Ніч
під Івана Купала”, Жіноча Громада в летючці-про-
грамі ось так зясувала завдання своє і цілого гро-
мадянства супроти тих, хто потерпів в боротьбі за
волю свого народа:

„Українці міста Нью Йорку! Будьте громадяна-
ми і патріотами не тільки на словах та в піснях, але

СТЕФА АБРАГАМОВСЬКА

й на ділі. Не забувайте про тих, що поклали своє
здоровля на вітвар визвольної боротьби нашого
народу — Інвалідів. Не забувайте тих, чиї батьки
і чоловіки понесли своє життя в жертву за свій На-
род, за визволення Ваших братів, сестер, батьків і
дітей з неволі!

„Їх саможертва кличе нас всіх не забувати самих борців, тепер німечин, або тих, кого вони лишили у великому горі, голоді, холоді, в хоробах.

„І Жіноча Громада міста Нью Йорку дає їм по своїм силам допомогу та кличе Вас всіх допомогти її зробити ту допомогу більше численною, більше широкою...”

Рівночасно Жіноча Громада переписувалась зі старокраєвими організаціями в справах, звязаних з її допомоговою працею, а теж і в інших. Найживіша переписка була з Союзом Українок у Львові та з Українським Жіночим Союзом у Відні. Темою переписки були справа протесту проти польського поліційного терору, котрий в той час виявився вбивством Ольги з Левицьких Басарабової в польській тюрмі у Львові (12 лютого 1924), та справа висилки делегатки на конгрес Жіночої Ліги Мира і Свободи, що відбувся в травні того року в Вашингтоні.

У першій справі Українська Жіноча Громада скликала протестаційне віче, котре відбулося 6-го квітня в залі Українського Народного Дому в Нью Йорку. Віче відбулося при великому здвизі народу, головно жінок. Промовляли на ньому дд. Лотоцька, Лисякова, одна американка та одна чешка. На вічу ухвалено також відповідні резолюції, в котрих, між иншим, було сказано слідує:

„1) Українське жіноцтво м. Нью Йорку не може найти слів для нап'ятовання рафінованого варварства, з яким польські державні органи туртурували та замучили на смерть бл. пам. Ольгу Бесарабову, високоїдейну і видатну українську громадянку, котра стояла осторонь від активної політичної діяльності і єдиною виною якої було те, що вродилась, жила і вмерла українкою. Українське жіноцтво м. Нью Йорку п'ятує так звану польську републику, де подібні урядові морди як вказують інтерпеляції навіть польських послів в польським соймі, є на порядку деннім, як організацію національного бандитства, яка є чорною плямою на карті Європи, нещастем народів, які нещасним ходом долі попали в кігті сеї організації та вічним соромом для тих великих потуг світа, котрі отсю організацію націо-

нального бандитизму мало що не в центрі Європи створили і піддержували.

2) Українське жіноцтво присягає само і взиває увесь український нарід по обох боках океану ненавидіти всею душею і всім серцем отсю темну державу організованого морду, скритовбійства, насильства і грабунку, поборювати її всіми способами, які є лише в людській силі, аж доти, доки отсей жорстокий паразит не розпадеться і не згине з лиця землі. Українське жіноцтво присягає виховати своє молоде покоління в непримиримій ненависти до диких польських гнобителів та взиває українців-муштин пімстити за смерть бл. пам. Ольги Бесарабової так, щоби се було відстрашуючою осторогою для посіпаків польського державного бандитизму.

3) Українське жіноцтво м. Нью Йорку рішає звернутись з протестом проти рафінованих польських звірств до правительства Злучених Держав, яке є морально одвічальне за віддане Галичини на поталу Польщі, а тим самим морально одвічальне за звірські акти, поповнювані там польськими властями.”

В справі делегатки до Вашингтону звернувся був до Жіночої Громади львівський Союз Українок листом з 2 лютого 1924 р., у якому писалось в тій справі слідує:

„Цього року відбудуться в Америці великі жіночі конгреси, а саме в маю у Вашингтоні буде Конгрес Міжнародної Жіночої Ліги Мири і Свободи, а здається в червні конгрес Міжнародної Жіночої Ради. Ми є членами обох тих організацій і лежить в інтересі Українок, щоб вони на обох конгресах були численно заступлені. Такі конгреси були числено заступлені. Такі конгреси є незвичайно відповідним тереном для пропаганди української справи, а також скріпляють наші звязки з міжнародним жіноцтвом. Не знаю, чи буде можливо котрій з нас поїхати на конгреси; перешкодою є великі кошти і труднощі з пашпортом. На конгресі Ліги Мири і Свободи (Вашингтон, май) запросили Американки дві Українки на свій кошт. Чи хто поїде, не знаємо. На всякий випадок треба, щоби Українки емігрантки, що живуть в Америці, зацікавились ти-

ми конгресами і взяли в них участь. Будьте ласкаві, Впов. Пані, подайте нам назвиска і адреси кількох пань, інтелігентних, жінок з громадським виробленням і обзнайомлених з працею вище згаданих міжнародних організацій, котрі могли би взяти участь в конгресах як делегатки українського жіноцтва. Ми переслалиби їм повновласть від Української Секції Ліги Мира і Свободи і від Української Жіночої Ради....". Підписано: Мілена Рудницька, місто-голова Союзу Українок.

В тій справі рішено порозумітись з Жіночою Громадою в Ньюарку та допомогти фінансово делегації з краю. Також постановлено призначити від себе одну делегатку. З тих рішень, одначе, нічого не вийшло, тому що поки про них повідомлено Союз Українок і поки відтіля наспіла відповідь, до Америки приїхала делегатка краєвого жіноцтва, призначена здається віденською Жіночою Радою. Ця делегатка, доктор Надія Суровцова, не вважала потрібним порозумітись з українськими жіночими організаціями в Америці і весь час свого побуту тут перебувала в товаристві членів американської комуністичної партії. З ними і від їх імені вона влаштувала навіть кілька агітаційних віч, у яких заохочувала присутних до признання совітської влади, після чого відїхала на Радянську Україну. Там большевики її зразу радо прийняли і витали, а за кілька років розстріляли.

В 1924 році Жіноча Громада вислала до краю слідууючі жертви:

Українським Інвалідам у Львові післано на будову дому \$400.00 і \$100.00 на харчі; 30 долярів післано полоненим в Каліші і 25 долярів військвим немічним у Відні. Також післано 81 долярів і 91 центів українським політичним в'язням у Львові і 10 долярів на Наукове Товариство ім. Шевченка. В цьому ж році членкині товариства зібрали і переслали до Львова і Каліша кілька пакунків з біллям та одягом. Пересилка тих грошей і пакунків коштувала біля 75 долярів, так що в тому році Жіноча Громада видала на підмогу старокраєвим установам і людям поверх 750 долярів, не рахуючи білля, одягів і харчів. Крім того частину оплати за

пересилку пакунків покрив Союз Українських Товариств в Нью Йорку з приходу з Листопадового Концерту.

Цю суму зібрано, як звичайно, з підприємств, збірок, пожертв членкинь і вкладок. В тому році відіграно представлення „Суєта”, „Панська Хворість”, „Катерина Чайківна”, і „Ніч під Івана Купала”, та влаштовано одно віче, балъ, дві вечеринки та на спілку з іншими товариствами один пікнік. Зборів відбуто 12. На загал, рік цей був оживлений і праця йшла жваво і — як це видно зі звіту — успішно.

РІК 1925.

В 1925 році управа Жіночої Громади була в руках слідуючих членкинь: Стефа Абрагамовська, голова; Євгенія Гайда, секретарка; Текля Горбатюк, заступниця секретарки; Марія Дідоха, касієрка; Антоніна Михальчук, заступниця касієрки.

До контрольної комісії ввійшли: Марія Костецька, Марія Возняк і Анна Мудра.

Членкинь в тому році мала Жіноча Громада 28. Настрій в товаристві остав той самий, що й минулого року і праця йшла теж завзято. Поміч інвалідам, вязням і полоненим остали й надалі головною метою заходів товариства. Крім того раз у раз виринали нові справи та потреби, котрі по змозі заспокоювано.

В тому ж році виринула знова справа висилки делегатки українського жіноцтва на конгрес Міжнародної Жіночої Ради у Вашингтоні. Українські жіночі організації в краю і на європейській еміграції почали в тій справі переписку з ріжними тутешніми товариствами і приватними особами і зразу годі було вияснити, що і як.

Між іншими, Жіноча Громада одержала в тій справі від товариства ім. Ольги Кобилянської в Саскатуні слідуючу відозву, у якій так пояснені завдання зїзду і участи українок в ньому:

„В маї с. р. у Вашингтоні має відбутися зїзд Інтернаціональної Жіночої Ради. Подібні зїзди відбуваються що року, по черзі в ріжних державах.

Інтернаціональна Жіноча Рада складається з окремих жіночих рад, які провадять свою окрему

роботу і які потім об'єднуються і Інтернаціональну Жіночу Раду, для полагодження спільних інтересів і завдань.

Є і Українська Національна Жіноча Рада, яка старається обняти під свій провід як можна більшу кількість українського жіноцтва. Метою української Національної Жіночої Ради є головним чином дбати про визволення рідного народу, та про поліпшення долі української жінки і дітей.

Робота Української Національної Ради в Інтернаціональній Жіночій Раді зводиться по більшості до ознайомлення світового жіноцтва з правдивим положенням української справи, до знайомлення його з тими ненормальними, жахливими умовами в яких доводиться жити українським жінкам і дітям під чужою окупацією. На з'їздах Інтернаціональної Жіночої Ради наші делегатки завжди стараються внести свій протест проти чужої окупації, проти чужого насильства. Стараються заводити знайомства з видатнішими жінками інших національностей і при їх допомозі подавати відомости до чужої преси. Стараються заводити зносини з тими жінками, які мають стосунки з Червоним Хрестом чи іншими благодійними установами і добувають від них допомогу. І по більшій частині се нашим жінкам удається. Вже багато разів жінки допомагали нашим нещасливим галодним сестрам.

Зав'язуванням таких зносин, наші жінки приносять велику користь рідній справі, і участь наших делегаток на інтернаціональних з'їздах є дуже потрібна. Ми ще в такому становищі що нам скрізь і всюди треба нагадувати про себе, про свій нарід про свою справу і ми мусимо використовувати кожен світову трибуну з якої ми могли б бодай словом пригадати про себе.

Тому і сього року у Вашингтоні ми мусимо мати свою бодай одну представницю.”

Подібні відозви та листи в тій справі наспіли теж до пані Скубової, до деяких мужеських товариств та до редакцій українських газет.

Щоб справу устійнити, Жіноча Громада скликала на 5 квітня того року ширші наради, у яких,

кромі членкинь товариства, взяли ще участь представниці жінок при Українським Демократичнім Клубі, пані Юлія Яремова, представниця Жіночої Січи панна Катерина Шутаківна, пані Олена Лотоцька з Джерзи Ситі та пані Юлія Шустакевич з Вудгейвен, Лонг Айленд.

Предсідателька С. Абрагамовська пояснила зібраним коротко ціль нарад і підчеркнула те завзяття, з яким українські жінки в старім краю добиваються собі рівноправности в міжнародніх організаціях і тим самим помагають українській справі. Обовязком американських українок повинно бути помогти старокраєвим організаціям фінансово у висилці делегатки, а теж вислати на згаданий конгрес представницю від себе. Після того пані О. Лотоцька пояснила обширніше завдання Міжнародної Жіночої Ради і після дискусії рішено позичити між членкинями Жіночої Громади 250 долярів на оплату подорожі другої делегатки з краю (одна мала приїхати на кошт американського комітету, якого головою була пані Джейн Аддамс). Також постановлено вибрати окремий „Конгресовий Комітет”, котрий мав зайнятися прийняттям делегаток і взагалі участю українок в згаданому конгресі. В склад комітету вийшли: пані Юлія Шустакевичева — голова, пані Олена Лотоцька — секретарка і панна Катря Шутаківна — касієрка.

Цей комітет зайнявся наложеними на нього справами і проіснував аж до часу відїзду делегатки. Пізніше він став завязком американського Союзу Українок.

Справа з конгресом не вийшла одначе так, як зразу думали. Поляки не дали краєвій делегатці візи і відтіля ніхто не приїхав. За те від українських емігранток в Европі приїхала Ганна Келлер-Чикаленко з повновластями заступати всі українські жіночі організації. Від українського жіноцтва в Америці виделеговано паню Юлію Яремову і паню Лотоцьку. Крім того на зїзді були ще панни Іванка Скубівна як пресова агентка і Йосифина Яремівна як гість.

Після зїзду пані Келлер-Чикаленко відвідала Жіночу Громаду і познакомилась з її діяльністю, а

також склала звіт на загальнім вічу в Українськiм Народнiм Домi. Для неї влаштовано привитання, а пiсля її вiдiзду затiснилися звязки мiж краєвими організаціями українських жiнок i американськими.

Тут почав свою працю Союз Українок i Жiноча Громада вступила в його члени.

Грiшми, висланими на приїзд делегатки з краю, розпоряджено так, що 150 долярiв призначено на помiч iнвалiдам, а 100 долярiв на помiч голодуючим. Цю суму роздiлено по рiвному мiж оба тодiшнi допомоговi комiтети у Львовi. Крім того в сiчні вислано знова кiлька пакункiв до Калiша i до Львова тамошним iнвалiдам i полоненим. Намiр вислати теж дещо iнтернованим в Румунії воякам української армії не вдалось здiйснити через дуже утруднену комунікацію з Румунією i через тамошню цензуру та мита. Пiзніше пiслано ще сто долярiв львiвським полiтичним вязням i 10 долярiв Анастазії Саличiв. Також, очевидно, оплачено затягнений в членкинь довг на приїзд делегатки.

Фонди здобувано по старому: представленнями („Старий Закал”, „В Тенетах”, „Нiч пiд Iвана Купала”), двома балями, вечерницями, продажею цвiтiв i пiкніком. З тих всiх приходiв вжито на старокраєвi потреби, включно з оплатою посилок, поверх \$450.

РІК 1926.

Управа товариства на 1926 рiк остала та сама, що попередного, лише що мiсце секретарки обiймила панi Пелагiя Дембiцька. Членкинь в Жiночiй Громадi було в тому році 34, та дiяльнiсть була далеко не та, що попередними роками.

На цiле українське громадянство в Нью Йорку i здається в цiлій Америцi налягла якась не то зневіра, не то байдужнiсть. Трудно було скликати людей на збори, чи влаштувати якесь пiдприємство. На той час припадає теж спроба влаштувати в Нью Йорку постiйний, на пiв професійний, український театр, через що вiдпало головне жерело приходiв Жiночої Громади: театр вiдiгравав свої штуки в тому самому Народному Домi, де раньше Жiноча Громада давала представлення, так що з одного боку робив конкуренцію, а з другого займав майже постiйно одиноку українську залю в Нью Йорку.

УКРАЇНСЬКА ЖІНОЧА ГРОМАДА В НЬЮ ЙОРКУ В 1926 Р.

Мимо того товариство спромоглось на дві виставі „Суети”, котрі не дали належного приходу. Те саме було й з обома влаштованими балями і з концертом, котрий відбувся 5 грудня в п'яти роковини заснування Української Жіночої Громади. Прибутки були все невеликі, а деколи бував і недобір.

Крім того товариство мусіло ще сплатити решту довгу, зтягненого на приїзд делегатки з краю та на інші видатки, звязані з міжнародним жіночим конгресом минулого року. Наслідком тяжкого матеріального стану прийшлося зрезигнувати з власного локалю і влаштувати збори в одній з менших комнат Народного Дому.

Через те також змаліла поміч Жіночої Громади старому краю. В 1926 році вислано до краю лише 25 доларів до Союзу Українок на посилку делегатки на міжнародний зїзд в Парижі, 15 доларів як дар для письменниці Ольги Кобилянської і 10 доларів на приватну українську школу в Перемишлі. Крім того призначено з каси товариства 10 доларів на поміч страйкуючим робітникам в Пасейку. Самі членкині між собою зібрали 20 доларів як свої особисті вкладки до львівської „Просвіти” У слідуєчий рік Жіноча Громада перейшла маючи в касі всего 77 центів...

РІК 1927.

Не краще пішли справи і в 1927 році. Ліста членкинь, котрі поплатили свої вкладки, виказує вже лиш 11 назвиск. В касі, як згадано, було лише 77 центів. Прийшлося відказатись від окремого помешкання і не було можливости розвинути працю. В цілій українській кольонії в Нью Йорку пішли тоді ріжні непорозуміння, сварки і інтриги відбились також на діяльності інших товариств. Декому могло здаватись, що Жіноча Громада тої своєї і тої загальної кризи не перетримає.

Тимчасом якось перетримала, мимо того, що почала новий рік якось „не так” Вибрана на річних зборах председателька Василина Морфей виїхала за кілька тижнів з Нью Йорку і треба було вибрати нову. Мимо ріжних особистих перешкод,

згодилась нею бути панна Стефа Абрагамовська. Інші членкині управи були слідуючі:

Стефанія Ковбаснюкова, секретарка; Марія Дідоха, А. Мулик і К. Берків членкині контрольної комісії.

Цей невеликий гурток повів працю, як міг. Влаштовано три представлення, одно з них („Орися”) в Брукліні, два балі та продаж квітів біля трох українських церков в Нью Йорку. Частину приходу з одного балю призначено знова на страйкуючих в Пасейку; влаштовано збірки на галицьких інвалідів і на журнал „Жіноча Доля” в Коломиї, при чому заохочувано членкинь, щоб собі його передплатували.

ОЛЕНА КРЕЧКІВСЬКА

і львівській „Просвіті”, якої Жіноча Громада стала членом (\$20.).

В жовтні 1927 року померла перша містопредсідателька Жіночої Громади, бувша артистка українського театру, пані Олена Кречківська. Невеличка громадка членкинь товариства відвела 11 жовтня покійну на місце останнього відпочинку, поклала на її могилу вінець, з жалем прощаючи щиру робітницю, котра разом зі своїм покійним чоловіком (помер в 1925 р.) поклала великі заслуги для розвою українського театрального мистецтва в Америці.

Того року, як відомо, страшна повінь навістила була Галичину. Жіноча Громада почала акцію за збіркою одежі і білля для поводян і при кінці року заготовила три великі паки і 18 менших пакунків до висилки. Сама висилка сталась щойно з початком слідуючого року.

Грошеву підмогу в тому році післано лише інвалідам (\$27.00)

Покійна О. Кречківська, з дому Стечинська, уродилась в 1888 році. До Америки приїхала в 1912 році. Обоє з чоловіком багато працювали в українських театральних гуртках, зразу при церкві св. Юра, а опісля при товаристві „Українська Бесіда”. Оставили четверо дітей, з котрих двоє живе в Європі, а двоє (дочки Надію і Любку) взяли за свої дві американські родини.

При кінці року праця в товаристві оживилась. Здається оживила її катастрофа повені в краю і розвинена тоді живійша акція по всій американській Україні. Доказом цього оживлення може бути незвичайно обильна збірка білля, а також факт, що Жіноча Громада перейшла в слідуючій рік з 160 долярами і 15 центами в касі.

РІК 1928.

На 1928 рік вибрано до управи слідуючих членкинь: Пелагія Дембіцька — председателька, Олеся Шевчуківна — секретарка, Юлія Марущаківна — касієрка.

В контрольній комісії остали на далі М. Дідоха, А. Мулик і К. Берків.

Членкинь в тому році було в товаристві 16. Всі вони напружили свої сили, щоб вислати призбирану одержу потребуючим. Була це доволі тяжка праця і заняла багато часу. Накінець всі посилки опаковано і заслано до Львова. За саму пересилку прийшлося заплатити тоді \$153.40.

Цей труд неначе то вичерпав енергію товариства. Пізніше влаштовано вже лише одно представлення (повторення „Проклятої Доні”) і один пікнік, а й той на спілку з іншими товариствами. Ясно, що й приходів з того не було багато, а тим самим і небагато було помочі. Взагалі вислано того року лише 38 долярів до „Жіночої Долі” (передплата і на календарі), 10 долярів вкладки від товариства і членкинь до „Просвіти” і зложено на вічу в Купер Юніон в Нью Йорку 10 долярів на оборону засуджених на смерть Атаманчука і Вербицького. На цьому вічу промовляла теж панна Стефа Абрагамовська від українського жіноцтва.

РІК 1929.

В склад управи вийшли на 1929 рік слідуючі: Стефа Абрагамовська — предсідат., Пелагія Дембіцька — секретарка, Юлія Мурашуківна — касієрка.

Анна Мулик, Марія Дідоха і Катерина Берків остали і на далі в контрольній комісії.

Членкинь в тому році було більше, бо разом 20, та праця мимо того не оживилась. У великій мірі причинилося до того розбиття в цілій ньюйорській громаді, де партійні загострення виявились не так в більше завзятій праці, бодай кожна група для себе, а в перешкоджуванні одного гурта другому.

ПЕЛАГІЯ ДЕМБІЦЬКА.

В .такій .атмосфері Жіноча Громада спромоглась всего на одно підприємство, а то на виставлення ш т у ки „Трьох до Вибору”. Успіх з вистави був невеликий.

Впрочім збирано доволі точно місячні вкладки та добровільні датки. З тих збірок, а також з оставших з попередного року 68 дол., зложились сума 124 доляри, котру вислано до краю. З того 78 долярів (\$50 з товариської каси як член-

ська вкладка Жіночої Громади, а від 28 членкинь) післано на фонд „Рідної Школи” до Львова, 10 долярів до товариства „Просвіта” там же, як вкладку за товариство і за чотири членкині, а 36 долярів до видавництва „Жіноча Доля” в Коломиї на журнал і за календарі.

В тому ж році була в Америці українська сенаторка з Галичини, пані О. Кисілевська, що рівночасно є редакторкою „Жіночої Доли”. Вона обїхала кільканацять місцевостей в Сполучених Державах і в Канаді, витана всюди радо українським гро-

мадянством, головно жіноцтвом. Була теж гостею і Жіночої Громади на вечері, влаштованій в її честь нашим товариством на спілку з відділом Союзу Українок в Бронкс. Шановна гостя дуже цікавилась працею Жіночої Громади і пізніше, вернувши до краю, помістила в „Жіночій Долі” (число 1—2, січень 1930) досить обширний звіт з її діяльності, складений і переданий її управою товариства.

РІК 1930.

До попередних причин, через котрі діяльність Жіночої Громади ослабла, прилучилось загально-американське безробіття, так що товариство лише з трудом вдержалось при існуванні і вело сяку-таку працю. Управа товариства остала та сама, що в минулому році, членкинь було 14.

З початком січня зібрано і вислано до Львова на Дім Інвалідів сто долярів. 25 січня устроено в Народнім Домі вечерниці, котрі принесли одначе недобір. Пізніше було трудно що почати, а коли предсідателька виїхала літом з Нью Йорку, то взагалі відложено працю аж на осінь.

В осені прийшли вістки про страшні польські знущання над українцями, про напади, побиття, арешти і тортури, взагалі про цілу жорстоку „пацифікацію”. Жіноча Громада постановила взяти участь в протестаційних маніфестаціях і взагалі прилучити свій голос до організованих протипольських виступів української еміграції.

В грудні вернула до Нью Йорку пані Марія Скубова, що їздила до краю і там була саме в час найбільше жорстокої розправи польських посіпак з українцями. Жіноча Громада запросила її на свої збори і пані Скубова представила обширно страшну картину польської господарки на українських землях і польських знущань. Це немов оживило товариство. Членкині відчули потребу більше активної праці у той тяжкий час і така праця дійсно почалась у слідуючому, 1931 році. На згаданих вище зборах зібрано також гроші на покриття коштів пересилки одягу до дівочого захисту у Львові.

УКРАЇНЬСЬКА ЖІНОЧА ГРОМАДА В НЬЮ ЙОРКУ В 1931. РОЦІ.

РІК 1931.

Зараз в січні Жіноча Громада допомогла пані Скубовій у влаштуванні Святого Вечера для студентів Колумбійського Університету і учнів вчительської школи, котрі хотіли познакомитись з українськими різдвяними звичаями. Цей вечір відбувся в присутності 150 американських гостей в залі школи балетмайстра Авраменка і на ньому приймають присутніх українськими святочними стравами та представлено їм на сцені справжній „Святий Вечір” з всею обстановкою, стравами, колядниками, побажаннями, і колядами.

АННА МУЛИК.

На цей, 1931 рік вибрано слідуючий уряд: Марія Скубова — голова, Анна Мулик—містоголова, Антоніна Лятишевська — касієрка, Пелагія Дембіцька — секретарка.

Пелагія Дерех, Юлія Піщак і Юлія Гомліцька — членкині контрольної комісії.

В січні Жіноча Громада спровадилась до свого льокалю та влаштувала сходини членкинь кожного четверга. На одних сходинах рішено

влаштувати у власній домівці базар з розпродажею українських вишивок, частин одежі, різьблених народних виробів і т. п. Базар цей перепроваджено на протязі 5 тижнів, а з приходів з нього закуплено і роздано кошики з харчами і свяченим 47 потребуючим українським безробітним родинам в Нью Йорку. Частину харчів пожертвували при тім деякі українські громадяне, особливо д. Стасюк.

Перед відомим виступом школи танців В. Авраменка в Метрополитен Опері Жіноча Громада на протязі трьох днів заходила біля приїзжих з про-

вінції танцюристів, помагаючи їм найти приміщення, готуючи перекуски, то що.

В той час Жіноча Громада навязала звязки з американською жіночою організацією „Про Америка”, котра має на меті знакомити корінно-американське жіноцтво з побутом і культурними надбаннями жінок-імігранток. Вислідом того звязку був „Український Тиждень” на виставці того товариства в „Гренд Сентрел Палас” в Нью Йорку та пізніша постійна українська вистава в цьому ж будинку,

ЮЛІЯ ПІЩАК.

кові, котра треває ще й досі (грудень 1931 р.). Подрібний опис тих обох вистав знаходиться на другому місці цього Альманаха.

Жіноча Громада влаштувала прийняття для зїзду „Стрілецької Громади” 30 травня ц. р., на якому членкині виступили в одягах сестер жалібниць; містопредсідателька Анна Мулик привитала ветеранів української війни промовою, кажучи, що говорить до них в заступстві тих матерей, що їх колись посилали на війну за Україну. Переведено також в той день по церквах збірку на інвалідів.

В липні рішено відсвяткувати при кінці року 10-літний ювілей Жіночої Громади, між иншим, також виданням цього Альманаха. Вибрано для того редакційну комісію в склад якої ввійшли С. Абрагамовська, Ю. Піщак і Л. Придаткевич та зібрано на ту ціль, як позичку, по 50 долярів від членкинь Абрагамовської, Муликової і Мандзій. Решту коштів згодилась покрити членкиня редакційної комісії Юлія Піщак.

Рішено також підготовити на зиму санітарні курси для членкинь на взір Червоного Хреста.

Крім згаданих вище підприємств, товариство влаштувало ще одні вечерниці і кілька збірок поміж своїми членкинями. Прибутки з тих підприємств пішли частинно на покриття коштів і видатків Жіночої Громади, а частину вислано на різні старокраєві потреби. І так вислано: 10 доларів на політичних в'язнів, 35 доларів на захист для дівчат-сиріт у Львові, і 25 доларів на інвалідів. Крім того приготовлено до висилки до львівського сиротинця одягу, зібрану ще кілька років тому Союзом Українок.

В серпні почались приготування до святкування ювілею Української Жіночої Громади і до видання ювілейного Альманаху.

Здається буде на місці, коли в цьому ювілейному році подамо також спис членкинь, котрі знаходяться в нашому гурті і з котрими починаємо нове десятиліття. Ось вони:

Абрагамовська Стефа, Абрамчук Н., Берків Катерина, Близняк Марія, Гавришенко Павлина, Гомлицька Юлія, Дембіцька Катерина, Дембіцька Пелагія, Дерех Пелагія, Дідоха Марія, Довгелло Марія, Йосик Анна, Кулик Анна, Кушнір Анна, Кушнір Софія, Либа Анна, Лятошевська Антоніна, Мандзій Анна, Мандзюк Ольга, Мулик Анна, Муращук Юлія, Піщак Юлія, Придаткевич Лідія, Сивець Анна, Скуба Марія, Сьомкайло Текля, Чайка Марія, Ярма Юлія, Гринівська Ірина.

Так виглядає праця нашого товариства на протязі 10 років. Дальше подаємо фінансовий звіт з нашої роботи, котрий рік за роком і місяць за місяцем подає прибутки і розходи Жіночої Громади. Нехай з тих звітів українське громадянство, а особливо українське жіноцтво, осудить, чи ми працювали як належить. А тих, хто й того не зробив, хай ці звіти заохотять і навчать, що для праці в користь свого народу не треба нічого більше, лиш трохи почуття обов'язку, трохи любови до своєї нації і трохи доброї волі. Коли те все є, то і способи найдуться, так як ми їх находили через десять літ і як думаємо і надалі находити.

ГРОШЕВИЙ ЗВІТ

УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНОЧОЇ ГРОМАДИ

за час від 1921 до 1931 р.

В попередньому звіті, котрий представляє діяльність Української Жіночої Громади на протязі минулого десятиліття, зазначено теж в кожному році, як наше товариство сповняло своє завдання допомоги старому краю. Цей грошевий звіт і включені в нього таблички з приходами і расходами товариства, мають знова на цілі представити рік за роком не лише фінансову господарку, але теж, так сказати б, матеріальну, цифрову, сторінку тої праці, котра описана на попередних картках. Кожна цифра в тому звіті, кожна посилка і кожна збірка, це показчик не лише прибутку і росходу, а теж і вложеної в той прибуток праці та виказаної тим росходом допомоги. Одсим словом, цей грошевий звіт не є окремим справозданням, а нерозривним доповненням і кінечним поясненням того, що вже сказано про нашу працю.

Складений цей грошевий звіт в такому порядку. Перших двацять табельок виказують місяць за місяцем скільки було приходів і які були видатки кожного року. Ці таблички зроблені по змозі стисло і через те деякі приходи та видатки подані разом, не відрізняючи, наприклад, яке підприємство дало якийсь прихід, чи як виглядала якась збірка. Так само у расходах деякі видатки позбирані в одну рубрику, щоб занадто звіту не розтягати.

Для пояснення, одначе, треба зазначити, що під назвою „підприємства” заховані представлення, балі, вечерниці, концерти і пкніки. В одній рубриці з колядою і збірками поміщені приходи з продажі цвітів під церквами, збірки на вічах, та збірки на лісти між не-членами Жіночої Громади. Збірки самих членкинь поміщені в окремі рубриці. Де було можливо, там важніші позиції у збірних рубриках зазначені звіздочкою, котра вказує цифру приходу чи видатку, що відноситься до зазначеної назви. Збірка з коляди звичайно вписана в січні кожного року, так що її окремо не зазначаємо.

Есі посилки до краю подані в тих табличках разом. За те на кінці цього звіту подана окрема табелька, у котрій подрібно зазначено, скільки гроший в котрому році вислано кожній зі запоможених установ чи осіб.

П Р И Х О Д И.

1921	Січень	Лютий	Берез.	Квіт.	Трав.	Черв.	Лип.	Серп.	Верес.	Жовт.	Лист.	Груд.	Разом
Датки членкинь												26.00	
Вкладки												6.75	
Разом												32.75	32.75
1922													
Предст., балі, віче	158.00	66.00			120.00	3.50			132.00	332.50	10.00	111.75	933.75
Збірки, коляда, віче	166.00			85.09	23.00	1.40						17.00	331.49
Дат. и членкинь	3.25				3.80	1.00	13.00		4.00	5.00	12.00	20.00	53.05
Вкладки			3.25		6.25	3.50	4.25	6.25			5.25	5.75	43.50
Базар						1075.66							1,027.26
Разом	327.25	66.00	3.25	85.09	153.05	10/5.66	17.25	6.25	136.00	337.50	27.25	154.50	2,388.95
1923													
Предст. і вечерниці						115.90			180.15	71.14	351.25		718.44
Вкладки				7.00	2.75		5.00		3.75		8.00	6.75	33.25
Жерви членкинь				3.00								14.00	17.00
Погодж книжок, фото-графій і інші	5.00				1.25				1.35		2.50	1.25	11.35
Коляда; день цвітів*	300.00								*61.15				361.15
Разом	305.00			10.00	4.00	115.90	5.00		246.40	71.14	361.75	22.00	1,141.19
1924													
Вистави, балі, забави	404.25	46.00	73.23	147.50	143.99	86.75	67.50		216.48	12.00	15.00	102.64	1,288.34
Коляда, збірки, віче*	266.36		11.50	*73.66						1.00			378.52
Жерви членкинь	11.00		3.00							20.07		16.00	15.00
Вкладки			2.25	10.00		8.50	25		14.50				71.57
Відзнаки і інші приходи			21.10	3.00		2.00							26.00
Разом	681.61	46.00	110.58	234.16	143.99	97.25	67.75		250.98	33.07	15.00	118.64	1,779.53
1925													
Вистави, балі, забави	151.25	34.25	111.55	17.50	313.55	28.60	63.50	11.50	101.40	7.50	17.50		858.10
Коляда; збірки; день цвітв*	150.05	38.25	34.52	10.25	8.25	4.00				6.75	3.25	*67.50	309.32
Вкладки		7.75	4.50			3.75		3.50		14.75		1.50	54.25
П.сичка* і інші приходи			7.00			7.00	*260.00						274.00
Разом	301.30	80.25	157.07	27.75	321.80	43.35	323.50	15.00	101.40	29.00	20.75	69.00	1,490.67

РОСХОДИ.

1922	Січень	Лютий	Берез.	Квіт.	Трав.	Черв.	Лип.	Серп.	Верес.	Жовт.	Лист.	Груд.	Разом
Кошт підприємств	166.00				102.00		150.00		112.00	160.75		112.00	652.75
Посилки до краю		5.00	40.00				3.50		500.00				695.00
Опл. посл. і opakов.		1.00	11.50			45.00			25.00				41.00
Друки і отолощеня*			18.50										63.50
Заля на збори і інші видатки					3.80	4.50	1.50	2.50	2.00	82.50	32.75	1.00	130.55
Базар					683.00								683.00
Разом	166.00	6.00	70.00	105.80	732.50	155.00	2.50	639.00	243.25	32.75	113.00		2,265.80
1923													
Кошт підприємств					89.50				116.00		205.90		411.40
Посилки до краю		180.00	50.00		100.00								330.00
Пересилка і opakовання		59.73	40.00						8.00				99.73
Друки, цвіги, фотогр.	20.00		16.25		2.00		30.00	30.00	30.00	30.00	30.00	30.00	44.25
Заля і помешкання	1.00		1.00										184.00
Разом	21.00	239.73	50.00	57.25	102.00	89.50	30.00	30.00	154.00	30.00	235.90	30.00	1,059.38
1924													
Кошт підприємств	251.60		21.30	178.43	65.00	78.25		60.00	95.00				749.58
Посилки до краю	400.00	105.00	10.00						173.66				688.66
Пересилка і opakовання	20.00	6.00			50.00								76.00
Помешкання	30.00	30.00	30.00	15.00	30.00		30.00	60.00		30.00	30.00	30.00	315.00
Віче, чартер, друки і опал			50.00		35.00	22.50			24.50				132.00
Разом	601.60	141.00	61.30	243.43	180.00	100.75	30.00	120.00	293.16	30.00	30.00	30.00	1,961.24
1925													
Кошт підприємств	160.20	6.00	105.25		246.00	10.00		15.00	58.50	2.00			653.95
Посилки до краю			135.00				250.00						415.00
Пересилка і opakовання	8.60		20.75				10.00					2.00	41.35
Делегатка до Вашинг. і Союз Українок				30.00	10.50					10.00			50.50
Помешкання	30.00	30.00	30.00	30.00	30.00	30.00	70.00	30.00	30.00	10.00	12.00		202.00
Зворот позички	11.00		2.00		2.00				5.00	4.00			42.00
Друки і огод.	21.80		9.25	23.30	9.00	10.00				4.50		2.00	79.85
Разом	231.60	36.00	291.00	39.25	311.80	49.00	340.00	15.00	93.50	30.50		97.00	1,534.65

П Р И Х О Д И.

	Січень	Лютий	Берез.	Квіт.	Трав.	Черв.	Лип.	Серп.	Верес.	Жовт.	Лист.	Груд.	Разом
1926													
Вистави, балі і т. п. ---	343.01				137.90	72.50		3.50		146.75	74.60	148.69	926.95
Коляда і збірки ---	110.50			35.00									145.50
Вкладки ---	7.50			6.50		11.25		11.00		5.00		9.75	51.00
Жертви членкинь і інші ---				14.00		5.00					46.00		65.00
Разом	461.01			55.50	137.90	88.75		14.50		151.75	120.60	158.44	1,188.45
1927													
Вистави, балі і т. п. ---		182.14			110.04	118.44				151.55		27.75	471.48
День квітів і ін. збірки ---												107.45	225.89
Вкладки ---						27.00				17.50		11.00	28.50
Жертви членкинь і ін. ---										10.50		23.60	61.10
За журнал і кал. Ж. Д. ---												8.00	8.00
Разом		182.14			110.04	145.44				179.55		177.80	794.97
1928													
Вистави і пікнік ---	54.37			5.10	11.25	48.65							174.12
Вкладки ---		5.25	54.75	6.50	9.25	5.50				5.50			32.00
Жіноча Доля і Кал. ---		1.00								5.50			32.00
Жертви членкинь ---			26.00		2.00	8.00							36.00
Збірки ---						10.00							10.00
Разом	54.37	6.25	87.25	5.10	22.50	72.15				6.75			254.37
1929													
Вистава ---			80.10										80.10
Вкладки ---		10.00	3.50		5.50					5.00	13.00		37.00
На Жін. Долю і Кал. ---			36.00										36.00
На Просвіту і Рідну Школу* ---			*28.00	10.00									38.00
Разом		10.00	147.60	10.00	5.50					5.00	13.00		191.10
1930													
Баль ---	77.25												77.25
Збірка членкинь ---	100.00	1.00			18.00								101.00
Вкладки ---													18.00
Разом	177.25	1.00			18.00								196.25

Р О С Х О Д И.

	Січень	Лютий	Берез.	Квіт.	Трав.	Черв.	Лип.	Серп.	Верес.	Жовт.	Лист.	Груд.	Разом
1926													
Кошт підприємств	212.00	12.00			98.50	50.00		20.00		226.00	49.30	173.50	841.30
Зворот позики	154.00					40.00							194.00
Помешкання	12.00	12.00				60.00							84.00
Вислано до краю				50.00									50.00
Союз Укр. і Пасей. хор								10.00			10.00		20.00
Разом	378.00	24.00		50.00	98.50	150.00		30.00		226.00	59.30	173.50	1,189.30
1927													
Кошт підприємств	3.50	93.20			139.17	10.00			11.50	168.40	3.00	20.00	448.77
Зворот позики		25.00										1.00	26.00
Заля на збори	2.00	4.00			2.00	2.00			4.00			2.00	16.00
Вислано до краю		5.00	15.00			134.00			5.00				159.00
Посылка і опаковання			75			3.25			29			1.65	5.94
Друки і вінок			16.50							6.50			23.00
Разом	5.50	127.20	32.25		141.17	149.25			20.79	174.90	3.00	24.65	678.71
1928													
Кошт підприємств			42.55		25.00								67.55
Вислано до краю			38.00		20.00								58.00
Пересылка і опаковання	8.69	153.40	50		50								163.09
Заля і інші видатки					14.50								14.50
Разом	8.69	153.40	81.05		60.00								303.14
1929													
Кошт підприємств			106.00										106.00
Вислано до краю			78.00		46.00								124.00
Пересылка			1.90		1.00								2.90
Заля і інші видатки		1.00				2.00		5.00					8.00
Разом		1.00	185.90		47.00	2.00		5.00					240.90
1930													
Кошт балю													101.75
Вислано інвалідам		101.75											100.00
Разом		201.75											201.75

П Р И Х О Д И.

	Січень	Лютий	Берез.	Квіт.	Трав.	Черв.	Лип.	Серп.	Верес.	Жовт.	Лист.	Груд.	Разом
1931													
Коляда	52.00				10.25	11.65			3.75				52.00
Вкладки	12.00		12.25	15.00		3.00		3.10	40.65				49.90
Латки членкинь	15.00	11.00				44.28							87.75
Збірки	21.00												65.28
Баль; Базар*; Вигравка		54.00	3.50	*310.46			10.00	200.00					377.96
Позичка на книжку													200.00
Разом	100.00	65.00	15.75	325.46	10.25	58.93	10.00	203.10	44.40				832.89

Р О С Х О Д И.

	Січень	Лютий	Берез.	Квіт.	Трав.	Черв.	Лип.	Серп.	Верес.	Жовт.	Лист.	Груд.	Разом
1931													
Кошт підприємств		25.00	2.65	284.51	41.60	37.53		20.00	5.00				416.29
Посилки до краю	2.00	25.00			20.00	25.00							72.00
Чинш за помешкання		25.00	22.00	25.00									72.00
Друки, огол., фот. і ин.	10.00	9.75	32.81	23.00			10.00						85.56
Квижка (Юв. Альм.)								50.00	30.00				80.00
Разом	12.00	84.75	57.46	332.51	61.60	62.53	10.00	70.00	35.00				725.85

З І С Т А В Л Е Н Н Я.

Слідуюча таблицка представляє зіставлення всіх приходів і росходів Жіночої Громади по рокам і по важнішим видаткам. Вона ще більше скупчена, ніж попередні таблицки, тому що кожний, кому интересна якась подробища, зможе про неї довідатись чи то з загального звіту, чи з річних таблицок.

У тому зіставленні подані рік за роком цифрові данні з діяльности товариства. Також рік за роком порівнані приходи і росходи і надвшка, котра оставала на слідуючий рік. В 1931-ому році цифри ті доведені лише до кінця вересня, тому що вже тоді віддано цей Альманах до друку і не можна було ждати на дальші данні. Прихід з 1921 року повторений в рубриці „Разом“, тому що його не вчислено в приходи попередних років. Його треба розділити між рубрики „Вкладки“ (\$6.75) і „Датки членкинь“ (\$26.00), так що відносні суми будуть: перша — \$425.72, а друга — \$360.90.

ЗІСТАВЛЕННЯ ПРИХОДІВ ЖІНОЧОЇ ГРОМАДИ ЗА ЧАС ВІД 1921 ДО 1931 Р.

	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	РАЗОМ
Підприємства	933.75	118.44	1,288.34	858.10	926.95	471.48	174.12	80.10	77.25	67.50	5,596.03
Коляда; збірки; віча	331.49	361.15	378.52	304.32	145.50	225.89	10.00	38.00	100.00	117.28	2,012.15
Датки членкинь	53.05	17.00	15.00	65.00	65.00	61.10	36.00			87.75	334.90
Вкладки	43.50	33.25	71.57	54.25	51.00	28.50	32.00	37.00	18.00	49.90	418.97
Базар*; позичка	*1,027.26			260.00						510.46	1,797.72
Продаж кн., журн. і ин.		11.35	26.10	14.00		8.00	2.25	36.00	1.00		98.70
РАЗОМ	2,389.05	1,141.19	1,779.53	1,490.67	1,188.45	794.97	254.37	191.10	196.25	832.89	10,258.47
Навшшка з полер. року	**32.25	155.50	227.31	45.60	1.62	77	117.03	68.26	18.46	12.96	32.25
ЗАГАЛЬНИЙ ПРИХІД	2,421.30	1,296.69	2,006.84	1,536.27	1,190.07	795.74	371.40	259.36	214.71	845.85	10,290.72
РОСХІД	2,265.80	1,069.38	1,961.24	1,534.65	1,189.30	678.71	303.14	240.90	201.75	725.85	10,170.72
Навшшка на слід. рік	155.50	227.31	45.60	1.62	77	117.03	68.26	18.46	12.96	120.00	120.00

**) Вкладки (\$6.25) і жертви членкинь (\$26.00), зложені в грудні 1921.

ЗІСТАВЛЕННЯ РОСХОДІВ ЖІНОЧОЇ ГРОМАДИ ЗА ЧАС ВІД 1921 ДО 1931 Р.

	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	РАЗОМ
Кошту; підприємств	652.75	411.40	749.58	653.95	841.30	448.77	67.55	106.00	101.75	135.03	4,168.08
Послати до краю	695.00	330.00	688.66	415.00	50.00	159.00	58.00	124.00	100.00	72.00	2,691.65
Оплата посилок і опаков.	41.00	99.73	76.00	41.35		5.94	163.09	2.90			430.01
Друки і оголошення	63.50	44.25	132.00	79.85		23.00				85.56	428.16
Помешкання, збори і ин.	130.55	184.00	315.00	202.00	84.00	16.00	14.50	8.00		72.00	1,026.05
Базар*; зворот позики	*683.00			92.00	194.00	26.00				281.26	1,276.26
Делегация до Вашинг.; Ю-вилений альман. і ин.				50.50	20.00					80.00	150.50
РАЗОМ	2,265.80	1,069.38	1,961.24	1,534.65	1,189.30	678.71	303.14	240.90	201.75	725.85	10,170.72

В кошти підприємств включені такі видатки, як чинш за залю, оплата артистів, костюми, оголошення в газетах, розкидки, буфетові видатки, то що. Інші оголошення, друки, газетні оповістки, і лєтучки, як, наприклад, про організацію Червоного Хреста, про протестаційне віче і т. п., вписані в окрему рубрику, куди зараховані ще й такі дрібні видатки, як пушки на збірку, і и. В 1922 році в розходах за жовтень і листопад між ті видатки зараховано також 80 і 25 доларів, котрі вжито на влаштування прийяття для членів хору Олександра Кошиця.

В рубриці „Зворот позички” за 1925 і 1926 р.к видимо вчислені не лише ті гроші, котрі Жіноча Громада позичила у своїх членкинь на висилку для делегатки з краю, але також і інші звороти сум, котрі поодинокі членкині вжили на якусь товариську справу і пізніше одержали їх з каси. На жаль, в книжках часто не зазначено, на що ті гроші були вжиті і котрий „зворот” є за позичку, а котрий за видатки, і через те сума тих зворотів перевищує позичку.

Впрочім весь цей фінансовий звіт, починаючи з квітня 1924-го року, роблений на основі товариської касової книжки, веденої кождохасними касієрками Жіночої Громади. Книжка починається згаданим місяцем. Числа за 1921, 1922

1923 рік вписані в ці табельки на основі заміток в книзі протоколів і пссвідок та квітів в архіві товариства.

КОМУ ЖІНОЧА ГРОМАДА ПОМАГАЛА В СТАРІМ КРАЮ.

Слідуюча таблицка подає по рокам всі послыки Жіночої Громади до старого краю та до тих гуртів українських людей на еміграції, котрим треба було помогти. В таблицці подані лише суми грошей, котрі вислано, без того, скільки коштувала послыка. Також нема в ній послылок одежі, білля і харчів, про які подрібніше згадано в загальному звіті.

ПОСЫЛКИ ЖІНОЧОЇ ГРОМАДИ ДО КРАЮ.

	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	РАЗОМ
На Дім Інвалід. у Львові	500.00		400.00	100.00					100.00	25.00	1,100.00
Інваліди у Львові		150.00	150.00	150.00		112.00					587.00
Інваліди в Каліші	55.00	155.00	30.00	35.00							275.00
Інваліди в Цепюрни		25.00									25.00
Інваліди в Чехослов.	100.00										100.00
Інваліди в Відні			25.00				*10.00			10.00	25.00
Політичні в'язні	25.00		73.66	30.00							148.66
Коопер. в Тернополі	15.00		10.00								15.00
Товар. ім. Шевченка											10.00
Голодуючим				100.00							100.00
Союз Українок у Львові					25.00						25.00
Ольга Кобылянська					15.00						15.00
Школа в Перемишлі					10.00						10.00
„Жіноча Доля”						27.00	38.00	36.00		2.00	103.00
„Просвіта”						20.00	10.00	10.00			40.00
„Рідна Школа”								78.00			78.00
Захист Сиріт у Львові										35.00	35.00

2,691.66

*) Зложено на вічу на оборону Атаманчука і Вербицького.

ЗАКІНЧЕННЯ.

Ось так виглядала діяльність Української Жіночої Громади в Нью Йорку за десять років. Поверх 10 тисяч доларів приходів, з чого майже третина пішла на поміч краєви і на оплату посилок, свідчить, здається, незле про ту працю. Також, здається, що коли б в кожній українській колонії в Америці був такий гурт жінок і так працював, та так старався, щоб дати там, за море в нашу батьківщину, належну поміч, то тоді і менше сліз лилось би по українських землях і багато більше було б там завзяття і охоти до боротьби за визволення.

ПРИНЯТТЯ СЕНАТОРКИ ОЛЕНИ КИСЛІВСЬКОЇ В НЬЮ ЙОРКУ 1929 Р.

УКРАЇНСЬКЕ ЖІНОЦТВО В АМЕРИЦІ.

З ДІЯЛЬНОСТІ ЖІНОЧИХ ТОВАРИСТВ.

СОЮЗ УКРАЇНОК АМЕРИКИ.

Союз Українок Америки zaloжено в 1925-ому році при співучасті присутної тоді тут делегатки краєвих жіночих організацій пані Ганни Келлер Чикаленко і за її порадою. Зразу вийшло до нього кілька товариств з Нью Йорку і найближчої околиці. Провід в тім новозорганізованім товаристві обіймив зразу так званий „Конгресовий Комітет”, вибраний жіночою нарадою для справ зїзду Міжнародної Жіночої Ради в Вашингтоні, в склад якого входили Юлія Шу-стакевич, як председателька, Олена Лотоцька — секретарка, і Катерина Шутаківна — касієрка.

Союз поставив собі відразу за завдання гуртувати американське українське жіноцтво на те, щоб його освідомлювати, привчати до громадської праці та помагати йому сповняти як слід свої обовязки у домашньому життю і на народному полі. У цьому С. У. А. брав собі за взір краєвий Союз Українок, котрий старається вносити нові думки між українське жіноцтво та подає йому до відома поступ і здобутки жінок інших країв.

Ще 1925-го року персвибрано управу Союзу Українок Америки, при чому председателькою його стала підписана. Секретарка і касієрка остали ті самі. В часі нашого більше як п'ять-літнього урядовання влаштовано заходом Союзу Українок і ньюйорського Українського Демократичного Клубу прийняття в честь делегатки Ганни Келлер-Чикаленко, та жіноче справоздавче віче, на якому всі три українські представниці на конгресі Жіночої Ради — Ганна Келлер-Чикаленко, Олена Лотоцька і я — склали справоздання з нашої поїздки і праці.

В дальші роки Союз Українок старався поширювати свою роботу на щораз більше місцевостей, а рівночасно під-

тримував звязки і давав поміч краєвим інституціям. Одна з перших збірок була на покриття коштів Вашингтонської делегації, на яку то ціл зібрано поверх 400 доларів. Значніші суми зібрано і післано пізніше до краю тамошним організаціям на висилку делегаток на міжнародні зїзди жіночих організацій в Парижі, Берліні і інших містах.

Щоб здобувати фонди на ті ціли, Союз Українок влаштував балі, чайні вечері і збірки. Крім того уряджено концерти, Шевченківський вечір, представлення, а в 1927 році, при участі інших жіночих товариств, уладжено виставу українського народного мистецтва в гостинниці Астор в Нью Йорку. Вистава, що тревала цілий тиждень, пройшла з великим успіхом і перший раз показала широким колам американської інтелігенції наші прегарні вишивки і інші мистецькі вироби.

Союз Українок Америки також старався поширювати знання поміж своїми членкинями. Влаштувано відчити, як, наприклад відчити лікарки Н. Пелехович на цікаві для жіноцтва медичні теми.

В 1929-ому році Америку відвідала сенаторка О. Кисілевська зі Західної України. Вона багато причинилась для зорганізованя тутешнього жіноцтва і для поширення Союзу Українок по ріжних місцевостях Америки. Ньюйорська управа С. У. А. і його відділ та інші ньюйорські і околичні жіночі гурти, вшанували Дорогу Гостю бенкетом.

Крім того Союз Українок брав участь у всіх народних святах, маніфестаціях і протестах, влаштуваних загалом українського громадянства в Америці. Ведено переписку з жіночими відділами і організаторками по провінції; тим особливо пильно займалася секретарка С. У. А., пані О. Лотоцька, котра часто виїздила до других місцевостей з відчитами і на наради. Завдяки її відданій праці та піддержці других членів управи і взагалі всего членства, С. У. А. став найповажнішою організацією українського жіноцтва в Америці.

Від початку 1931 року провід С. У. А. перейшов в руки Олени Лотоцької, як председательки; крім неї війшли до управи: Павлина Авраменко — містопредсідателька, Катерина Шутаківна — секретарка і Марія Ленчук — касієрка. Почесною председателькою вибрано сенаторку Олену Кисілевську.

Тепер у віддалах С. У. А. і в товариствах зі своїм статутом, котрі стали членами Союзу, проводиться праця над тим,

щоб навчити членкинь найважливіших даних про географію і історію України, пояснити їм і практично вишколити у веденні товариських зборів, товариських книжок, протоколів, то що, а також заінтересувати їх належно справами старого краю, українським народнім мистецтвом, та працею серед тутешнього громадянства взагалі. Крім того лекціями і

ДЕЛЕГАТКИ ДО ВАШИНГТОНУ 1925 Р.: ОЛЕНА ЛОТОЦЬКА, ГАННА
КЕЛЛЕР-ЧИКАЛЕНКО, ЮЛІЯ ЯРЕМОВА.

книжками Союз і його відділи стараються поширити між своїми членкинями відомости про плекання немовлят, виховання молоді і взагалі про всі ті справи і завдання, якими цікавляться жінки в новітньому суспільстві.

По шести роках свого існування, Союз Українок Америки має 32 відділи і статутіві товариства, котрі є його членами. Відділи ті є в Нью Йорку, Бронкс, Джемейка, Йонкерс (2), Бруклін, Когус, Бейон, Картерет, Честер (2), МекКіс Ракс, Клівленд, Дітройт, Вест Пулман, Шікаго, Міннеаполіс, Вилмінгтон, Вунсакет, Джерсі Ситі і Сентрал Фолс.

В тих відділах є від 25 до 150 членкинь в кожному. Більші з них утримують школи для дітей, менші підтримують школи ведені іншими товариствами. Всі членкині обов'язані посилати своїх дітей до українських вечірних шкіл.

В 1930-ому році, під вражінням осінніх подій в Галичині, заложився при Союзі Українок Америки окремиий відділ „Медичний Фонд”, котрого завданням була поміч жертвам польської „пацифікації”. Цей Медичний Фонд зорганізовано на зразок Червоного Хреста; членами управи Медичного Фонду можуть бути лише членкині С. У. А., в тому числі до управи мусить все належати голова організації. Зрештою цей Медичний Фонд є зовсім автономною установою і ним тепер завідує лікарка Н. Пелехович з Нью Йорку.

Медичний Фонд зібрав дотепер поперх \$2000.00, котрі вислано на поміч потерпівшим від польських загонів, на руки Народної Лічниці. Збірки ведуться далі з тим, що їх пересилається тій же Народній Лічниці на належне зорганізованя і випосаженя діточого і жіночого відділу.

Союз Українок Америки вдержує зносини з ріжними американськими жіночими організаціями, або з американськими відділами міжнародних жіночих ставаришень. До них належать „Міжнародна Жіноча Рада”, „Міжнародна Жіноча Ліга Мира і Свободи”, „Міжнародна Рада У. М. С. А.”, „Міжнародна Рада Клюбів Жінок-Професіоналісток” і інші.

Юлія Яремова.

ЗАПОМОГОВЕ ТОВАРИСТВО УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК В ШИКАГО, ІЛЛ.

Товариство засновано 19 травня 1921 року. Основники випрацювали статут, якого товариство до нині придержується. Головною задачею товариства є несення матеріальної і моральної помочі членкиням а також рідному краю. Товариство гуртує жінок без огляду на політичну чи релігійну приналежність й на тому тлі ніколи не було в товаристві непорозумінь чи розходжень.

За весь час свого істновання Товариство стреміло до вироблення солідарности та товариського співжиття між членами товариства, та старалося й між нашими людьми та товариствами на публичних виступах чи зборах вціпляти ті цінности.

Помагало товариство морально своїм членам в ріжних їх родинних веселих чи сумних годинах, недузї й иншим горю.

Найбільшу активність виказало товариство в несенню фінансової допомоги рідному краю і потребуєчим Українцям в Шикаго. Товариство урядило за час свойого істновання 3 аматорських вистави, 33 танкових забав, 11 чайних вечерів, 7 „бонко парті”, 3 святочні вечері та ювілейний концерт з нагоди десятиліття товариства. Дохід йшов все на народні ціли. А скільки пікніків, прогульок, вдачних і невдачних!

З каси товариства користали наші краєві народні установи і організації як Рідна Школа, Товариство Опіки над Українськими Інвалідами, політичні вязні, У. В. О., радикально-соціалістична партія, українське студентство на еміграції, пластуни, сироти і ин. До старого краю вислало товариство на згадані ціли кругло 1000 долярів.

Матеріально помагало товариство безробітним українцям в Шикаго 1930. Допомога була в харчах і одязі. Товариство брало все живу участь в зорганізованню народніх свят, концертів, віч, святочних академій, стрілецьких свят то що.

27 березня 1924 р. устроїло товариство протестаційне віче, з нагоди смерти бл. п. О. Басарабової, замордованої в жорстокий спосіб польськими вязничними властями в поліційних казаматах у Львові.

Разом з Артистичним Кружком взяло товариство участь в Жіночій Світовій Виставі в Шикаго, яка відбулася в 1928 році. Участь товариства полягала у виложенню експонатів в т. зв. Українській Хаті на виставі. На виставу запросило товариство з Канади балетмайстра Авраменка. Тоді то перший раз на американській землі мали нагоду побачити ми красу нашого танкового мистецтва. Того самого року товариство взяло участь у влаштованні концерту Сальомеї Крушельницької, як також у протестаційнім вічу проти засуду Атаманчука і Вербицького на кару смерти.

В 1929 році загостила до нас сенаторка О. Кісілевська. Товариство прийняло цю жіночу каменярку скромним прийняттям. Тогож року заложено і Жіночий Хор, який з початком 1930 року дав концерт. На запрошення Союзу Українських Товариств жіночий хор брав участь в Шевченківськiм Святi. Дирiгентом хору був професор Хоптяк.

15—16 листопада 1930 товариство допомогло Артистичному Кружкови в урядженню вистави. Виставовий матерiял походив з приватної колекції О. Кочана з Джоліет. Між експонатами вистави, визначне місце занимали найновіші праці артистки О. Кульчицької. — Це згрубша праця, якою товариство займалося. Належить ще хиба згадати й про коляду, яку товариство рік рiчно організує. Робило товариство що могло, робило не для слави чи почести а з обовязку народнього і гуманного.

У заснованні товариства немало праці положили отсі жінки — Т. Савчук, К. Доманчук (старша), В. Остапчук, М. Березовська, К. Зубчиц, Н. Гриневецька, М. Сочинець, А. Ковальська та Т. Польова.

Товариство числило в початках 10—15 членів, а тепер має їх 65.

В. Остапчук, предсiдателька; І. Подола, секретар. рекордова; З. Парасюк, секретар. фiнансова; М. Риза, касiєрка.

- В. Остапчук**, предсiдателька
- І. Подола**, секретар. рекордова;
- З. Парасюк**, секретар. фiнансова;
- М. Риза**, касiєрка.

ЗАПОМОГОВЕ ТОВАРИСТВО УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК, ШІКАГО, ІЛЛ.

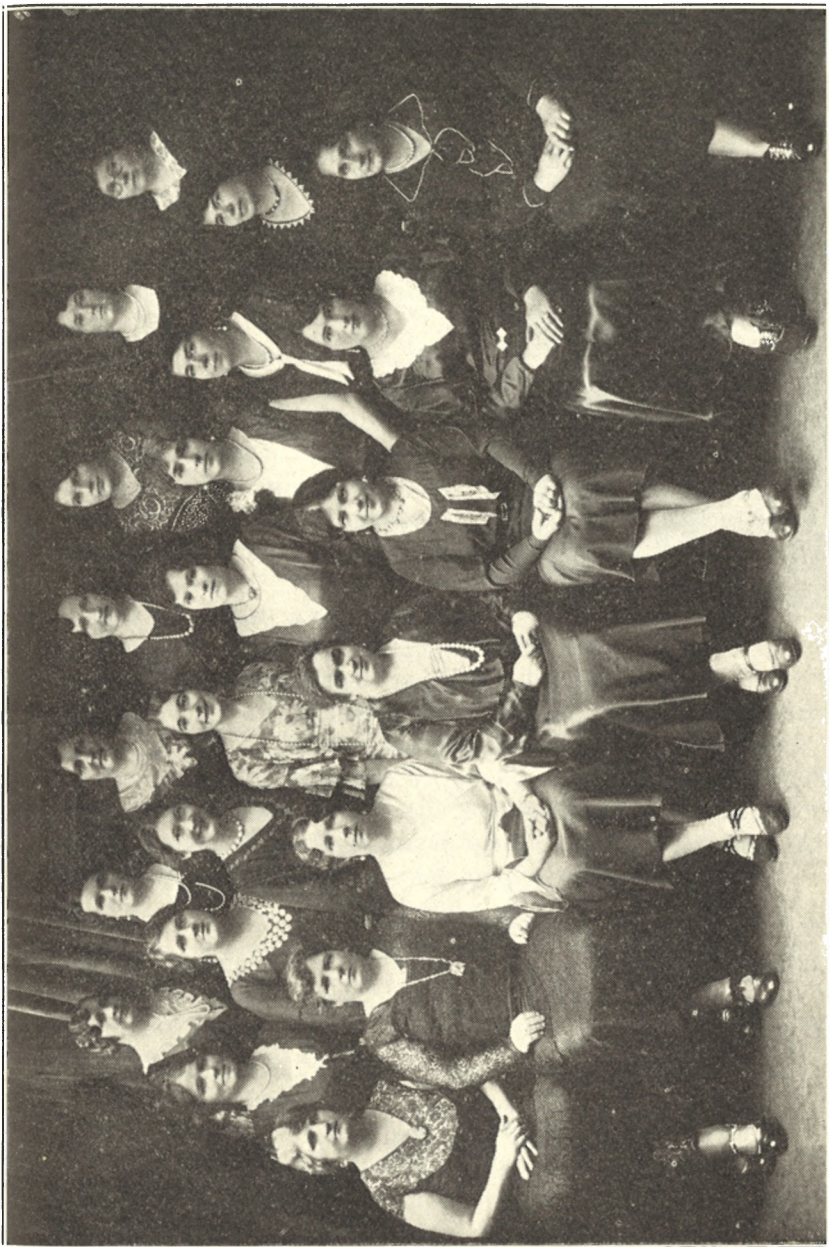
ЖІНОЧА СЕКЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ДЕМОКРАТИЧНОГО КЛЮБУ В МІСТІ НЬЮ ЙОРКУ.

При Українським Демократичнім Клубі в Нью Йорку за-
снувалось 6-го червня 1924 року окрема Жіноча Секція, кот-
ра поставила собі за ціль не лише брати участь в американ-
ському політичному життю, але також подавати всяку мож-
ливу поміч українським імігранткам в Америці. Жіноча Сек-
ція, чи як її більше знають, Жіночий Демократичний Клуб,
помагав і помагає українським переселенкам діставати горо-
жанські папері, дає їм під тим оглядом відповідні поучення
і поради, та старається, щоб вони як належить користали зі
своїх горожанських прав.

Крім того Жіночий Демократичний Клуб заступається
по змозі за своїх братів і сестер в старім краю і старається
по своїм силам допомогти їм тим, чим американські імігранти
можуть помагати: матеріяльною піддержкою і пропагандою
та заступництвом перед американцями і іншими чужинцями.

Коли в 1925 році відбувався у Вашингтоні конгрес Між-
народної Жіночої Ради, Жіночий Демократичний Клуб вис-
лав від себе як делегатку паню Юлію Яремову, порозумів-
шись в тій справі з жіночим Конгресовим Комітетом в Нью
Йорку.

Хоч головне поле праці Жіночого Демократичного Клубу
лежить в Америці, де Клуб тісно співпрацював з муж-
еським Демократичним Клубом у його політичних висту-
пах і кампаніях, то все таки не призабуто й про потреби
рідного, старого краю. Зібрано і вислано в 1926 році 50
долярів на поміч поводянам в Галичині. Пізніше в 1927 ро-
рі вислано три паки одежі для українських біженців в Че-
хословаччині і для сиріт в Галичині. В 1928 році виасигну-
вано пані Говиковичевій 15 долярів на закупно домівки для
дівчат-сиріт у Львові. В 1930 році вислано знова весь при-
хід з забави в сумі 85 долярів на політичних в'язнів до Льво-
ва, а пізніше післано ще 15 долярів „на деревце”. Політич-
ним в'язням дано також поміч в 1931 році: 15 долярів висла-
но до Тернополя на руки пані Конрадової та дві пачки одежі
до пані Качмарської, котрої три сини сиділи в той час в
тюрмі. В тому ж 1931 році клуб післав також два пакунки
одежі сиротам у Львові та 5 долярів на домівку для них.
Накінець 25 долярів передано панею Яремовою до Львова
на шпиталь. При всіх посилках пакунків Клуб одержав
визначну поміч від пані М. Скубової.

ЖІНОЧА СЕКЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ДЕМОКРАТИЧНОГО КЛУБУ, НЬЮ ЙОРК, Н. Й.

З інших справ, в котрих клуб брав участь, треба відмітити виставу українського народного мистецтва в ньюйорській гостинниці Астор, котру влаштувало в 1926 році у вересні Союз Українок при співучасті Українського Демократичного Клубу. Знова в 1928 році скликано жіноче політичне віче, на котрім українські і америк. бесідниці виголосили реферати про політичні справи та заохочували українських жінок до участі в громадським життю. На вічу було присутних біля 150 українських жінок.

ЮЛІЯ ЯРЕМОВА.

Уряд Жіночої Секції був в 1924 році такий: Пані Юлія Яремова — председателька, пані Е. Корнатова — містопредседателька, пані М. Ленчук — секретарка, пані Комарницька — касієрка.

Цей уряд остав по нинішній день з тою лише зміною, що місце пані Комарницької заняла теперішня касієрка пані Крецун. Клуб має тепер по верх 35 членкинь.

ГРОШЕВИЙ ЗВІТ.

В поданому дальше грошовому звіті зазначені лише суми, котрі Жіночий Демократичний Клуб вжив на загально громадські українські ціли. Того рода видатки були слідуючі:

Рік	На що видано	скільки
1925	Висилка делегатки до Вашингтону	... \$150.00
1926	Поміч поводянам в Галичині	50.00
"	Вистава в готелю „Астор”	15.00
1927	Висилка пакунків до Чехословащини.	24.50
"	Висилка пакунків до Галичини	14.50
1928	Пані Говиковичевій на дім для сиріт	15.00
"	На промислову школу в Перемишлі	10.00
1930	На політичних вязнів у Львові	85.00
"	На „ялинку” політичним вязням	15.00
1931	На політичних вязнів в Тернополі	15.00
"	Пакунки сиротам і пані Качмарській	9.90
	На домівку для сиріт	5.00
	На шпиталь	25.00
	РАЗОМ	\$433.90

ТОВАРИСТВО „ЖІНОЧА ГРОМАДА” В АСТОРІЇ, Н. Й.

Весною 1927 року почалась між жінками українських імігрантів в Асторії, Н. Й., агітація, щоб заложити своє власне, жіноче, товариство. Повели ту агітацію Катерина Бунько, Марія Табака і Анна Василик. Їм вдалось переконати до тої справи більше число жінок і накінець скликано збори на 25 мая 1927 р. на котрих присутні погодились, що таке товариство треба заложити. Намічено головні правила і цілі праці та вибрано уряд, в склад якого ввійшли слідуєчі:

Катерина Бунько— предсідателька, Марія Табака — містопредсідателька, Марія Галан — секретарка, Анна Василик — заступниця секретарки, Варвара Гуменчук — касієрка.

Як ціль товариства встановлено, що завданням „Жіночої Громади” має бути гуртування українських жінок нашої місцевости для освіти та для таких матеріяльних цілей, як взаїмна допомога і обслуга на випадок недуги або смерти, дальше підтримка товариського життя між нашою громадою та влаштування підприємств культурно-освітнього і забавового характеру. Накінець рішено, що товариство має на цілі помагати нашим братам і сестрам в старім краю.

„Жіноча Громада” старалась ввесь час свого існування сповняти ті свої цілі як найбільше совісно, при чому притягала до співпраці як найбільший круг жіноцтва. В 1929 році голова Катерина Бунько виступила з товариства і на її місце вибрано Анну Бурдигу. Виділ остався той сам і праця продовжалась, як до того часу. Свідком тої праці може бути слідуєчий виказ жертв, котрі „Жіноча Громада в Асторії” вислала до старого краю:

Рік	Кому післано	Сума:
1928	Поводянам в Галичині	\$ 25.00
”	Інвалідам у Львові	35.00
1929	На Дім Інвалідів	100.00
”	„Рідна Школа”	13.00
	На сироти	12.00
1930	Пластунам на кошт всесвітнього зїзду	27.00
”	На сироти	61.50
1931	„Рідна Школа”	45.00
”	Інвалідам	44.00
	Жертвам пацифікації	12.50

Разом\$375.00

Крім того в 1930 році „Жіноча Громада” пожертвувала 25 доларів на українську школу в Асторії. Рівночасно товариство наше брало все живу участь в устроюванні вечерків, прогульок і інших підприємств в користь „Рідної Школи” в Асторії. Так само брало товариство участь в листопадовім поході в Асторії і в протестаційнім поході в Нью Йорку 15 листопада 1930 року.

В разі потреби „Жіноча Громада” дає поміч не лише своїм членкиням, але теж взагалі потребуєчим українським незаможним жінкам в своїй місцевості. Вона також поширює між українськими жінками часопис „Жіночу Долю”.

Головну працю в товаристві вели: Анна Бурдига, що старалась і старається придбати для товариства як найбільше нових членкинь; Софія Задорецька, котра старалась, щоб як найбільше жертв зібрати для старого краю, а далі Марія Табака, Анна Василик, Варвара Гуменчук, Ф. Заровенна і інші, що працювали на користь „Жіночої Громади” при урядженню товариських забав, при вигравках, пікніках, та тим, що ходили колядувати. Хоч, сказати правду, всі членкині причинилися до успіху товариства по своїм силам, лиш що декотрим праця на життя, або малі діти не дають стільки часу і спромоги, що другим.

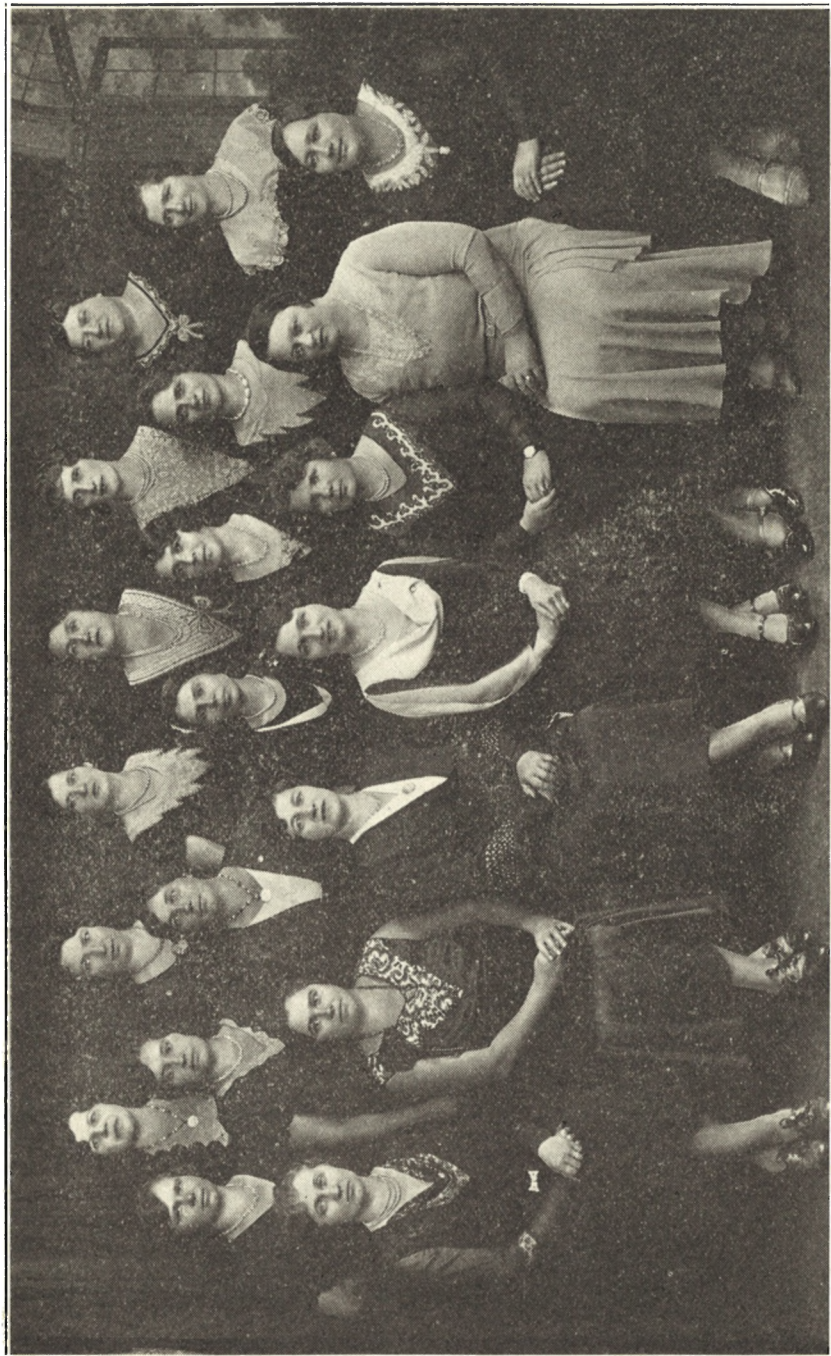
Марія Галан.

УКРАЇНЬСЬКА ЖІНОЧА ПОМІЧ В НЬЮ ЙОРКУ.

Товариство „Українська Жіноча Поміч” в Нью Йорку повстало в жовтні 1925-го року через реорганізацію давнього сестрицтва св. Ольги. Воно взяло собі за завдання давати своїм членкиням підмогу на випадок слабости, опікуватись ними в потребі, помагати сиротам, а також дбати про освіту членкинь, про належне виховування української дітвори, та взагалі піддержування української свідомости серед наших тутешніх імгранток.

Засобом до осягнення тих цілей є членські вкладки, підприємства і збірки на те, щоб мати матеріальні середники для ведення праці, а далі відчити, спільні прогульки, забави, то що, для піддержання товариського життя і зближення членкинь та українців взагалі між собою.

При тім товариство памятало також про старий край і помагало ріжним тамошнім добрим цілям. Посилано гроші на „Рідну Школу”, Інвалідів, поводян, політичних в'язнів і т. п.

ТОВАРИСТВО УКРАЇНСЬКА ЖІНОЧА ПОМІЧ, НЮ ЙОРК, Н. Й.

В Америці Українська Жіноча Поміч підтримувала ту-тешню українську школу, влаштувала ялинку для її учнів і взагалі старалась по своїм силам підтримувати освітню працю.

За час свого існування товариство виплатило своїм членкиням \$260.00 запомог („бенєфіту” — по 6 доларів за тиждень слабости) і видало 782 і пів долара на народні цілі тут в Америці, і в старім краю.

Управа товариства тепер слідує: Мар'я Марусевич — предсідателька, О. Шуст — містоголова і опікунка хорих, С. Ковбаснюк — секретарка рекордова, П. Сердеик — секретарка фінансова, Анна Йосик — касієрка, М. Денис і А. Кіт — контрольорки, А. Йосик і М. Марусевич — делегатки до Союзу Українок, Ю. Павлусевич, М. Свободян і М. Марусевич — „тростіс”.

Товариство має тепер 30 членкинь і далі бере живу участь в життю ньюйорської громади.

UKRAINIAN ART CLUB IN CHICAGO.

The Ukrainian Art Club was organized in the year 1927 by Miss A. Masley with a small group of girls of high school age and over.

The name of our club would lead one to believe that our only aim is the art of drawing but this is not so. Our art covers a field of many interestes such as the art of dancing, music, painting, embroidery, and literature. Each girl has some talent which she desires to develop fully some day.

A membership in this club entitles a girl to follow a course in the art of drawing. This study is conducted by Miss A. Masley as she is well studied on art. Many of these lessons are given out-doors; as in the parks and woods.

We have been quite active in social enterprises since the organization of our club. Our first social venture being at the Women's World's Fair in the summer of 1928 held at the Coliseum of Chicago. Here the Ukrainians had a booth of their own showing embroideries, wood-carvings, costumes and best of all the beautifully colored eggs for which our country is noted in making at Easter-time. Girls of the U.A.C. in the dress of their native country completed a beautiful and colorful picture in this attractive booth.

The last large social affair given by our club was a showing of etchings and wood-cuts made by Mrs. Kulchetska, Ukraine's foremost artist. This show was the first of it's kind in Chicago and it proved successful to us and very enjoyable to the Ukrainians of Chicago and vicinity.

Literary work is indulged in to a certain extent as can be seen by our small paper the U.A.C Chats. Here are published some of the best stories, opinions, and doings of the members.

The U. A. C has also made it a general rule to acquaint itself with the young folks of other Ukrainian clubs and has been quite successful in that respect. We have come in contact with clubs that have gladly arranged pleasant social evenings with us for the purpose of more closely uniting the Ukrainian youth in Chicago. In this way we have benefited and added to our knowledge of Ukrainian problems by discussing the views of our own and other clubs.

Recently an opportunity presented itself which was eagerly welcomed by two members of our club. Both are girls interested in the art of dancing. This opportunity covered a trip to New York City where on the 25th day of April, 1931, a group of over 500 dancers appeared on the Metropolitan Opera House stage and among them the two members of our club.

With the progress the U.A.C. is making we have hopes of some day presenting to the people of America, (Ukrainians as well as other nationalities) talented Ukrainian girls in the arts of music, painting, dancing and literature.

Submitted by

Miss OLGA KOCOWSKY, President.

ВІДДІЛ 8-ий СОЮЗА УКРАЇНОК В БРОНКС, НЮ ЙОРК.

Заходами пані Марії Дідохи зорганізовано в грудні 1927-го року в ньюйорській дільниці Бронкс 8-ий Відділ Союзу Українок Америки на те, щоб розбудити тамошню українську колонію, а особливо жіноцтво, до участі в народній праці. Невеликий гурт жінок справді зрозумів, що в поодиночку годі допомогти нашому народови, котрий розшматований між чотирма окупантами, і що для успішної піддержки наших визвольних змагань треба гуртуватись в товариства.

За чотири роки свого існування цей 8-ий Відділ С.У.А. таки дещо зробив: влаштував 7 представлень, 5 забав, прийняв старокраєвою вечерею в себе паню сенаторку Кисілевську та зібрав поверх 1,000 доларів на народні цілі. З тої суми вислано по рівній частці інвалідам, як бувшим борцям за волю України, „Рідній Школі”, котра виховує нових борців, сиротам, як жертвам визвольної боротьби і політичним в'язням, що терплять за свою посвяту народній справі. В касі остало ще \$125.00, котрі теж будуть вжиті на якусь народну ціль. Крім того товариство помагає українській народній школі в Бронкс.

8-ий ВІДДІЛ СОЮЗА УКРАЇНОК АМЕРИКИ, БРОНКС, Н. Й.

Всіх членкинь є в товаристві 20. Управа товариства: К. Дроздик — председателька, П. Дембіцька — секретарка, М. Паціурко — касієрка. Жаль, що всі членкині не могли зявитись до спільної фотографії, так що на знімці є їх лише девять, а то сидять (з ліва до права): Марія Дідоха, Ф. Туранська, К. Дроздик, М. Поціурко, п. Дзюма; стоять — М. Гринкевич, А. Морозович, Р. Федосик і М. Линч.

ТОВАРИСТВО УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ГОРОЖАНОК В ФІЛАДЕЛФІЇ.

В Філадельфії існували вже від давна жіночі відділи різних українських заповомогових організацій, та вони з часом показалися замало цікавими для значного числа тутешніх Українок. В них вистачило заплатити вкладку і на тому кінчилася вся діяльність. Тимчасом громадське життя йшло окремим ходом і жінки почали розглядатися за організацією, котра дала би їм можливість взяти активну участь в народному життю і праці.

Думку такої організації українського жіноцтва у Філадельфії підняв був д. Петро Кирилюк. Організованням нового безпартійного жіночого товариства занялися Олена Шефт і Мокрина Клапко. Скликали збори, на які явилось кілька жінок і на яких д. Кирилюк ширше пояснив завдання і цілі такої організації. Присутні прийняли до відома і одобрили думки д. Кирилюка і рішили повести агітацію, щоб на слідуючі збори зібрати більше число жінок.

Ці другі збори відбулися 12 травня 1929 року. Перед великим числом присутних д-р Володимир Левицький вияснив, яке значіння має жіноча організація, особливо для такого недержавного народу, як український. Лише через організацію жінки зможуть здобути потрібну свідомість, знання і зрозуміння своїх громадських завдань. Лише в гурті, рядом з другими жіночими і мужеськими товариствами, вони зможуть працювати як належить для свого власного піднесення і для цілого народу.

Та промова зробила на присутних велике вражіння і зараз записалось до товариства 22 членкині. Таки там вибрано уряд, в якому найшлись: Мокрина Клапко — председателька, Анна Дубас — секретарка, Оксана Стасюк — касієрка. Встановлено вкладку по 25 центів в місяць і рішено влаштувати забаву, щоб дістати більше прибутків. На ту забаву запрошено всіх українців і українок без огляду на релігійну приналежність чи політичні переконання. Товариство Українсько-Американських Горожанок підчеркувало, що воно безпартійне і що його завданням є гуртувати українських жінок для самоосвіти і для помочі тим українцям, що її потребують тут, в Америці і на рідній землі, в старім краю. Цей поклик промовив видно філадельфійському громадянству до переконання і забава вдалась. Також організація почала зростати.

ТОВАРИСТВО УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ГОРОЖАНОК У ФИЛАДЕЛФІЇ, ПА.

В осени цього ж (1929) року навідалась до Філадельфії дорога гостя з рідного краю, сенаторка Кисілевська. Товариство нетерпеливо очікувало її приїзду і дуже радо привитало її у себе. На жаль зустріч була дуже коротка і ледви стало часу обмінятися що найголовнішими думками. Ми дуже радо були б задержали паню Кисілевську довше між нами. Наше товариство було ще дуже молоде — існувало всего три місяці — і нам потрібна була порада та наука такої визначної діячки і організаторки українського жіноцтва. Зі щирим жалем ми прощались з нею, вдячні бодай за ті короткі відвідини.

При відїзді ми передали через неї 50 долярів для українських інвалідів на Західній Україні, а крім того 15 членкинь запенумерували собі журнал „Жіноча Доля”, якого редакторкою є саме пані Кисілевська.

По її відїзді Товариство У.-А. Горожанок влаштувало у себе цілий ряд відчитів про жіночу і діточу гігієну. Лектором був доктор Сильвестер Черняк з Філадельфії, котрий приступно повчав, як жінки повинні зберігати своє здоров'я і як повинні дбати про здоров'я своїх дітей-немовлят.

У тих своїх викладах д-р Черняк раз-у-раз підчеркував, що жінки, котрі дають життя і котрі в ранній молодості піклуються будучим поколінням, є за ту молодіж відвічальні. Вони повинні тому вважати, щоб бути здоровими матерями і виховувати здорове покоління молодих українців. Нація, якої члени слабосилі і хоровиті, також слабосила і хоровита. „В здоровому тілі здорові душі” і коли нове українське покоління має бути здорове і бодре духом, то перш за все мусить бути здорове тілом. А що за це головно відвічальні матері, котрі мусять вважати і на себе і на своє потомство.

Ці виклади запали глибоко в душі жінок, котрим стало ясно, на скільки вони відвічальні за те, який є нарід і яка його будуча сила.

Дуже інтересний виклад дав д-р В. Галан, котрий знова обговорював значіння економічного знання для кожного народу. Він вказував на американський нарід, котрий працею, підприємчивістю, ощадністю, а головно розумінням господарських справ дійшов до такого значного добробуту і став одним з наймогутіших народів в світі. Українці повинні тому вчитись, як розумно господарити, в себе дома, в товаристві, в більшій якійсь спілці і в державі. Це причиниться багато до того, щоб зросла українська сила, а через те наблизилось визволення українського народу з чужої неволі.

Крім тих відчитів, Товариство Українсько-Американських Горожанок у Філадельфії дало ще на протязі 1930 і 1931 року цілу низку балів, пікніків, представлень і інших підприємств, котрі все проходили з успіхом і давали значний прихід. Ті гроші товариство вживало на різні народні цілі в Америці, як в краю. Ось рахунок з них:

Вислано до Краю:

На „Рідну Школу”	\$202.00
На Політичних Вязнів	100.00
Українським Інвалідам у Львові.....	100.00
На боеву акцію	100.00
Жертвам „пацифікації”	65.00
Пресовий фонд „Жіночої Доли”	45.00
	<hr/>
Разом	\$613.00

Вжито в Америці:

Приладження і прибрання домівки Товариства У.-А.	
Горожанок	\$309.00
На сиротинець у Філадельфії	50.00
Вечірній школі ім. Івана Франка	75.00
На кошт української маніфестації в Філадельфії	25.00
На виставу „Української Хати” влаштованої Жіночою Громадою в Нью Йорку	25.00
	<hr/>
Разом	\$484.00

Крім того в Філадельфії роздано на Різдво і Великдень 1931 року 30 кошків харчів безробітним українським родинам, котрі інакше певно не могли б відсвяткувати тих празників, а то взагалі може не мали б що покласти на стіл.

В той спосіб Товариство Українсько-Американських Горожанок на протязі двох років свого існування видало 1,097 доларів на громадські і товариські цілі, а при тому подбало не лише о розривку і забаву для своїх членкинь і запрошених гостей, але теж дало їм науку і освідомлення у важних громадських справах.

Тепер товариство задумує влаштувати Базар з українських народних вишивок і інших виробів домашнього мистецтва. У нас прибиралось вже чимало річей, повишиваних таки нашими членкинями, котрі уже успіли здобути собі признання з боку американського жіноцтва. Іменно наше товариство подарувало два рушники філадельфійському відділові Міжнародної Жіночої Ліги Мира і Свободи, від якого дістало запрошення взяти участь в їхньому базарі. Секретарка згаданого товариства, пані Милдред С. Алмстед, щиро подякувала нашому товариству за ті рушники і заявила, що вони були найгарніші з усіх народніх виробів на тому базарі і одержали найвищу ціну.

Такий то звіт Товариства У.-А. Горожанок. Подаємо його не для похвали собі, а на заохоту, щоб ті жінки у Філадельфії і околиці, що ще до нас не належать, вступали в ряди товариства і разом з нами працювали. Це праця не тяжка, а навпаки приємна, особливо для нас тут, в чужині. Вона нас еднає, вона дає можливість сходитися, проводити приємно і пожиточно разом час, здобувати собі симпатію в широкому гурті земляків, а теж і між чужими. В товариській праці жінки вироблюються на здібних організаторок, а теж не почувають себе так самотніми, як одинцем, серед чужого моря. В біді товариство дасть пораду, поміч і потіху, у добрий час розривку. От хоч би така спільна Коляда, чи якась забава, чи представлення, чи повчаючий відчит. Все те не лише розяснить наше буденне життя, але теж поможе і нам і нашому народови: принесе матеріяльну користь та моральну поміч. Тому українки, не жийте одинцем, а скрізь, де Вас є кілька, організуйтеся, для свого добра і на славу нашого синьо-жовтого прапора, прапора України!

За уряд Товариства Українсько-Американських Горожанок:
Вікторія Рутецька, предсідателька, Мокрина Клапко, секр.
Марія Олійник, касієрка.

УКРАЇНЬКА ЖІНОЧА ГРОМАДА В ПЕРТ АМБОЙ, НЮ ДЖЕРЗИ.

Українська Жіноча Громада в Перт Амбой існує вже півтора року. Основано його головно заходами пані Гаврилів, котра і надалі працює енергійно над розвитком товариства.

Ціль товариства — поміч рідному краю, поміч неза-

УКРАЇНСЬКА ЖІНОЧА ГРОМАДА В ПЕРТ АМБОЙ, Н. ДЖ.

можним українцям в нашій місцевості і пропаганда українського імени та української справи тут, в Америці.

Ті свої цілі товариство осягає збиранням матеріальної допомоги старокраєвим установам, дарунками і грошевою допомогою потребуєчим українським родинам тут і допомогою для вдержання української години на радіо-стації. Грошеві засоби на ті цілі товариство здобуває збірками, датками членкинь, представленнями, концертами і іншими підприємствами. Крім того товариство влаштувало для української колонії в Перт Амбой і околиці „День Матері”, брало участь в протестаційній акції з приводу польських звірств в Галичині, та взагалі у громадській роботі нашої місцевості.

До старого краю післано \$20 на боєвий фонд, \$15 на Рідну Школу і \$5 на поміч потерпівшим від польської „паціфікації” Незаможним українським родинам в Перт Амбой роздано різдвяні дарунки і грошеву заемогу.

Провід товариства такий: пані Гаврилів — председателька, п. Буката — містопредсідателька, Зіна Дембіцька — секретарка, п. Романець — заступниця секретарки, п. Ваверчак — касієрка, п. Гураль — заступниця касієрки. Контрольна комісія — п. Лисякова і п. Гуляновська. Крім згаданих урядниць і взагалі всего членства товариства, особливо заслугу у праці Жіночої Громади треба признати за панею Фенчинською, котра причинилась багато до успіху наших підприємств своїм співом і участю в представленнях, де звичайно грає найтрудніщі ролі.

Як сказано, Українська Жіноча Громада в Перт-Амбой невелика, але старається всіми силами сповняти приняті на себе обовязки і поставлені собі завдання.

Зіна Дембіцька.

ЖІНОЧЕ ТОВАРИСТВО ІМЕНИ ОЛЕНИ ПЧІЛКИ, НЮАРК, Н. ДЖ.

Засноване 9 грудня 1930 року. На перших організаційних зборах вписалось до товариства 11 членкинь. На протязі слідуючих шість місяців Товариство зросло до 30 членкинь і розвинуло доволі живу діяльність.

ЖІНОЧЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ОЛЕНИ ПЧІЛКИ, НЬЮАРК, Н. ДЖ.

1 лютого 1931 року. влаштовано в Ньюарку жіноче віче, на якому вияснено завдання жіночих організацій і намічено плани дальшої праці.

29 березня влаштовано представлення „Соколики”, котре пройшло зі значним успіхом.

В травні і в серпні влаштовано фестини (пікніки) на спілку з ньюарським товариством „Будучність”, також зі значним успіхом.

За час свого існування (до жовтня 1931) Товариство ім. Олени Пчілки мало \$315.13 приходу. Всіх розходів було \$174.95. З тої суми вислано до краю на поміч жертвам „паціфікації”, на адресу О. Навроцького 85 доларів. Решта грошей в сумі \$142.18 остає в касі на банківій книжочці і буде вжита також на поміч краєви.

Теперішній уряд товариства такий: Анна Надрічна — председателька, Ольга Цімківна Гук — секретарка, Марія Багрій — касієрка.

Хай спогад злиднів, почуття вини
Чола не хилить, сил не відбирає...
Хай серце більше не плаче, не ридає,
Жаль не спиня' стремління до мети!

Плач щастя-волі нам не дасть, брати!
Та ж вже за нами море сліз безкрає...
Над долею України всі ридаєм.
Не злі ми, ні! Нестійкі тільки ми.

Хвилин привітних много ми лишили.
Мрій-намірів багато не сповнили,
Діл кинули. Гей! Отямитись нам час.
Пора лишити скарги, плач тривогу;
Постійний труд лиш дасть нам перемогу.
Лиш з діл грядучі муть судити нас.

Уляна Кравченко.

ПЕРШІ УКРАЇНСЬКІ ЕМІГРАНТКИ В АМЕРИЦІ.

Хто був першою українкою, що приїхала в новий край, невідомо. Так само, як невідомо, хто був першим українським емігрантом. Їхали сюди люде прості, вигнані з краю бідом, і не думали про те, щоб оставляти по собі записки чи спомини. Загально лиш відомо, що перші більші транс-порти українських переселенців появились тут в початках сімдесятих років, приблизно 60 літ тому. Між ними мусіли бути теж перші українські жінки.

За те пізніше записано вже в споминах тутешних імігрантів, в перших часописах та дописах до старокраєвих газет, як ці перші емігранти і ті перші емігрантки жили. Описи ті цікаві для теперішнього покоління і тому далі подаю з них кілька виїмків.

Як відомо, один з перших греко-католицьких священників в Америці був о. Константин Андрухович, котрий приїхав сюди помагати першому духовникови, о. Іванови Волянському, після того, як помер перший сотрудник Волянського, о. З. Ляхович. Було це в 1888 році. О. Андрухович перебув в Америці чотири роки, після чого вернув до краю і там в 1904-ому році видав в Коломиї книжочку під заголовком „З Життя Русинів в Америці”, в котрій описує те, що він ту бачив і пережив. Його спомини відносяться до рр. 1888—1892 і змальовують тодішнє життя наших імігрантів. Між иншим, він там згадує про перший український аматорський гурток в Шенандо, Па., у якому виступала з українок лише пані Волянська (инші жіночі ролі грала литвинка і словачка), а також подає деякі данні про життя українських імігранток-робітниць. Про них він пише дословно (задержую його мову і правопис):

В самім місті Нью Йорк було много дівчат руских. Працювали в карпетярнях (фабриках диванів) і табачарнях (фабриках цигарів). Они жили по станціях громадно, всі йшли до роботи, а одна лишалася на господарстві. Хто з нежонатих в Америці хотів оженити ся, іхав до Нью Йорку, а там мав вибір. А треба признати, що дівчата ті жили дуже морально. Они бояли ся, як взагалі всі дівчата в Америці, „JACK-A-RIPPER-a” (Івана Поротеля). Часописи американські подають о нїм від часу до часу звістку, а то ділає вельми уморальняючо. Нїяка наука не відстрашить так дівчат від неморальности, як згадка про „JACK-A-RIPPER-a”.

Чи воно так справді було з українськими дівчатами, їх моральністю і з Джеком Рипером (англійський вбивця, що находив насолоду у тому, що нападав по ночах прохонжих жінок і мордував їх ножем; мимо всіх заходів лондонської поліції його не вдалось піймати), не знати; але вістка та важна, як цілком певний доказ, що вже тоді, 40—45 літ тому, була в Америці українська жіноча зарібкова імїграція і що вже тоді наші жінки працювали по фабриках.

Менш більш з тих часів походять теж дописи з Америки до українського радикального часопису у Львові, котрий називався „Народ” і котрого редактором був Михайло Павлик. На основі тих дописів, а теж і перших календарів „Руского Народного Союзу”, складена книжечка „Українці в Америці”, написана В. Корольовим, і видана товариством „Просвіта” в Київі в 1909-ому році. В ній говориться про українських імїгранток в Америці таке:

Дівчат-українок в Сполучених Штатах не багато. Але ж і ті, що є, маючи добрі заробітки, не дуже й квапляться йти заміж. Навпаки, в Америці наші дівчата стають вередливі, бо добре знають, що тут відшукати собі чоловіка дуже легко. Буває иноді так, що вранці дівка приходить до попа з одним парубком, але потім роздумається й увечері бере шлюб з иншим. Тим часом українські емігранти не охоче беруть американок чи яких инших дівчат, а шукають собі своїх. Тим-то наші парубки часто викликають собі дружину з старого краю. Звичайно вони посилають знайомим старокраєвим дівчатам квиток на проїзд („шіфкарту”) і ті їдуть до своїх коханців за окіян. Ті ж парубки, що не мають у старому краї дівчини, оповіщають по газетах, чи не схоче за них вийти яка землячка. Таких оповісток завсігди буває чимало в кожному числі українських американських газет. От через те, що мало в Америці нашого жіночого роду, й трапляються там такі, що крадуть чужих жінок...

А наші жінки справді добре заробляють в Сполучених Штатах, а надто по городах. Вони наймаються на фабрики та заводи, багато їх наймається слугами і за це беруть чималу плату (25—30—40 карбованців на місяць), инші заробляють шитвом чи стають прачками. По багатьох місцях українкам-робітницям дають перевагу над усякими иншими жінками, бо вони дуже робітлячі і моторні.

Не треба забувати, що ця книжка видана в Київі, де служниця заробляла 2—4 карбованці в місяць, так що американська плата виглядала там дуже велика. На ділі це було 10 до 20 доларів місячно. Цікаве за те це, що ще в

тому часі українських дівчат було в Америці небагато, видимо менше, ніж чоловіків і парубків. І видно жили все ще гуртами, головню в Нью Йорку.

Пізніше відносини змінилися, як це видно з книжки Юліяна Бачинського „Українська Імміграція в Зєдинених Державах Америки”, виданої у Львові в 1914 році. Автор цієї книжки побував в Америці довший час і спеціально приглядався тутешньому побуту. Його помічення через те обширніші і більше точні.

Він вже вичислює докладніше ті різні „фахи”, у яких працювали в той час українські імігрантки (1909—1910 рік). Найбільше їх все ще таки йшло на службу до домів, своїх і чужих. Де були фабрики, там заробляли більше, де фабрик не було, там службодавці платили менше: не боялись, що дівчина кине працю і піде на завод. Платили в той час різно — від 3 до 25 доларів в місяць, помешкання і харч. Ті, що вміли прасувати і варити, діставали більше — від 10 до 50 доларів. Працювали звичайно від 6 рано до 7 вечер, при чому „вільний вихід” мали лише в неділю на пять годин після обіду.

Багато дівчат і жінок працювали в ресторанах як послугачки і як обслуга при столах, а теж як куховарки. Перші заробляли від 8 до 20 доларів в місяць з помешканням і їдою. „Вейтерки” діставали від 20 до 30 доларів місячно з їдою, куховарки від 30 до 60 доларів з їдою. Працювали по 12 до 13 годин денно, послугачки деколи 15 годин.

Деякі находили працю в готелях, де працювали по 13 годин в день і діставали від 15 до 20 доларів місячно з помешканням і харчем. Мали вільну неділю пополудне, часто лише що другу.

Накінець багато дівчат і жінок находили працю у фабриках: цигаровнях, „силковнях” (шовкові прядільні і ткальні), бавовняних і вовняних прядільнях і ткальнях, в кравецьких варштатах, шматярнях („регсовнях”), у фабриках черевиків, паперу, сухарів, фляшок, рам і т. п. Працювали також при виробі гончарських предметів, в залізних фабриках, в робітнях пуделок, в боднарських заводах та в крамницях. Заробляли від 50—75 центів в день до 1.25 і 2 доларів. Найкращі заробітки тоді бували в ткальнях. Працювали пересічно 10 год:ин в день.

Дальше цікаві помічення Ю. Бачинського про розривки та про домашнє життя українських імігранток. Можливо, що намальована ним картина трохи односторонна і занадто

темна, та все таки на стільки інтерна, що варто навести її дословно.

До якої категорії не належалаб українська іммігрантка, чи є се вільна робітниця, чи служниця, що є під наглядом службодавців, всіх їх характерує одно, спільне їм, як впрочім всім дівчатам, взагалі: всі їх старання, всі заходи, о скільки не відносять ся до зарібкової праці, зводять ся до одного — приподобати ся мужчині і вийти заміж. До сего стремлять усі їх думки і змаганя. Все инше має для них другорядне значіне, або й жадне. Читають дуже мало, хіба які байки або лекші оповіданя, і то, як случайно попадуть ся їм в руки. Публичними справами також не займають ся. Зате строят ся, а що на се треба трохи більше грошей, а їх зарібки дуже мізерні, тож не доідають і мешкають як лиш можливо найдешевше...

В любощах мають за собою сильну законну оборону: вилудивши від любовників обіцянку на женячку, вдають ся з ними в любощі і відтак змушують їх через суд до шлюбу. Але й мужчинам удаєсь нераз підійти дівчат, нераз таки дуже несовісно: зведуть їх, заберуть ще й гроші, зложені на посаг, і перед самим шлюбом утікають. Лучаєсь і таке, що втікають навіть в дорозі до шлюбу. Або покидають свої жінки вже по шлюбі, розтративши вперед жінчин посаг...

Ще в великих містах, де живуть постійно парубки і дівчата, там хоч і побирають ся скоро і легко, то все таки хоч сяк-так знають себе і сяк-так добирають ся. Зате по менших містах, місточках і на „печах” де дівчат є мало, або й цілком нема, добирають собі парубки жінки в той спосіб, що виїжджають за ними до місцевостей, де живе більша громадка дівчат, прим. до Нью Йорку і околиці, і, стрінувшись з ними, нераз таки за першою стрічею вибирають собі одну з них, умавляють ся з нею і скоро опісля побирають ся...

Щоби забавитись і погуляти, ходять також дівчата на „бали”, які уряджують українські товариства, культурні або запомогові, для збільшеня своїх фондів. Нераз ходять і на „музики” до сальонів, які уряджують сальюністи — не так українські, а „чужі”, німецькі, англійські, словацькі і т. п. В великих містах, як в Нью Йорку, Джерзи Сити, Ньюарку, Філадельфії, Бофало, Чикаго і др. такі музики по сальонах відбуваються навіть що вечера — суть се звичайні нічні спелюнки, місця найбільшої деморалізації. І до тих сальонів-спелюнків заходять нераз українські дівчата — ті що живуть оподалік національного гуртка українських іммігрантів, або, що радіб набавитись до сита, укрито перед очима „своїх”. З тих сальонів коротка вже дорога до проституції.

...Бувало... що неодна таки вже в першій хвилі, ще того самого дня, як прибула до Зєдинених Держав, попадала до публичного дому. Стане, бувало, така що-йно прибула до Нью Йорку, на улиці і пічне розглядатись, куди би їй звернути ся — се звичайно такі, що прибули до Нью Йорку, не маючи там ні родини ні знакомих — та тут же й зявляє ся агент, звичайно Жид, що шукає за добичю, і починає намовляти її на „службу” Дівчина рада, що так скоро трапляєсь їй служба — йде; та нім розглянься, що се за „служба” — двері вже заперлись і вона, хоч би як опиралася і як заломлювала руки, з відтам вже не видобудесь...

Автор додає, що за його часів (1909—1910), це вже траплялось виїмково і що й коли які дівчата попадали в доми розпусти, то це діялось через лихе товариство, через оті „музики” по салунах та иншу великомійську спокусу. Дальше він описує життя замужних жінок імігранток і теж не жаліє темних красок:

Від рана до пізної ночі усе на ногах і усе при роботі, хоч і домовій та прикрій, одностайній, нудній. Женить ся парубок і перше про що думає, се розпочати бордінгерський бизнес. Сам тим бизнесом не займає ся, хиба, що наймає дім і збирає від бордінгерів гроші — про решту має журити ся жінка. І тягнесь та жура — день по дневи, рік по рокови і вигризає жінці мозок. Рано встає і ладить бордінгерам снідане; потім має начине і пряче в дома; опісля знова варить, миє начине і знова пряче; в перервах пере бордінгерам біле і шматє; в районі вуглянім ладить ще бордінгерам теплу воду і миє їм шию і плечі. Так день у день. А до того ще — діти.

Але, в тім нуднім, монотоннім житю, так утуплюючім і підриваючім здоровле і живість тої жінки-невільниці таки шукає вона — конечно! — якоїсь розради. І находить — в висці. І пе. А нагоди до сего досить — тільки бордінгерів... „Ану-но газдине, напиймо ся!” — І нині пе з одним, завтра з другим — кождий почастує. І поволі так привикає до виски, що без неї ніяк вже їй обійтись. А при висці — всіляко буває — тільки бордінгерів — а всі такі молоді, здорові... І буває — вертає муж домів — а жінки вже нема — пропала з бордінгером. Але буває і так, що живе дівчина на борді — і нераз пропадає муж з дівчиною. І шукай вітра в поли. І тільки згадки про се, що прочитають імігранти в своїх часописях оповістку: Де є мій муж (жінка)? Називає ся Н. Н. Утік (ла) з... виглядає так і так, хто би його (її) бачив, нехай напише на адресу...

Ці картини певно правдиві, але не можна їх розтягати на всю іміграцію і по них не можна судити загальних від-

носин, котрі панували між нашими людьми в Америці 20 до 25 років тому. Бувало й так, певно бувало й гірше, але на загал було краще: хоч тяжка була праця і великі труднощі, то все таки люде дбали про свої родини, дбали про дітей і погарувавши кілька років, старались жити краще і вигідніше. А й дівчат не так дуже багато марнувалось. Хоч певно, що крутіж такого Нью Йорку чи Шікаго забрав і споміж українок свої жертви.

Пізніше життя, безпосередно перед війною, підчас неї і по війні, вже загально відоме теперішньому поколінню українського жіноцтва в Америці, так що про нього не пишемо. Пригадуємо лише оті давні часи, як їх бачили і описали сучасники, щоб порівнати їх спомини зі споминами старих імігранток і з теперішнім життям українських жінок в Сполучених Державах.

Л. П.

„ЖЕНИ РОУСЬСКІЯ ВОСПЛАКАШАСЯ”.

Слово о полку Ігоревім.

Де не лилися ви в нашій бувальщині,
Де в які дні, в які ночі,
Чи в половеччині, чи в князівській удалщині
Чи то в козаччині, ляччині, ханщині, панщині,
Рідні сльози жіночі?

Скільки сердець роздиралось, ридаючи,
Скільки звялили страждання!
А як же мало таких, що міцніли, складаючи
Слово до слова, в безсмертних піснях виливаючи
Тисячолітні ридання!

Слухаю, сестри, тих ваших пісень сумовитих,
Слухаю й стиха міркую:
Скільки сердець тут розбитих, могил тут розритих,
Жалощів скільки неситих, сліз вийшло пролитих
На одну пісню таку?...

Іван Франко.

АМЕРИКАНСЬКІ УКРАЇНКИ НА ГРОМАДСЬКІЙ ПРАЦІ.

Пробувати писати, що робило жіноцтво такої розкиненої по всіх закутинах Америки іміграції, як українська, це дуже важка справа. Та ще іміграції, котра між собою не дуже то об'єднана і котра довгий час складалась у величезній більшості з людей неосвічених, обтяжених працею і часто прибитих злиднями, котрі не мали ні часу ні змоги реєструвати і описувати свою працю. Треба би довгого часу, багатьох мандрівок з міста у місто та пильного простудювання усіх українських газет, летючок, брошур та інших видань, щоб з них позбирати вістки про те, як жила і що робила наша американська іміграція, особливо жіноча.

В нас нема на це ні можливости, ні засобів, ні навіть заміру. Ця стаття не має на меті подати точну історію участі жіноцтва в культурній і взагалі громадській праці української іміграції в Америці. Ціль її — зрушити людську пам'ять, викликати спомини, заохотити людей, особливо жінок до того, щоб вони ці наші вістки доповнили, справили, пов'язали, і в цей спосіб дали матеріал для більш точного нариса на подану в заголовку тему.

Тому нехай ніхто не обижається, коли якийсь факт з жіночого руху в Америці буде поданий не зовсім точно, або може буде пропущений. Нехай нікому не буде во гнів, коли якесь прізвище, чийсь труд чи заслуга, будуть поминені. Це не буде навмисне і не через недогляд. Ми просто пишемо лиш те, що знаємо, про що успіли довідатись і сподіємось, ба — навіть просимо о те, щоб нас справляли, нас доповняли і розяснювали. В той спосіб лише буде можливо позбирати всі цікавіші данні про минуле українського жіноцтва в Америці.

—o—

Перша дата, якою можемо означити приблизно початок української жіночої організованої праці в Америці, це рік 1897. В тому році засновано в Джерсі Ситі, Н. Дж., при греко-катол. церкві Сестрицтво святої Ольги, котре з часом розвинулось у доволі велику заповогову організацію українських імігранток в Нью Йорку, Джерсі Ситі і околиці. Можливо, що десь перед тим були вже якісь сестрицтва, особливо могли вони бути в Пенсилвенії, та вісток про це у нас немає. За те знаємо напевно, що сестрицтво

св. Ольги проіснувало 10 років і за той час розвинулося у велику організацію. До неї належали жіночі відділи — всі вони називались сестрицтвами св. Ольги — в Нью Йорку, Брукліні, Йонкерс, Блумфілд, Джерсі Ситі, Елизабет, Елизабет-Порт, Гекенсек, Ньюарк, Пасейк і и. Відбувались зїзди представниць тих сестрицтв, бували спільні забави, музики, представлення. Членкині гуртом їздили до сусідних місцевостей на влаштовані там підприємства і в той спосіб підтримували товариське життя.

У газеті „Свобода” з 27 листопада 1902 року є допис, у котрому сказано, що товариство гарно розвивається, що виплачує своїм членкиням, котрі вносили по 25 центів місячно до товариської каси, по \$2.50 тижневого „бенефіту” на випадок хвороби і що дає 100 доларів посмертного. Головою тих обєднаних сестрицтв була тоді Євдокія Калакука з Джерсі Ситі (тепер живе у Скрентоні). В касі було тоді 1,200 доларів. В Нью Йорку довший час проводила у сестрицтві Анна Медвідь, родом з Квятоні на Лемківщині.

На конвенції Сестрицтва, котра відбулась в грудні 1905-го року ухвалено точний статут для головної управи і для відділів цієї організації. У ньому сказано, що ціллю Сестрицтва є дбати о моральну і матеріяльну поміч членкиням. Моральну поміч мала організація давати уряджуванням курсів для неписьменних, читалень і „через ширене згоди між американським жіноцтвом, і через ширене руского патріотичного духа в Америці”, а матеріяльну через уділювання заповом і опіку на випадок слабости і в разі смерти.

На цій-же конвенції вибрано уряд Сестрицтва, в якому були слїдуючі: о. Н. Підгорецький — голова, Анна Медвідь — містогорова, Емілія Струтинська — секретарка, Юлія Шведа з Блумфілд — заступниця секретарки, Евдокія Калакука з Джерсі Ситі — касієрка; Контрольори: о. Йосиф Чаплинський, Анна Ференсович і Степан Калакука.

Вже в 1905-ому році почалась в Сестрицтві кириня з боку кацапів. Вони конче захотіли перемінити сестрицтво на „руське”, захопили накінець в свої руки головну касу і покерували справами так, що в 1907-ому році головне Сестрицтво перестало існувати. Остались лиш місцеві товариства, з котрих деякі існують по нині, при чому деякі змінили свою назву на світську.

Після упадку цього товариства, через кілька років якось нічого не чути про українське жіноцтво в Америці. Працюють поодинокі сестрицтва, багато їх та поодиноких жі-

нок вступає в заповогові організації, але якогось живішого руху не видно. Щойно помітно більше оживлення з приїздом до Америки Ірени Січинської, котра в 1910 році обїхала була багато американських колоній, промовляючи на вічах і заоохочуючи українське громадянство, в тому числі і жіноцтво до організації та до помочи старому краєві. За її заходами українці в Америці склали поважніщі суми на шкільний фонд ім. Олени Січинської, на Фонд ім. Адама Коцка та на визволення Мирослава Січинського з тюрми. Ірина Січинська також пробувала організувати українське жіноцтво і оставши пізніше на стало в Америці, ширила серед нього поступові, соціялістичні думки. Померла 1916 року.

На той, менш більш, час припадає спроба організувати жіноче товариство „Розвій” в Нью Йорку, та скликання великого жіночого віча, на якому бесідницями були дд. Луцева, Добрянська, Бучакова. На жаль, ні про це віче, ні про засновану тоді Жіночу Раду у нас нема ближчих вісток.

Два роки пізніше, з початком 1918-го року, появилась нова жіноча організація на заході, в Шікаго. Був це Союз Українських Жінок, котрий мав стати заповоговою організацією українок в Америці. З виданого тим Союзом журналу Рання Зоря (ч. 1—2, за січень-лютий 1918) довідуємось, що цілі організації були такі: освідомлювання українського жіноцтва в Америці при помочи спеціального жіночого видавництва; закладання шкіл для неграмотних; удїлювання заповог на випадок калїцтва, хвороби і смерти; моральна поміч і опіка сиротам і вдовам; поміч жіноцтву на Україні.

Уряд Союзу Українських Жінок був слїдующий: Стефанія Цимбалїста і Катерина Шабага — председательки. Марія Підгайна, Катерина Кушак і Катерина Будна — секретарки. Марія Королишин, Анна Музика і Ольга Корінювська — касїєрки. Евгенія Цїшецька, Софія Богач, Анастасія Язловецька, Емілія Струтинська, Варвара Курей і Евдокія Будник — тимчасові організаторки. Головною секретаркою була Катерина Коцюбінська з Шікаго.

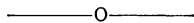
При своїому основанні Союз мав три відділи: два в Шікаго і один в Дїтройт.

З цього ж журналу видно, що товчок до основання товариства дав всеукраїнський сойм в Америці, котрий відбувся в 1917 році в Нью Йорку, та відомий „Український День” Кїлька тижнів після українського дня відбулось в Шікаго ве-

лике жіноче віче, на якому рішено оснувати окрему жіночу організацію. Приступлено до видавання згаданого журналу, та, здається, наслідком натиску деяких існуючих заповомогвих організацій, організація і журнал не вдержались.

Журнал „Рання Зоря” заповідався гарно. В його першому числі поміщено багато інтересного матеріалу: про Марка Вовчка, про Ганну Барвінок, про російську революціонерку Коноплянікову, початок статті про положення жіноцтва в минулому, життєпис І. Франка, про рівні права для жінок, та вірші і оповідання Франка, Стефаніка, Вовчка, Неприцького-Грановського і др. Є в журналі дописи, научний куток, відділ для дітей, практичні поради і поклики „Союза Українських Жінок”. Жаль, що таке цікаве видавництво не втрималось.

Бурхливі роки 1917—1923 зазначились масовою участю жіноцтва у всіх організованих виступах української іміграції того часу. Жінки переводили в більшости випадків збірку на „Український День”, жіночі пікети протестували перед польською амбасадю у Вашингтоні проти поневолення Західної України, жінки демонстрували перед польським консулятом в Нью Йорку. Рівночасно жіноцтво зрушилось до організації. Почалось заснування жіночих гуртів і товариств по різних містах; оснувалось „Заповомогве Товариство Українських Жінок” в Шікаго, „Жіноча Громада” в Нью Йорку, та інші жіночі організації по других місцевостях. В останні роки, крім тих, котрі згадані в цьому Альманакху окремими звітами, працювали ще такі товариства, як „Жіноча Поміч” в Скрентон, Па., Жіночий Гурток при Стрілецькій Громаді у Філадельфії, і інші. Впрочім звіти на другому місці цієї книжки дають вже менш більш точну картину того, що українське жіноцтво робило на протязі останнього десятиліття.

В культурно-освітній праці жінки тут визначились головнo в таких проявах популярного мистецтва, як аматорські вистави, декламації, участь в хорах, сольовий спів та гра на інструментах. З перших визначних піонерок на тому полі треба згадати Олену Кречківську з Нью Йорку та Наталію Гриневецьку в Шікаго. Вони обі вже покійні, та в українських аматорських виставах ще часто виступають жінки і дівчата, котрих О. Кречківська перша вчила, як поводитись на сцені, а в успіхах шікаговських хорів ба-

гато заслуги невтомимої робітниці, вчительки і диригентки Н. Гринецької.

До тих, що своєю працею причинились багато до вивчення аматорської гри та до піднесення її на вищий рівень, належить також Юлія Малієвич - Шустакевичева, відома крім того, як визначна солістка і концертна співачка. З артисток-аматорок треба згадати відомих в Нью Йорку і околиці Емілію Корнатову, Шутаківну - Фенчинську, Шевчуківну Свідерську, Катерину Гупалову, котрі своїми виступами в укра-

НАТАЛІЯ ГРИНЕВЕЦЬКА

ЕМІЛІЯ КОРНАТОВА.

дів) і інших. Всі вище згадані, це ньюйорські сили, та як і О. Копачукова, та Віра Барчанівна-

їнських популярних драмах і оперетах причинились багато до успіху цього виду мистецтва серед українського громадянства на сході Америки. Знова між співачками у звітах з концертів та з українських опер і опереток часто стрічались і стрічаються імена Марії Гребенецької, відомої оперової співачки з Великої України. Троїцької, Машир, Тимкевичівної, М. Баківської, Базарницької, Яремівної, Гели, Красновської (наспівала багато грамофонових рекор-

Давиденко, котрі найшли собі місця і працю в американських оперетних виставах на відомому ньюйорському Бродвею.

З інших місцевостей часто згадується у газетах робітниця-співачка Катерина Гнаткова з Рочестер, відома з виступів не лиш у своїому місті і не лиш між своїми, даліше знані з виступів по радіо як солістки відомого рочестерського Громадського Хору Юлія Батрак-Сичинська і сестри Климцівні (співачка і п'яністка), по-

Е. ШУТАК-ФЕНЧИНСЬКА.

тім Настя Присташівна з Бінггемтон, Стефанія Цимбаліста з Шікаго, пані Атаманець з Дітройт (співачка і диригентка), і інші. Ми знаємо, що ця ліста далеко неповна: майже в кожній більшій колонії є свої визначні співацькі та аматорські сили, котрі при сприяючих умовах могли б здобути собі широку популярність, і котрі вповні заслуговують на згадку; та годі їх всіх повідшукувати і пригадати.

Накінець ще треба згадати українських п'яністок, з котрих теж кілька здобули собі імя не лише в українській громаді, але й поза нею. До них належать Віра Стеткевич з Джерзи Ситі, Юлія Баволяк з МекАду, Марія Митренко з Олифанту, тепер вчителька музики в міжнародному Каледжу в Спрінгфілд, Масс., Росолович-Дубасова з Філадельфії,

та Ольга Ткачуківна зі Скрантону, котра разом з М. Гребенецькою і Р. Придаткевичем належить до українського концертного „тріо”, відомого зі своїх успішних виступів не лиш перед українською, але й перед американською публікою.

О. ШЕВЧУК-СВИДЕРСЬКА.

України” в англійській мові, котра тепер печатається в газеті „Народна Воля” а котра незабаром вийде окремою книжкою. М. С. Гамбаль є також авторкою газетних статей і фейлетонів.

Така ж сама невелика участь українського жіноцтва в так званій українській „політиці”. Навіть найбільш діяльні споміж українських імігранток обмежуються звичайно до чисто жіночої організаційної праці. Лиш дуже зрідка можна стрінутись з жіночим іменем в звязку з якоюсь політичною, партійною роботою. Правда, політичні угруповання українців в Америці мають вже також і завзятих своїх прихильниць поміж жінками, та дотепер жінки ще не вибились на провідні становища у тих діяльних групах, котрі дають напрямок політичному життю і праці української іміграції.

За те незначна ще участь українських імігранток на літературній ділянці. В коломийській „Жіночій Долі” стрічаємо всего одно імя Всеволоди Метелик з Дірборн, Миш., як авторки гарного оповідання, а в українських гаєтах, крім віршів Анни Хомяк, попадаються лиш переважно імена дописувачок на українській і на англійській мові. А й тих небагато. Більший твір написала лише Марійка Струтинська Гамбаль, а то популярну, для дітей призначену „Історію

МАРІЯ ГРЕБЕНЕЦЬКА
і ОЛЬГА ТКАЧУК.

ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКИХ ЗАПОМОГОВИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ В СПОЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

Найдавнішими, найсильнішими і найчисленнішими організаціями українців в Америці є так звані „запомогові союзи” чи стоваришення. До них записуються старі і молоді, платять в головну касу місячні вкладки і за те на випадок смерті їх родини отримують так зване „посмертне” — 500 — 1000 — 2000 — доларів, залежно яку вкладку член чи членкиня платили. Є також інші роди забезпечення — виплата по 20 роках, плачення вкладки лиш деякий час і т. п. Крім того є ще й інші вигоди: газета, поміч на випадок недуги, товариська опіка і т. п.

В тих допомогових організаціях — українці мають їх п'ять — зорганізовано около 60 тисяч людей. Більше як половина того числа є в найбільшій з тих організацій, в Українському Народному Союзі, четвертина в Українському Робітничому Союзі, а решта в організаціях „Провидініє”, „Народна Поміч” і Згода Брацтв” Сума членів всіх тих організацій переходить навіть 70 тисяч, та багато людей „стоїть” в двох і трьох стоваришеннях, щоб одержувати різні газети та оставити більше посмертне.

Організаційно всі ті союзи і спілки складаються з місцевих товариств і брацтв, котрі мають широку автономію в своїх справах і лише по ділу забезпечення і загальної „політики” зв'язані з централею і прочими відділами. Тих відділів буває деколи кілька і кільканацять в одній місцевості — об'єднують звичайно людей одної віри, або одних політичних переконань, а в більших містах одної околиці.

Він самого початку засновання тих організацій жінки були їх членами. Відразу мали в них рівні членські права, платили вкладки разом з чоловіками, лиш звичайно замужні не отримували газети, коли її дїставав вже чоловік. Через те й платили і дотепер платять трохи меншу вкладку.

За виїмком небагатьох одиниць, жінки в тих організаціях мало проявили свою силу і свій вплив, хоч вони творять в них пересічно третину дорослого членства. Від яких двадцять років зїзди організацій вибирають одну-дві жінки до організаційних управ, та це більше для декорації: мовляв, ми джентелмени і жінок шануєм. Впливу на союзові справи жінки майже не мають.

Видно це, впрочім, і з того, як жінки беруть участь в самій організації. Хоч вони, як сказано, творять третину дорослого членства, себто того членства, що має голос і спромогу рішати союзові справи, то на ділі їм просто неможливо навіть в малій частині показати свою силу. Більшість їх належить до тих самих відділів, що чоловіки і делегатами на конвенцію їдуть звичайно чоловіки, а не вони. Лиш незначний відсоток членкинь зорганізований в самостійні жіноцькі товариства і може проявити свою волю і свій вплив у тих важних стоваришеннях української американської іміграції.

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ДЖЕРСІ СІТІ, Н. ДЖ.

Ця найбільша організація нараховувала з кінцем 1928 року (вживаємо останнього підрахунку членів жінок і чоловіків, зробленого управою У Н. Союзу перед конвенцією в 1929-ому році) 20,381 дорослих членів і 12,971 дітей. Між дорослими членами 33.4 процент, себто трошки більше, як третина, були жінки. Точно їх було 6,807. З того числа 971 жінок були зорганізовані в 29 окремих жіноцьких сестрицтвах і товариствах. Решта, поверх 5,800, належали до чоловічих стоваришень.

Тих 29 жіноцьких товариств були слідуючі:

- Сестрицтво пресв. Богородиці, від. 33, Шікаго, Ілл.,
- Сестрицтво пресв. Богородиці, відділ 125, Шікаго, Ілл.
- Сестрицтво Різдва пресв. Богородиці, відділ 216, Вест Пулман, Ілл.
- Сестрицтво пресв. Богородиці, відділ 290, Балтимор, Мд.,
- Товариство „Любов”, відділ 373, Ст. Луїс, Мизурі,
- Сестрицтво св. Анни, відділ 287, Бейон, Нью Джерзі,
- Сестрицтво „Любов”, відділ 37, Елизабет, Н. Дж.,
- Сестрицтво св. Ольги, відділ 315, Джерзі Сіті, Н. Дж.,
- Сестрицтво пресв. Діви Марії, відділ 219, Ньюарк, Н. Дж.
- Сестрицтво ім. Марти Вашингтон, Ньюарк, Н. Дж.
- Сестрицтво пресв. Богородиці, від. 202, Обурн, Нью Йорк,
- Сестрицтво пресв. Богородиці, відділ 36, Рочестер, Н. Й.,
- Сестрицтво пресв. Богородиці, відділ 119, Йонгставн, Огайо,
- Сестрицтво пресв. Богородиці, відділ 112, Кливленд, О.,
- Товариство „Згода”, відділ 358, Кливленд, О.,
- Сестрицтво пресв. Богородиці, відд. 151, Алентавн, Пенсильвенія.
- Сестрицтво Благовіщення пресв. Діви Марії, відділ 249, Барнесборо, Па.,

Сестрицтво Успенія пресв. Діви Марії, відд. 189, Сентралія, Па.
Сестрицтво Успенія пресв. Діви Марії, відд. 303, Деррі, Па.,
Товариство Успенія пресв. Діви Марії, відд. 382, Фреквил, Па.,
Сестрицтво св. Духа, відд. 314 Гейзлтон, Па.,
Сестрицтво пресв. Богородиці, відд. 148, Локуст Пойнт, Мд.
Сестрицтво св. Анни, відд. 134, Карнегі, Па.
Сестрицтво св. Благовіщення, відд. 71, Маганой Плейн, Па.,
Сестрицтво св. Ольги, відд. 186, МекАду, Па.,
Сестрицтво св. Ольги, відд. 318, Нортгемптон, Па.,
Сестрицтво св. Анни, відд. 228, Ст. Клейр, Па.,
Сестрицтво Неустаючої Помочі пресв. Діви Марії, відд. 212, Вилинг, Вест Вирджинія,
Товариство імени Ольги Басарабової, відд. 47, Бетлегем, Па.

В теперішній час Український Народний Союз має у своїй управі три жінки: Юлія Баволяк є містопредсідателькою організації, а Анна Боївка і Марія Ольшаницька-Розуміло є членами Головної Ради.

УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИЧИЙ СОЮЗ В СКРЕНТОН, ПЕНСИЛВЕНІЯ.

В цій другій з черги щодо величини і часу існування українській запомоговій організації в Сполучених Державах було при кінці березня 1929-го року (теж беремо данні з останнього конвенційного звіту з то часу) було 11,410 дорослих членів, а з того 31 і пів відсотка жінок. Тих останніх було там 3,596. Дітей У. Р. Союз мав в той час 4,936. З тих поверх 3 і пів тисячі членкинь лише 222 належали до своїх окремих жіноцьких відділів, котрих в організації було в той час всего девять. Вони слідуєчі:

Сестрицтво пресв. Богородиці, відд. 17, Іст Шікаго, Індіана,
Сестрицтво пресв. Богородиці, відд. 32, Пітсбург, Пенсилвенія,
Сестрицтво пресв. Богородиці, відд. 81, Йонгставн, Огайо,
Сестрицтво „Вільна Україна”, відд. 87, Тейлор, Пенсилвенія,
Товариство Українських Робітниць, відд. 91, Нентикок, Па.,
Сестрицтво Рождества пресв. Богородиці, відд. 148, Едвардсвил, Па.,
Товариство „Вільна Україна”, відд. 202, Лакавана, Нью Йорк,
Сестрицтво пресв. Богородиці, відд. 204, Шікаго, Ілл.,
Сестрицтво пресв. Богородиці, відд. 208, Лейквуд, Огайо.

В теперішній час У. Р. Союзу не має ніж своїми урядниками нідної жінки. Одинок членкиня Головної Ради тої організації, Анна Яхова, померла в два роки після свого вибору і на її місце покликано до ради мужчину.

В обох згаданих організаціях число членів зменшилось дещо за два останні роки наслідком депресії, так що й число жінок в У. Н. Союзі треба тепер рахувати на кругло 6,500, а в У. Р. Союзі на 3,550.

„ПРОВИДІНІЄ”, НАРОДНА ПОМІЧ, ЗГОДА БРАЦТВ.

Три згадані товариства не вважали, на жаль, чомусь потрібним відповісти на прохання Жіночої Громади в справі даних про їх членство і жіночі відділи, так що відносно них мусимо вдоволитись лише тими даними, котрі доступні нам з видаваних ними газет.

І так „Провидініє” (осідок у Філадельфії, Па.) має в теперішній час 10,600 членів, з того 6,129 дорослих, так що в ньому можна рахувати біля 2,040 дорослих членкинь. В тій організації є теж кілька жіночих відділів-сестрицтв.

Народна Поміч з осідком в Пітсбургу, Па., числить тепер 7,839 членів, з того 5,880 дорослих, так що примінюючи до неї той самий рахунок, що й до остальных організацій, себто рахуючи на жінок одну третину дорослого членства, отримаємо цифру 1,960.

Таким самим способом у „Згоді Брацтв” (осідок у Олифант, Па) можна рахувати біля 700 членкинь.

В сумі робить це, у всіх запомогових організаціях разом біля 14,750 членкинь. Відрахувавши навіть одну третину як таких, що належать до двох організацій нараз, все ще отримаємо число 10,000 жінок, що є членами організацій, отримують сами, або з чоловіками газети, і — не мають майже ніякого впливу на справи своїх запомогових стоваришень.

СЕСТРИ АННІ.

Зі мною, сестро моя рідна!

Надія й радість ти мені.

Зі мною, сестро, враз на зустріч
Коханій нашій вітчині.

Рушаймо сестро! Чути голос

І клич народа ось луна!

І пісня звідкись долітає

Чогось журлива і сумна.

Зі мною, сестро моя рідна,

Будь другом щирим ти мені.

І враз до праці сестро моя

На втіху, радість вітчині.

Миколая Божук.

Стефа Абрагамовська.

СІМ ЛІТ ПРАЦІ В ЖІНОЧІЙ ГРОМАДІ.

До Жіночої Громади в Нью Йорку вступила я 30-го квітня 1922 року, на жіночій вічу, скликанім Громадою до церковної залі при сімей вулиці. Пішла я туди з цікавості, щоб пізнати, як американські українки працюють і стала членкинею їх гурта, видачи, що та праця справді щира і пожиточна.

Коли в марті 1923-го року пані М. Скубова уступила з предсідательства, з волі членкинь я стала головою Жіночої Громади. В той час в мене не було ще ні знання ні організації практики, як вести товариство. Була лиш любов до свого народу і добра воля творити добро тому народови. Через слідуочі роки я працювала скільки вміла і як вміла. Товариство було для мене моім сьогонем і моім завтрам і це додавало мені сил. Кожна праця виконується подвійно швидко і точно, коли є до неї замилювання.

Ясно, що праця та не була без помилок, та вони не були поповнені навмисне. Говорю про те не лише тому що сама відчуваю свої недостачі, але й на те, що наші люде чомусь то все вимагають від свого іпроводу непомильності, хоч сами роблять помилки і то великі. Впрочім, тільки той не робить помилок, хто взагалі нічого не робить.

Одним з перших вчинків товариства за час мого головування було винайняття залі Українського Народного Дому в Нью Йорку на 9 вечерів на осінь і зиму 1923—1924 року. В тих девять вечерів влаштовано стільки підприємств, головно театральних вистав, котрі пройшли з успіхом. Хто ходив на ці підприємства Жіночої Громади, той знає, що ніколи не завівся.

Найкраще проходили представлення, де ми опирались на місцевих таланах і не пробували дістати в наші вистави „великих” артистів, котрим на думці була лиш заплата. І треба признати, що в нас були і є люде, котрі не лише що любили працю в аматорських гуртках, але й вміли її виконувати. Пригадую імена Корнатової, Шутаківної-Фенчинської, Костецької, Шевчуківної, Свідерської, Гупалової, Лазути, Тріща і и. А де вони тепер? Дехто відцурався від українців, дехто збайдужнів, а по інших і слід пропав. А преці можна було їх мати між собою, з пожитком для товариства і для

українського мистецтва. Брак тих „своїх” довів неодноразово товариство до тяжкої втрати. Багато людей не ходили на представлення до Народного Дому тільки тому, що українці-артисти були українцями лише на сцені: тільки за куліси, а вже він москаль.

В 1924—1925-ому році праця проходила успішно. Правда, через високі оплати артистам прибутки з представлень не були вже такі великі, але за те відчити і забави у власному локалі товариства при 30 Іст семій вулиці піддержували духа членкинь. Зібрано багато одежі і харчів і в 1925-ому році післано вісім великих пак до Каліша для тамошних полонених інвалідів української армії і одну з найкращими річами до Союзу Інвалідів у Львові.

Як скрізь, так і в Жіночій Громаді, праця опиралась на чотириох-пятьох одиницях, котрі несли на собі головний тягар товариської діяльності. Так було аж до 1926-го року, коли секретарка мусіла перенестись аж в дільницю Бронкс ізза праці, а пізніше те саме трапилось з її заступницею. Їм було трудно приходити навіть на товариські збори, не говорячи вже про звичайні вечері, коли треба було комусь працювати. Вся відвічальність і робота спали на мене, а це не було легко. Треба було добре напружитись, щоб не дати товариству зовсім упасти.

Тоді почалось напруження з управою Народного Дому, котра перебрала під свій заряд дім на семій улиці, де була домівка Жіночої Громади. Через поведінку тої управи відносно залі і через деякі не конче розумні зарядження в тій справі, не можна було працювати так, як в попередні роки. А й в домівці зменшили приміщення Жіночої Громади так, що не було де сходитись. Це обурило членкині, так що багато з них перестали являться на збори.

Через те все праця Жіночої Громади обмежилась до збирання добровільних жертв, коляди, цвітних днів та до участі в загально-громадських підприємствах, як Союзу Українських Товариств міста Нью Йорку і Союзу Українок, до котрих то організацій Жіноча Громада належала.

Так воно діялось і на протязі слідуючих років. Причиною того був, з одного боку, брак власного помешкання, а далі й те, що не було часу працювати. Членкині, що входили в склад виділу, працювали у фабриках і не мали можливости виконувати як належить прийняті на себе обовязки. Тому в осени 1930-го року, бажаючи втримати існування Жіночої Громади, я попросила до товариства паню Марію

Скубову, котра може свобідно розпоряджатися своїм часом.

В 1931 році перевибрано виділ, до якого ввійшли майже всі нові жінки. Дотеперішній провід віддав радо своє місце новому, надіючись від нього більших успіхів і більшої праці. І товариство від того окріпло: показалось, що членкиням справді залежить на розвиткови Жіночої Громади, а не на урядах та гонорах. Майже всі вони надалі остали в товаристві, піддержують його працю і готові радо виповняти всі обовязки, які на них товариство наложить.

МАТИ.

У нашім раї, на землі,
Нічого кращого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим.
Буває, іногді дивлюся,
Дивуюсь дивом, і печаль
Охватить душу; стане жаль
Мені її і зажурюся
І перед нею помолюся,
Мов перед образом святим
Тієї матері святої,
Що в мир наш Бога принесла...
Тепер їй любо, любо жити!
Вона серед ночі встає,
І стереже добро свое
І дожидає того світу,
Щоб знов на його надивитись,
Наговоритись. „Се мое,
Мое!...” і дивиться на його
І молиться за його Богу,
І йде на вулицю гулять
Гордійше самої цариці,
Щоб людям, бачте, показать

Свое добро: „А подивіться,
Мое найкраще над всіми!”
І ненароком инший гляне:
Весела, рада, Боже мій!
Несе до дому свого Йвана,
І їй здається — все село
Весь день дивилося на його,
Що тільки й дива там було,
А більше не було нічого.
Щасливая!...

Літа минають;
По троху діти виростають;
І вирости, і розійшлись
На заробітки в москалі.
А ти осталася, небого,
І не осталося нікого
З тобою дома. Наготи
Старої нічим одягти
І витопить зимою хати;
А ти не здужаєш і встати,
Щоб хоч огонь той завести.
В холодній молишся оселі
За їх, за діточок...

Тарас Шевченко.

„ПРО-АМЕРИКА“.

Так називається спілка жіночих товариств різних народів, заснована в 1931 році в Нью Йорку на те, щоб з одного боку познакомити американське жіноцтво і взагалі громадянство з досягненням жінок чужинецького походження, а з другого боку на те, щоб улегчити тим американкам чужинецького роду знаомство і товариську та громадянську працю з родовитими американками і американцями. До тої спілки пристала теж Українська Жіноча Громада в Нью Йорку, головно заходами своєї передсідательки, М. Скубової. Відбуто кілька нарад, навязано зносини з жіночими організаціями інших народів і під провідом голови „Про-Америка“, пані Джанни Карпентер, почато працю.

Першим виступом у звязку з діяльністю „Про-Америка“ була однотижнева виставка українського народного мистецтва у будинку „Гренд Сентрал Палас“ в Нью Йорку. Цей виставкою „Про-Америка“ почала взагалі свою діяльність для ознакомлення других своїх членів і американського жіноцтва взагалі з культурою поодиноких національних груп.

Цей „український тиждень“ почався виступом музичної школи Михайла Гайворонського і українською вечерею, на яку були запрошені свої і американські гості. Подавано виключно українські страви, котрі до того подобались чужинцям, що про них пішла навіть балачка по радіо, а видавниця куховарських книжок звернулась до українських жінок з проханням, щоб її подати приписи, котрі вона помістить у свому найближчому виданні.

На протязі дальших днів членкині Української Жіночої Громади постійно дижурили на виставці, пояснюючи звиджуючим українські вишивки, деревляні вироби, килими, то що. Звиджуючих було дуже багато і всі вони незвичайно цікавились всім, що було на виставці. Одна з дижурних, пані Мандзій, пряла кужіль, і пояснювала численному гуртови американських відвідувачок, як це робиться і як готується різні роди прядива. Інші членкині вишивали та знакомили американських жінок з українськими узорами і способами мережання. Пояснювано їм теж українські народні звичаї, при чому найбільше цікавив всіх український коровай, спечений спеціально для тої виставки і прибраний, як годиться, на весілля. Про цей коровай газети принесли окрему

згадку, а він сам на виставці був не лише предметом великого зацікавлення, але теж давав нагоду пояснювати цікавим українські весільні обряди.

На закінчення „українського тижня” влаштовано знова прийняття, на якому були присутні дуже численні гості різних народів, а також кореспонденти американських і чужих газет. Багато їх бувало на виставці підчас „українського тижня” та на влаштовуваних підчас нього чайних вечерах.

Згадки про цей „український тиждень” появились у всіх великий ньюйорських часетах, котрі описували цей виступ українського жіноцтва з великими похвалами, а деякі з них принесли також і фотографії учасниць та виставлених річей. Дневник „Нью Йорк Гералд-Трибюн” присвятив українській участі в тім підприємстві дуже багато місця, так само дневник „Ди Сон”, котрий подав теж деякі фотографії. Він особливо захоплювався „короваєм” і обширно описав його значіння. Знова „Ди Нью Йорк Таймс” дуже прихильно описав українські килими, вишивки та гончарські вироби. Відомости і довші та коротші статті про цей український виступ принесла також італійська, німецька, російська і литовська преса в Нью Йорку.

Предсідателька „Про-Америка”, пані Дж. Карпентер, прислала опісля до „Жіночої Громади” листа, у якому так висловила про нашу участь в тій виставці:

There is no doubt but that the efforts of the Ukrainians contributed the greatest factor in the success of the opening of the Pro-America national exhibits in the Grand Central Palace last April.

These national exhibits were decided upon as a practical demonstration of the work of Pro-America, a federation of foreign women's organ, and the great energy of Mrs. Skubowa as chairman and the tirelessness of her Committee were a source of the greatest inspiration to the other national groups.

The Ukrainians opened this new feature of the work with a reception and tea, followed by music, a chorus and a ballet by the justly famous Avramenko ballet.

About 600 guests attended this first Ukrainian function of the week's program, which closed with another reception for Mrs. Skubowa and her helpers. A feature of this occasion was a supper and two large wedding cakes. On this evening there were nearly 800 registered guests, and I know it will always remain in the memory of these guests, especially the Americans, as one of the most enjoyable and instructive and colorful affairs they ever attended. The food was such that we no longer wondered at the fame of the Ukrainian cook, and some of my friends marveled that they were able to eat so much of what seemed rich food without ill effects. Certainly this is a tribute to the gastronomic qualities of Ukrainian food. Hardly a week passes that someone does not ask "When are those wonderful

„УКРАЇНЬСКА ХАТА” НА ВИСТАВЦІ В „ГРЕНД СЕНТРАЛ ПАЛАС” В НЬЮ ЙОРКУ.

Ukrainians going to give us another treat?" Very complimentary but also a great tax on the time and strength of the women to prepare it.

As for the exhibit itself, I can only say I hope it will be the last to leave, as it was the first to come in.

The type of people in our Ukrainian Division certainly carry out the highest ideals and traditions of this sturdy, solid race. New to America, especially in organization units, many of them still not American citizens, their own country so recently broken up, it is difficult for them and for Americans to establish their status. Intensely patriotic it was no small feat of sacrifice for them under such conditions to respond so readily as a unit to the call to maintain traditional ideals of American citizenship, which is the basic purpose of Pro-America. Lastly, and most important, there is no criminal class among the Ukrainians.

I am glad and proud to have the Ukrainians with us, but I think I shall never cease to lean upon them for inspiration and strength in carrying out our ambitious program.

Jeanne Carpenter
President, Pro-America

І ще один корисний вислід цієї виставки: організація „Про-Америка” відступила Українській Жіночій Громаді даром місце на постійну виставку українського народного мистецтва у цьому-ж „Гренд Сентрал Палас”. Цю виставку, що приняла вид „Української Хати” влаштовано також заходами Жіночої Громади і вона тепер являється постійною пропагандою українського імені і українського народного мистецтва в Нью Йорку.

А. Мулик.

НЕ СПІВАЙ ПІСЕНЬ ВЕСЕЛИХ...

Ні, не співай пісень веселих
Про квіти, про кохання рай,
Малюнком щастя чарівного
Ти серця чулого не край.

Дивись: нещастя, лихо всюди,
Нудьга і горе скрізь живе!
Чи чуєш стогін той невпинний,
Той плач, що серце жалем рве?

Чи бачиш сльози ті пекучі,
Чи чуєш брязкіт кайданів?
О не співай пісень безжурних,
Не присипляй твоїх братів!

Галина Комарівна.

НА ЖІНОЧІ ТЕМИ.

(Голоси членкинь У. Ж. Г.).

УКРАЇНСЬКА ЖІНКА В АМЕРИЦІ.

Попри свої домашні щоденні обов'язки, українська жінка в Америці має на своїх плечах великі та важкі завдання супроти українського народу. Від неї у великій мірі залежить те що ми часто називаємо нашою будучністю в Америці.

В нас обставини так погано склались, що наші невеличкі громади порозкидувані по широкій Америці і губляться серед різних народностей. Тому всяка гуртова громадська праця для виховання української молоді в нашому народному дусі майже неможлива.

Правда, що є в нас діточі школи, але дуже малий процент нашої дітвори має нагоду в них вчитися з різних, дуже часто не від родичів зависимих, причин. Одною з причин являється та обставина, що багато з наших людей мешкає далеко один від другого, що є перешкодою до всякої народної праці взагалі.

Але в тому випадкові кожна українська родина, кожна українська жінка повинна мати за святий народний обов'язок виховувати свої діти, те молоде наше покоління, в народному дусі, якщо бажаємо, щоби пам'ять по нас скоро не загинула в Америці.

Томуто кожна українська хата в Америці повинна бути тою твердинею, де кується будучність нашої іміграції, де виховується нашу молодь на борців за права і волю українського народу, на гідних нащадків козацького роду.

Не можна заперечити, що в тому напрямку ми вже троха припізнилися, бо є вже багато дорослої нашої молоді, котра виховалась не в українському дусі і хто знає чи не пропала вона вже для нашого народу, але все ще таки остається велике поле до праці.

Передусім, помимо всяких перепон та труднощів, кожна українська жінка для власного добра і добра нашого народу, повинна належати до своєї жіночої організації чи товариства, де взаємно обмінюються думками про різні справи і тим способом само-освідомлюються.

А. Лятишевська.

ЗНАЧІННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНКИ

Багато наших людей, особливо чоловіків, думають і таки так говорять, що жінки не повинні нічим іншим займатись, тільки домашньою роботою. Громадські справи, чи як то вони кажуть, „політика”, не повинна жінок обходити, бо це, мовляв, чоловіче діло.

Та воно не так. По перше, виховання дітей, вщиплення в них любові до свого народу, до своєї батьківщини і до працюючих людей взагалі, у великій мірі — жіноча робота Мати дає першу науку і перші життєві вказівки дітям, і та наука западає в душу найглибше. І коли між українцями було багато щирих борців за народню волю, котрі саме у тій громадській праці і боротьбі добували кращу долю Україні, то це таки у значній степені заслуга українських жінок-матерей і цею працею не можна нехтувати ні цю заслугу забувати.

А й на інших полях, при гоенні ран жовнірів, при праці поза фронтами у час війни, при роботі в організаціях українського народу, чи там мало було жінок? А хто брав чепиги в руки, коли не було дома батька, брата чи чоловіка, що боролись на фронті? Хто переносив весь тягар воєнного лихоліття дбаючи, щоб у тій біді виховати нове покоління борців? Українські жінки.

В самій же визвольній боротьбі, навіть у перших стрілецьких рядах, були також жінки. Між тими, що будили нарід до бою, що вчили його словом і піснею, були їх сотні, між тими, що по шпиталях, урядах, санітарних поїздах та таборах полонених несли між людей потіху, розраду і поміч, були їх тисячі. І чоловіки радо приймали їх поміч, користувались їх працею і цінили її. Так і тепер повинні тішитись, коли жінки ще більше гуртуються і ще пильніше готуються помагати визволенню рідного краю.

Ту підготовку видно скрізь. І в спільних організаціях, і в окремих жіночих є тепер не сотні та тисячі наших сестер, що в них приготовляються, щоб стати колись плече в плече з українськими вояками і своєю посвятою та працею визволити рідний край. І я вірю, що цей час недалекий. Тут в Америці цей рух також поширився. Жіноцтво горнеться до своїх гуртків і єднається для громадської народної праці. Певно, що незабаром ті жіночі організації не будуть ніяк позаду чоловічих. До того наших жінок заохочує примір тих наших піонерок, що вже давно працюють на народному полі, а та-

кож приклад жіноцтва інших народів. І я певна, що у слушний час також і жіночі руки піднімуть високо той синьо-жовтий прапор, що замає над нашим вільним краєм.

Текля Сьомкайло.

ДЛЯ ДІТЕЙ.

Фабрика, домашня робота на службі в багатих людей, обслуга у реставраційних кухнях, або чищення ночами канцелярій — це головні заняття наших жінок імігранток. Тяжка, найтяжча жіноча праця в Америці, невідгідні і довгі години, невелика заплата — це їх судьба і їх заробітки. Ще коли чоловік працює, то тих пару доларів помагає сяк так взяти кінці. Але коли прийдеться самій себе утримати, та ще про дітей подбати, тоді це тяжко, часто неможливо.

А що ж доперва говорити про дітей, котрих батько і мати по 9, 10 і 12 годин поза домом. Ростуть без опіки, без старання, здані сами не себе і часто хирлявють або на тілі, або душевно, або одно і друге.

Тимчасом, на мою думку не мусіло б так бути. Знаю сама по собі: і я мусіла тяжко працювати, часто понад сили, щоб прокормити себе і трое малих дітей. Чоловік дбав за дім і родину мало, а то й зовсім не дбав, а дітей треба було і вбрати і їсти їм дати. Здавалось, що на непосильній праці та серед родинних клопотів сили заломляться, а родина розлетиться.

Та раз я вчитала оголошення, що у відомім департаментовім магазині Ванамейкера є школа „плекання краси” Я попробувала. Зразу було тяжко вчитись з руками намозоленими важкою фізичною працею, та людяна вчителька показала, як дбати про себе. Я пильно слухала її вказівок і вчилась, а рівночасно далі працювала. Сусіди, а навіть власний чоловік сміялись з мене, що я беруся від чорної роботи до такого ніжного діла. Лиш діти тішились, бо я дома, на їх головках, практикувала як кучерявити волосся.

Покінчивши курс я не зразу найшла працю. Далі ходила чистити крамниці, а між ними і одно таке заведення краси. Там призналась, що сама дещо з того фаху знаю, і мені по-

зволили вечерами помагати. Робила добре роботу і деколи мені перепали якісь грошенята. За кілька літ прищадила 150 доларів. Добрі люде позичили решту і за \$500 я стала власницею свого власного заведення. І хоч чоловік негодував (не міг перенести моїх „забаганок” з „бюті парлор” і поїхав собі до краю), хоч деколи мені добре докучили, то я таки трималась своєї думки і ось вже шість літ працюю „на своїм”.

.А що давало мені силу і завзяття, щоб свого дїпняти?

Діти. Мені страшно робилось, що то буде, як вони виростуть у біді, як я буду мусіла їм відмовляти всего того, що другі діти мають. Я конче хотіла бачити їх забезпеченими, хотіла вивести в люде і пустити у дальше життя не так, як мені приходилось: в біді, тяжкій праці та без того знання-освіти, які тепер конче людині потрібні. І вони мені дали силу добитись свого. Тепер найстарша дочка помагає мені в моїм заведенню, молодша господарить дома, син добре вчиться і практикує в аптиці і мені ні трохи не жаль тих труднощів, упокорення і прикростей, котрі в минулому треба було пережити.

І тому, думаю, не повинно так бути, щоб так багато наших жінок все ще тратили молодий вік і сили на тій найтяжчій роботі. Можна навіть і від найтяжчої праці на хліб підняти голову в гору, розглянутись по білому світі і пробувати дійти до чогось кращого. Навіть у найпоганійший час можна найти спромогу чогось навчитись, бодай трохи поступити вперед і поправити свою долю.

Головно ж можна і треба це робити задля дітей. Робити на те, щоб їм дати краще виховання і кращий „старт” в життю, ніж ми його мали. А тоді також ті діти будуть любити і шанувати таку маму, чи взагалі таких батьків, котрі не остали на самому дні, у самому низу американського громадянства, а потрафили поступити дещо вперед та відвоювати і собі трохи місця на сонці.

Анна Мандзій.

ЖІНКА ДОМА.

Правда, що зле, що наші жінки не беруться більше до громадської праці, не працюють більше на народнім поли і не стараються мати не лиш на словах, але й на ділі рівні права з чоловіками. Стару думку про те, що жінка лише до кухні і дітей, треба відкинути. Треба боротись за те, щоб у всьому жінка не була лиш додатком, лиш фігурою, але справжнім, рівним товаришем-співгромадянином мужчин.

Але з другого боку це не значить, що жінка мусить зараз кинути свої родинні обовязки, занедбати дім, оставити на Божу волю дітей і господарство та цілком віддатись позадомашнім обовязкам. Чоловіки ж не кидають своєї праці на хліб на те, щоб займатись товариськими і політичними справами. Так само наша праця дома — це наче праця чоловіків на фабриці чи де. А ще тому, що це праця „на своїм”, то її треба точно виконати. І дітей обійти як належить, і господарством розумно та чисто заправляти і взагалі виконувати належно ті обовязки, які на нас кладе родинне життя і сама природа.

А це дуже важне, не лиш для домашнього супокою і щастя, але теж і для громадського, народного діла. Ні жінка, ні чоловік не зможуть як слід брати участь в народній роботі, коли в них дома невзгоди, непорядки, капарство. Ні діти не виростуть на корисних громадян і добрих, чесних людей, коли через недбальство мами дома колотнеча, непорядок, занедбання і пустка. Та і в громадській справі не дуже то послухають такої жінки, про котру знають, що вона навіть у своїм господарстві не вміє чи не хоче ладити. Товариство ж чи громада, то так, як велике господарство.

От те повинні мати на увазі наші жінки, коли беруться до громадської народної роботи. Стаючи до неї, вони тим не позбуваються своїх родинних обовязків, а навпаки, побільшують їх. Вони вводять тим самим свою цілу родину з забутого кутка за печею поміж громаду. І повинні дбати, щоб ця родина була в громаді чиста, сильна, здорова духом і тілом, так щоб нею і сама жінка-мати і ціла громада могли гордитися.

Пелагія Дерех.

В НЬЮЙОРСЬКОМУ АРЕШТІ ЗА УКРАЇНСЬКУ ПОЛІТИКУ.

На весну 1930-го року прийшли з Великої України вістки про те, що большевицький уряд виарештовує там визначніших українських громадян і що багато їх, з професором С. Єфремовим на чолі, сидить вже в льохах київської чи харківської чрезвычайки. На вістку про те зібрались 13 березня представники українських національних товариств в Нью Йорку на нараду і вирішили бодай дати знати світови про те, що на Україні діється. Постановлено це зробити демонстрацією перед одинокою офіціальною совітською установою в Америці, якою є комуністичне торговельне представництво „Амторг”.

Про те рішення, мабуть, довідались і большевики, тому що коли ми зявилися в суботу 15 березня під „Амторгом”, то нас зустріла там вже товпа комуністів, в тому числі і українських, котрі кинулись нас розганяти, та нищити наші таблиці з написами, пятнующими совітський терор на Україні.

Я зразу не зрозуміла, в чому річ, і думала, що крик, котрий піднявся по нашій появі, це оклики публики проти большевиків. Щойно оглянувшись побачила, що це бійка. Біля мене була пані Муликова і Лисюкова, котра зараз кинулась у той гурт, де большевики натискали на наших дівчат, котрі роздавали летючки з поясненням, в чому діло.

„Війна” на кулаки розгорілась на добре. Почала вмішуватись в неї і поліція, та не могла дати ради. Я бачила, як Зіна Лисюкова, Марійка Боднар та Марійка і Анна Вінтоняк відважно відбивались. Марійка Вінтоняк мало що не побила поліцейського, котрий зявився біля неї і вилаяла його, що він не розуміє свого обовязку і виступає проти нападених а не нападаючих. Рівночасно біля того гурта скупчилась громада наших мужчин, котрі також завзято колотили червоних.

Мене поки-що бійка оминула і я далі тримала одною рукою свою таблицю з написом, а другою роздавала летючки з поясненням нашої демонстрації. Нараз до мене прискочив полисмен, передер таблицю та заарештував. До нього знова підійшов адвокат Родик і почав йому пояснювати, що ми робимо. Полисмен звязався з д. Родиком і хотів і його заарештувати, цей почав доказувати йому, що він не має права цього робити, а я скористала з нагоди, покинула їх обох і пішла далі роздавати летючки.

При цьому я наскочила знова на групу біля З. Лисюкової, Боднарівної і Вінтоняківної, та замішалась у бійку, котра

АРЕШТОВАНІ ЗА ПРОТИБОЛЬШЕВИЦЬКУ ДЕМОНСТРАЦІЮ
УКРАЇНСЬКІ ДІВЧАТА В НЬЮ ЙОРКУ ВИХОДЯТЬ З ТЮРМИ.
(Ця знімка була поміщена в ньюйорських англійських газетах. На
ній з ліва на право: С. Абрагамовська, А. Вінтоняк, З. Лесюкова
і М. Боднар).

там вибухла. Ми таки добре почали змагатись з якимись большевиками, коли нараз поліція нас розділила і наша чвірка опинилась під арештом. Біля нас найшлося нараз кілька детективів та полісменів і нас повели до найближчої поліційної станиці.

По дорозі ми сварились з полісменами і далі роздавали летючки. Те саме на поліції: кожний, хто там був, дістав летючку, включно з дижурним сарджендом, що повтягав нас

в свої книги. Ми відмовились щонебудь зізнавати, поки він не прочитав, що там було написано. Тоді з нас стягнули протокол і передали доглядачці поліцейного арешту.

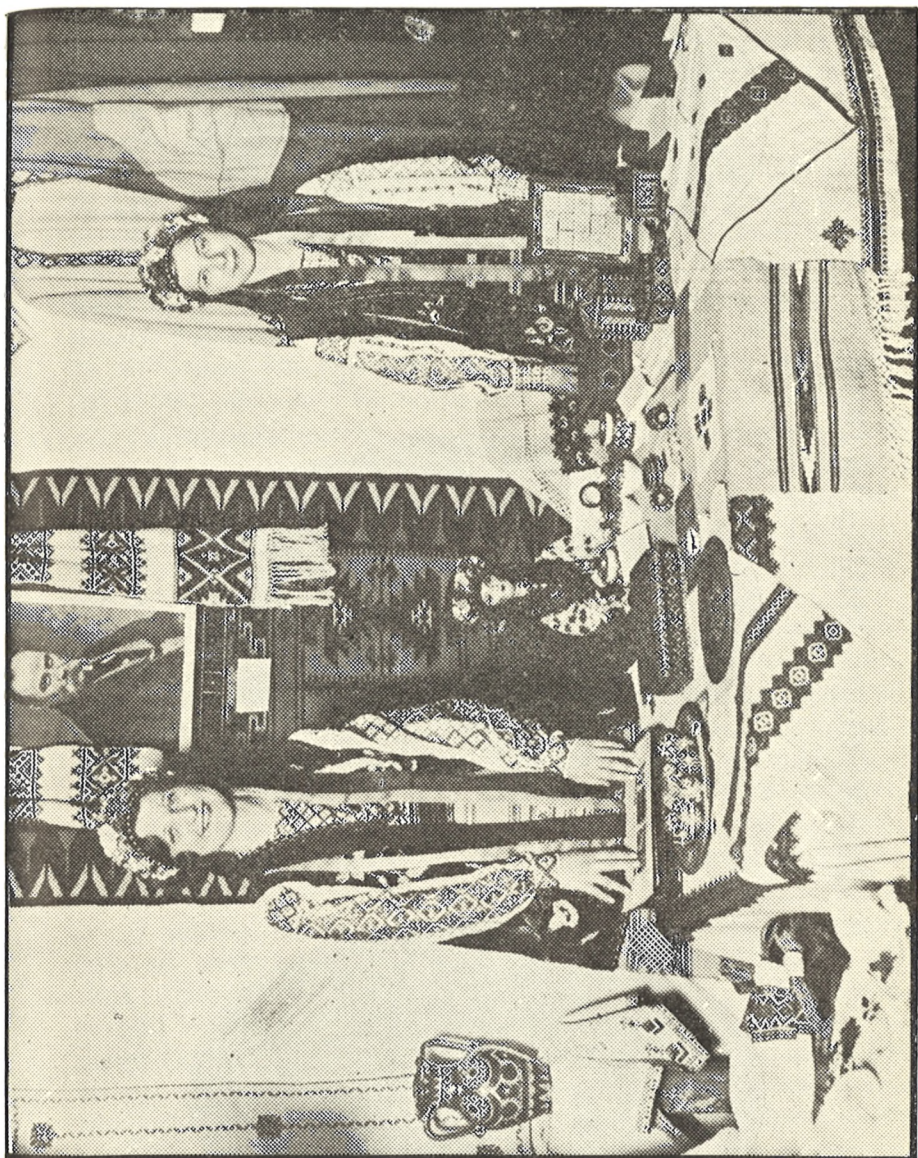
Ми дали їй зараз також одну летючку, а далі рішуче спротивились, щоб нас розділювали кожному в окрему келію. Доглядачка покликала старшого полісмена на нараду і він її пояснив, що ми не звичайні злочинці, а сидимо за політичну демонстрацію. Вийшло, що ми також „політичні в'язні”, що нас справді втішило. Доглядачка подобріла і просила лиш, щоб ми згодилися сидіти по дві, бо келії малі.

Справді, в одну келію годі було посадити більше, як дві особи. Ціла келія, це маленька комірчина з ліжком на ланцюшках і три кроки долівки, так що сидіти двом є ще де, а пройтись то вже нікуди. За те доглядачка почала з нами приятну розмову і ми її оповіли, за що опинились тут в тюрмі. Вона дуже помякла, принесла нам води і старалась робити все, щоб ми не почувались, як в арешті. Мимо того наші дві молоденькі товаришки почали навіть поплакувати, не так з того, що вони під ключем, як з досади, що поліція не зрозуміла нашої цілі. Пані Лисюкова і я потішили їх та дістали від них тверду заяву, що як треба буде, то вони ще раз підуть. Обі вони тут роджені, але виховані на добрих українках.

За чотири години нас покликано на долину, де ми застали залю заповнену нашими людьми, що прийшли нас „визволяти” Піднялись оклики „слава”, дехто кинув шапку в гору. Нам в очах закрутились сльози з радості з такого привитання. Ми почули гордість, що прийшлося хоть трохи потерпіти за українську справу. А рівночасно мені стало ясніше, що це заховано за тим словом „політичний в'язень”, і які мусять бути переживання тих наших людей, що там, на Україні місяцями і роками томляться по московських і польських казаматах і переносять куди більше ніж те, що ми перетерпіли тих кілька годин.

Нам вибрали зараз же з тюрми на поруки. Потім були ще дві розправи, 16 і 19 березня, на яких нас боронив адвокат Михайло Родик і на яких нас звільнено. Суддя ще скартав полісмена за те, що нас арештував, коли ми боронились перед тими, хто перешкоджував нам виконувати наше право мирної демонстрації. Нашою справою заінтересувались ньюйорські американські газети, котрі принесли з тої розправи точні звіти та фотографії.

С. Абрагамовська.

...МАРІЯ ВИСЛОЦЬКА І ОЛЬГА МИКИТИН НА УКРАЇНСЬКІЙ ВИСТАВІ В ЖІНОЧИМ КЛУБІ...
ПАТЕРСОН, Н. Д.Ж. (Лютий 1931).

УКРАЇНСЬКІ „БИЗНЕСМЕНКИ”

АННА КУШНІР

АННА МАНДІЗІЙ

СОФІЯ ЖУКОВСЬКА

НА САМОСТІЙНИХ СТАНОВИЩАХ.

Українські жінки в Америці відважуються поволі вступати на те поле, на якому американське жіноцтво досягнуло вже дуже значних успіхів. Вони йдуть на самостійні становища, котрих в Америці багато, та для котрих, одначе, треба спеціального знання і вишколення, якого наші імігрантки з краю не привезли.

Є вже українські жінки на відвічальних становищах в банках, у школах, і то не лише народних, в великих торговельних підприємствах, то що. Є й на самостійних професіях, як, наприклад, лікарка Н. Пелехович в Нью Йорку, або ведуть самостійно різні підприємства. На жаль, мимо закликів, українські жіночі гурти не подали нам точного спису своїх членкинь-бізнесменок, так що ми мусимо обмежити цю згадку лише до тих, котрі нам, тут в Нью Йорку відомі.

Так знаємо, наприклад, що значним успіхом серед своєї громади дішиться „заведення краси” Катерини Наконечної в Трентон, Нью Джерсі, та таке саме заведення членкині нюарського Товариства ім. Олени Пчілки, Ольги Ц. Гук, що веде його під фірмою „Ольга” в Іст Орендж, Н. Дж., при 388 Додд Стріт.

В Нью Йорку найстарший „бізнес” під жіночою управою, це похоронне заведення Юлії Яреми, сполучене з бюро публичного нотаря при 129 Іст Семій вулиці. Тутешні українські жінки ведуть також кілька „заведень краси” („Бюті Парлор”), як наприклад Анна Мадзій, що працює у своєму заведенню разом з дочкою (439 Іст 9-та вулиця), далі Анна Кушнір з таким-же заведенням при 440 Іст 58-ій вулиці та Софія Жуковська, котрої „Бюті Парлор” міститься при 105 Ст. Маркс Плейс.

З інших підприємств ще належить згадати кравецьку робітню жіночих одягів Анни Колтун при 303 Іст Шестій вулиці, та ресторан „Снігурочку” при 315 Іст 6-ій вулиці, котрий веде Евдокія Ділова. Крім того багато жінок помагає своїм чоловікам при веденні їх підприємств або працює у спілці з жінками інших народностей. Та на число українських імігранток, тих заведень і тої самостійної праці куди ще замало. Українські жінки повинні більше старатись бути самостійними і йти слідами американського жіноцтва, котрого представниць можна найти на передових місцях майже всіх індустрій і фахів.

ЖІНОЦТВО НА УКРАЇНІ

ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ.

Слідуючий нарис на подану в заголовку тему не має на меті подати вичерпуючу, або хоч приблизно точну, картину письменницької діяльності українських жінок. Ані розміри цієї статті, ані її призначення, не такі, щоб можна і треба було в неї вмістити всі, або навіть лиш всі важніші, відомості з області української літератури, звязаної з діяльністю жінок. Ціль того нарису — познакомити українських жінок на американській іміграції з найважливішими іменами і творами українських письменниць і тим способом показати їм, що українське жіноцтво зробило багато у тій культурній діяльності. А то тут, в Америці, часто ще можна почути думку, що в жінок немає хисту до нічого іншого, лиш до домашньої праці.

Правда, такий погляд був поширений між українськими людьми дуже довгий час. Починаючи зі зарання української історії — тисячу літ тому — аж до половини минулого століття, українські жінки, — між прочим, так само, як і жінки других народів, — справді не виходили поза межі домашнього життя. Вся громадська праця, вся освітня робота, взагалі все політичне і культурне життя було в руках чоловіків. Вони воювали, правили державою, писали книги, вчили, складали пісні, взагалі творили все, що звязане з гуртовим суспільним життям. Жінки родили і виховували дітей, дбали за домашнє господарство і лише дуже рідко, у великих, княжих і боярських, родах приходили до якогось значіння і сили.

Це не значить, що жінки були зовсім без освіти. В отих багацьких родах і жінки деколи вчились бодай читати і писати. Так якось трапилось, що наприклад, найстарше українське письмо, що дійшло до нас у оригінальному рукописі, це підпис жінки, французької королеви Анни, що була дочкою українського великого князя Ярослава Мудрого. На

одному французькому документі з 1067 року вона підписалась за свого сина, пізнішого короля Франції, Пилипа, словами: „Анна рьина” — Анна королева.

Та ні в старинній, княжій, ні в пізній козацькій літературі нігде не видно жінок, як авторок якихнебудь творів. Все, що з тих часів остало написане чи напечатане, це твори письменників і поетів-мушин.

Нема сумніву, що між безіменною народною творчістю, між піснями, котрі дійшли з тих давних часів аж до нас, певно є багато складанок українських дівчат і жінок. Є навіть переказ, що пісні „Засвистали козаченьки в похід в полуночі”, „Ой не ходи Грицю” і „Віють вітри, віють буйні” зложила дівчина козачка **Маруся Чурайвна**. Про неї є оповідання, записане на Полтавщині, що вона вбила свого невірного коханця і за те була засуджена на смерть. Гетьман Богдан Хмельницький помилував її і після того вона вступила до монастиря, де прожила ще якийсь час і складала пісні. Чи воно справді так було, невідомо. Деякі вчені припускають, що це вигадка, та як би воно не було, то ця легенда-переказ показує, що в козацькі часи також і жінки складали пісень.

Та справжня літературна діяльність українських жінок почалась щойно після того, як Україною загреміло могутнє „Вставайте!...” незабутнього Тараса Шевченка. Його слово запалило духа творчості також і в жіночих грудях і після появи його „Кобзаря” 1840-го року в українській літературі починають появлятися також і жінки-письменниці.

Перша з них була російська дворянка, Марія Вілінська, (1834—1907), уроджена і вихована на Україні і замужна за визначним українським діячем Осипом Марковичем.

Підписуючись **Марко Вовчок**, вона видала в 1857-ому році першу свою книжку п. з. „Народні Оповідання”. Ця книжка написана прекрасною українською мовою, змальовуюча побут, думки, життя і вірування українських селян, відразу

МАРКО ВОВЧОК

здобула її розголос і ім'я не лише між українцями, але теж і між руськими. Тарас Шевченко, прочитавши цю книжечку, присвятив її прегарну поему, у якій каже:

Недавно я по-за Уралом
Блукав і Господа благав,
Щоб наша правда не пропала,
Щоб наше слово не вмирало.
І виблагав. Господь послав
Тебе нам, кроткого пророка
І обличителя жестоких
Людей неситих. Світе мій,
Моя ти зоренько святая,
Моя ти сило молодая!
Світи на мене і огрій
І оживи моє побите,
Убоге серце, некрите,
Голоднее! І оживу,
І думу вольную на волю
Із домовини воззову,
І думу вольную — о доле,
Пророче наш, моя ти доне! —
Твоєю думою назву.

Коли ж відомий російський письменник, Іван Тургенев, читав Шевченка, з чіх творів йому найкраще вчитись української мови, Шевченко без надуми порадив йому Марка Вовчка. І справді Тургенев взявся за його твори і багато з них переклав на російську мову. Важніші з них: „Ледащиця”, „Одарка”, „Інститутка”, „Козачка”, „Викуп”, „Отець Андрій”.

Крім згаданих „Народних Оповідань”, Марко Вовчок написала ще багато інших творів, з котрих деякі сама переклала на російську мову, а деякі написала таки по російськи. З них важніші „Кармелюк”, „Три Доли”, „Сестра” а особливо загально знана „Маруся” Цей її твір що описує геройство маленької української дівчинки в часи козацьких воєн за гетьмана Дорошенка, перекладений був зразу ж на французьку мову і діждався в ній біля 200 видань. Він перекладений і на англійське (в Америці його надруковано в 1890 році в Нью Йорку п. з. „Маруся, Дівчина з України” — MAROUSSIA, A MAID OF UKRAINE).

Менш більш в той самий час, що й Марко Вовчок, почала писати Олександра з Білозерських Кулішева, ві-

дома під іменем Ганни Барвінок. Перші її твори появились в збірнику „Хата” в 1860-ому році. Пізніше вона дописувала до українських журналів і містила твори в різних альманахах. З більш відомих її писань належить згадати оповідання „Пяниця”, „Молотники”, „Половинник”, „Ганна”, „Перемога”, „Русалка”, „Вірна Пара” і інші. Жила 1828—1911.

Друга визначна українська письменниця того і трохи пізнішого часу, це Ольга Петрівна Косач, що писала під псевдонімом Олена Пчілка. Вона не лише зазначилась у літературі своїми творами, котрі почала друкувати в 1883-тому році, але також видавничою діяльністю. Її заходами виходив журнал „Рідний Край” і періодичне видавництво для молоді „Молода Україна”, а крім того вона поміщувала статті, оповідання і нариси в українських збірниках і журналах на Великій Україні і в Галичині. Її твори: „Волинські Спогади”, „Козачка Олена”, „Сужена не Огужена”, „Світова річ”, „Світло добра і любови”, „Чад”. Дві її доньки, Олеся і Леся, пішли тим самим шляхом, що мати і друга з них здобула собі безсмертну славу як відома поетка, Леся Українка. Народилась Олена Пчілка 1858 р., померла 1930.

ОЛЕНА ПЧІЛКА

В той самий час, як на Великій Україні, починаючи з Марка Вавчка, оживала літературна творчість ж'ноцтва, — в Галичині панував застій. Старий погляд, що жінка лише до кухні і до домашньої праці, а у панів то ще хіба до „сальонової” розмови і розради, вдержувався ще й далі. Широке поле культурної і громадської праці не приманювало українських інтелігенток, вихованих в тій думці, що для них найкраща судьба — вийти заміж „за питомця” Селянки ж і робітниці, ізза недостачі освіти, ані не могли думати про те, щоб якось ширше глянути на світ Божий.

Першою, що на галицькій Україні почала будити жіноцтво, була Наталя Кобринська (померла 1920). Багата попадянка, вчилась у Відні і в Швейцарії, де познакомилась з Драгомановим, котрий вказав їй нові шляхи і навчив, що й жінці треба ставати до громадської праці. Вернувши в Галичину, вона заклала в Станіславові перше товариство „Українських (чи як тоді казали „руських“) Жінок“ і пробує через нього розбудити живого духа між українським жіноцтвом. Піднімає домагання, щоб жінки брались до вищої освіти, а рівночасно сама починає писати статті і оповідання до тодішнього журналу „Зоря“ Там і появились її найкращі оповідання „Задля Кусника Хліба“ (1884), „Дух часу“, „Виборець“ і інші.

НАТАЛЯ КОБРИНЬСЬКА

Не були це, одначе, перші твори жінки-письменниці на Галицькій Україні. Вже перед тим у збірниках „Дзвін“ і „Молот“, видаваних Франком і Павликом, появились оповідання Михайлини Зошкевичівної під заголовком „Кума з кумою“ (1878), а в журналі „Громада“ сатиричні вірші Анни Павлик п. з. „Мої і Людські Гріхи“ В журналі „Зоря“ в 1881 році були друковані перші вірші Юлії Шнайдер, що пізніше стала загально відома під іменем Ульяни Кравченко.

В той спосіб при кінці вісімдесятих років минулого століття (40—45 літ тому) призбиралось вже поважне число українських письменниць, котрі накінець рішили виступити перед українською громадою гуртом, щоб показати силу і значіння тодішнього жіночого руху.

Провід того гуртового виступу взяли на себе Наталя Кобринська і Олена Пчілка. За порадою і за допомогою Івана Франка, вони склали першу збірку творів українських письменниць, котру видали під заголовком „ПЕРШИЙ ВІНОК, Жіночий Альманах“ Іван Франко, котрий редагував цей збірник (вийшов він в 1890-ому році) так пише про нього в своєму „Нарисі Історії Української Літератури“:

„В 1890-ім році під моєю редакцією вийшов у Львові „Перший вінок, жіночий альманах”, виданий коштом і заходом Наталії Кобринської і Олени Пчілки. Було се видання компромісове з ріжних поглядів, як і не можна инакше в хаті, де дві господині. Були дві редакторки: Кобринська для галицької часті, а Олена Пчілка для української. Але на ділі не обійшлося без того, що галицька редакторка помістила українські твори (два оповідання Ганни Барвінок — „Перемогла” і „Жіноче оповідання”) без одобрення і навіть проти волі української редакторки. Компромісом був уже навіть сам титул, бо коли Кобринська стояла за тим, щоб збірка називалася просто „Жіночий альманах”, то Олена Пчілка переперла таки, що перед тим загальним титулом поміщено сантіментальний над-титул „Перший вінок” „Альманах” складався з праць самих жінок, українок і галичанок. З українок окрім редакторки Олени Пчілки, яка крім двох віршів дала досить просторе і свіже що до своєї теми оповідання „Товаришки” (дівчина українка їде за границю слухати медицини і по повероті стає лікаркою в селі), та її дочки, Лесі Українки, що крім трьох ліричних віршів дала поемку „Русалка”, виступають тут згадана вже Ганна Барвінок з двома оповіданнями, Днірова Чайка з шістьма гарними віршами, і Людмила Старицька з одною віршою. З Галичанок найвидніше місце займає редакторка Наталія Кобринська, яка крім переднього слова дала два оповідання: „Пані Шумінська” і „Пан судія”, обое при всій простоті композиції глибоко ідейні і добре оброблені, і чотири статті, а власне: „Про рух жіночий в новіших часах”, „Руське жіноцтво в Галичині в наших часах”, „Замужна жінка середньої верстви”, інтересна студія з поля соціяльних питань, і нарешті „Про первісну ціль товариства руських жінок у Станіславові” До галичанок зачисляю також свою жінку, хоч українку родом, яка дала тут одиноку свою статтю „Карпатські Бойки і їх родинне життя”, основану по часті на совіх власних спостереженнях, а по часті на устних і писаних матеріялах, достарчених о. Іваном Кузьовим. У перве з підписом Уляна Кравченко виступає тут згадана вже галицька поетка Юлія Шнайдер з кількома віршами, що вийшли пізніше в її другу збірку, видану мною п. з. „На новий шлях”. Друга галицька поетка, що виступила рівночасно з Уляною Кравченко, Климентія Попович, пізніше замужна Боярська, дала до сего „Альманаха” одиноку і найліпшу свою поему „Звичайна історія” та одну ліричну віршу. У перве виступила тут з одним віршиком і з оповіданням „Кіндрат” Олеся Бажанська, пізніше замужна Озаркевичева. По одному оповіданню дали Ольга Левицька і Сидора Навроцька; сеї останньої, сестри Володимира Навроцького, замужної Палієвої, оповідання п. з. „Попався в сіль”, взяте з попівського життя, виявляло дуже гарний белетристичний талан, та на жаль, замужне життя якось не дало йому розвинути. Те саме треба сказати про Михайлину Рошкевичівну, що дала тут два оповідання з народнього життя „Таку вже Бог долю судив” і „Теща”, та пізніше вийшовши за муж за о. Іванця, за домашніми клопотами покинула перо. Одно оповідання з міського життя і студійку „Родинна неволя жінок в піснях і обрядах весільних” дала панна Окуневська під псевдонімом Єрина, а один вірш „В осени” Олена Грицай, яка крім сего помістила декілька віршів у річниках „Зорі” Інтересні причинки з життя жінок дали дві сестри Павликівни, а власне Анна Павлик „Зарібниця, образок з жіночого життя”, а її сестра Катерина Довбенчукова дуже інтересні записки „Дівка й княгиня, народні обичаї з Косівщини” Як ба-

чимо, зміст альманаха був досить різнородний і свіжий. Жаль, що через незгоду редакторок даліше видання не могло продовжатися в тім самім напрямі, а видані пізніше самою Кобринською дві книжки альманаха „Наша доля” і що до змісту і що до видавничої форми, при незвичайно лихій коректі не станули на тій самій висоті”.

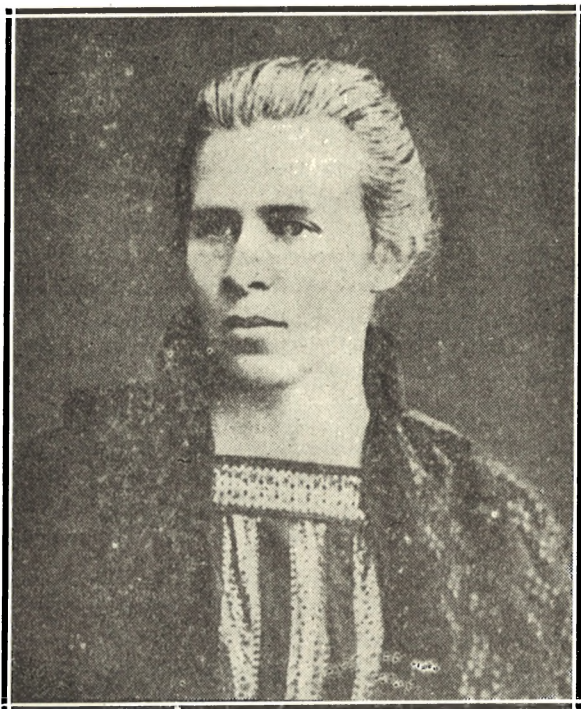
Які не були б хиби тих альманахів, то все таки вони стали свого рода пробоевим моментом у життю українського жіноцтва, особливо в Галичині. Вони показали його здібности, що бодай на літературному полі не багато уступали здібностям чоловіків, і збудили з одного боку пошану громадянства для жіночого талану, а з другого влили довіря в серця і самих співробітниць, і тих жінок-письменниць, що зявилися пізніше. Слідуючі десятиліття є вже свідком постійної і щораз більше досконалої участі українського жіноцтва в українській літературі.

Поміж письменницями, котрі в той час вибились на передові місця української літератури, найвизначніща згадана вже Лариса Косачівна, котра писала під псевдонімом Леся Українка. Ще тринадцятьлітньою дівчинкою почала вона, під впливом своєї матері, Олени Пчілки, писати поезії і в галицькому журналі „Зоря” в 1884 році появились її перші віршики п. з. „Конвалія” і „Сафо” І з того часу аж до самої смерті 1913 р. — вона не кидала пера. З молоду вона теж важко захворіла на грудну недугу, від якої пізніше й померла, і це поклато своє пятно на всю її творчість. Їй приходилось прожити багато по чужих, південних, краях і звідти вона брала теми для своїх творів. Перенята глибокою любовію до свого краю, не кидаючи ні на хвильку думки про нього, вона черпала з чужих скарбниць цікавіщі думки і пересажувала їх на українську ниву.

„В далекій чужині
Я сили наберусь
Служити Вкраїні,
Або не вернусь...”

це був її клич. А рівночасно на тій чужині вже працювала для свого краю і закликала його до боротьби, праці, творчого, буйного життя.

„Лагідність голубина, погляд ясний,
Патріція спокій, не личить нам:
Що вдіє раб принижений, нещасний,
Як буде проповідь читать своїм панам”.

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

Тому вона кличе громадянство „запалювати досвітні
огні”, ставати до боротьби за перемогу, боротись за щастя,
за краще завтра. Собі вона щастя не бажає

Я щастя не маю і в мріях не бачу,

Бо інші мрії у серці ношу.

Коли я журюся і плачу, —

Я щастя і долі тоді не прошу.

Для інших і доля і щастя хай буде,

Собі я бажаю не сну, а життя.

Хто зі сну прокинувся, хай щастя забуде,

Йому вже до щастя нема вороття.

А рівночасно вона пригадує, що

Лежачим краю рідного немає,

Чий хліб і праця, того і земля

та що рабом є „тільки той, хто самохіть несе ярмо неволі”.
І до того, щоб скинути це ярмо, щоб бодай духом звіль-
нитись з чужої неволі, закликає вся творчість Лесі Українки.

Твори її, це або коротші і довші поезії, або теж коротші чи довші драматичні нариси. Вийшли вони такими збірниками, як „Досвітні Огні”, „Рітми”, або печатались в українських журналах чи окремих виданнях. З них важніші „Адвокат Мартіян”, „Оргія”, „На Полі Крови”, „Йоганна, Жінка Хусова”, „Камінний Господар”, „В Вавилонській Неволі”, „В Пущі”, „На Руїнах”, „Лісова Пісня” і інші. Темі до багатьох її творів взяті з біблійного, старо-римського, італійського, єгипетського, грецького та французького життя і природи. Вони являються немов жемчужинами, позбираними по далеких країнах, щоб ними прикрасити українське письменство.

Померла Леся Українка у розквіті життя, маючи всего 41 років. Остала по собі глибокий жаль, а рівночасно неперебрану скарбницю літературних перлин, з котрої ще довго черпатиме українське жіноцтво і весь український нарід заохоту до боротьби і визвольного змагання.

Зовсім иншого рода письменницю видав південний закуток зеленої Буковини. Ольга Кобилянська (уроджена 1865 р. в Гурагуморі на Буковині), перевела свої молодечі роки в окруженні німецької інтелігенції маленьких місточок і щойно в 26-ому році життя переїхала до Чернівців, що були в той час (90-ті роки минулого століття) осередком українського життя на Буковині. Пригнічена півкультурою маломістечкових „панів”, пригноблена злиднями селян, котрі бачила в дооколичних селах, вона рвалась до иншого, вимріяного, кращого життя. Тою тугою до зміни, тим бажанням не піддатись окружаючому стухлому духови надутій паньсковатости, а при цьому теж і любовю до поневоленних, пригнічених „менших сестер” спід селянської стріхи, нав'яні всі твори Кобилянської, котрі почали появлятися в друку в 1894 році. Це оповідання „Людина”, повість „Царівна”, оповідання „Природа”, „Некультурна” і інші. Пізніші її твори, це „В неділю рано зілля копала”, „Через кладку”, „Він і вона”, „Василка”, „Юда”, „Лісова Мати”, „Битва” та велика повість з глибокими описами селанства і його долі, під заголовком „Земля” Всі ті твори Кобилянської нав'яні глибокою любовю до пригнічених, ніжним жіночим сентименталізмом і бажанням кращого життя для тих, яких доля придавила.

Тепер Кобилянська, що пережила багато своїх ровесниць, перебуває далі на своїй улюбленій Буковині, де живе біля Чернівців.

Друга буковинка, що зазначилась в українському письменстві, це ровесниця Кобилянської Євгенія Ярошин-

ська (уродилась 1868, померла 1904 року), що особливо заслужилась своїми збірками народних буковинських пісень, та узорів вишивок і писанок. Вона зразу писала свої перші твори по німецьки, і щойно згодом перейшла на українську мову і в ній містила свої твори в газеті „Буковина”, у львівському „Народі” та в жіночих альманахах. Свою творчість, правда невелику, але цінну, схарактеризувала найкраще вона сама в одному листі до Михайла Павлика. Вона в ньому ка-

О. КОБИЛЯНСЬКА

же, що „кілька раз висміяли мене мої подруги за мою демократію, як вони з мене кепкували: що я селян тримаю за людей, що я з ними розмовляю по людськи, що захоплююсь їх піснями і шаную їх обичаї. Я однак все була і буду найбільшою приятелькою мого народу”. Останні роки свого життя вона вчителювала у селі Раранчі на бесарабському кордоні, де, між иншим, вчила селян кращих методів ткацького виробництва. З її творів замітні короткі оповідання з народного життя, вірші, „Золоте Серце” і довша повість „Перекінчики”.

До того самого покоління письменниць, що попередні належить ще Константина Малицька, більш відома як невтомна працівниця на педагогічному, виховавчому, полі. Та й вона під іменем Віра Лебедова, вклала багато труду в українську літературу, особливо для дітей. Відомі її нариси п. з. „Мами”, „Малі герої”, „Під ясну зорю”, сценічні образки „Вінок на могилу Т. Шевченка”, „В лісі”, „Козацькі діти”, „Казка наших днів”, та численні вірші статті і нариси, розсіяні по різних українських виданнях для молоді і старших. К. Малицька живе тепер у Львові, де далі приймає живу участь в українських жіночих і освітніх товариствах.

Вже попередно була згадка про поетку Юлію Шнайдер, що ще в 80-их роках почала була писати під псевдонімом Уляна Кравченко. Вона була одною з перших будительок українського жіноцтва і щирою співробітницею На-

талі Кобринської. Життєві обставини не дозволили її стати активною провідницею українського жіноцтва, та все таки треба пам'ятати, що це вона кликала їх „На новий шлях”, (збірка поезій) а й пізнішими перлинами поезії, розсипаними по українських виданнях, та у збірках „В життю є щось” і інших, та драмі „На визвольному шляху”, вщиплювала любов до праці і до поневоленого люду. Вона живе тепер ще в Перемишлі, де українське громадянство в 1930 році вшанувало п'ядесятьліття її літературної праці. Мимо поважного віку, Уляна Кравченко все ще активна і її твори, свіжі і бадьорі, появляються на сторінках українських видань.

Катря Гриневичева (уроджена 1875 р.) перевела свою молодість серед поляків у Кракові і вже дорослою дівчиною, на останньому році семинаря, почала правильно вчитись української мови. В половині дев'яностих років, переїхала до Львова і тут познакомилась з Франком, Маковеєм, Гнатюком, Кобринською і іншими. Під їх впливом почала писати, зразу вірші, далі оповідання, як „Батько Петро і його діти”, „Легенди і Оповідання” і інші. Дописувала до всіх тодішніх українських видавництв, та якийсь час редагувала газетку для дітей „Дзвінок” Підчас війни перебувала як вчителька в таборі українських виселенців в Гмінді, в Долішній Австрії, де приглянулася до страшного горя, пережитого там українськими селянами. Вислідом тих переживань являється збірка її нарисів „Непоборні”, що є немов пам'ятником тим нещасним гміндським страдальцям. В останні часи Гриневичева одержала прохання о дозвіл перекласти цю збірку на чеську і польську мову. Крім того написала ще дуже гарну повість з княжих часів п. з. „Шеломи в Сонці”, та цілу низку дрібніших нарисів і оповідань. Тепер живе і далі працює у Львові.

В той самий час і на Великій Україні жінки не відставали від літературної праці. Там гомоніла Муза Олени Пчілки і Лесі Українки, а попри них появились нові талани. О д а р к а Р о м а н о в а у своїх віршах закликала, що

Під згуки боротьби
Нам краще умірать...

Там Марія Загірня (дружина Бориса Грінченка), попри працю на освітньому і научному полі, находила ще час складати поезії і ширити в час найкрутішої царської реакції надію, що

...настане той час, що в тобі, краю мій,
Вже не знатимуть слова: неволя,

І у рідних степах, і по рідних хаґах
Пануватиме щастя і доля.

На півдні України, в Херсоні і Одесі, появились в тому часі перші вірші і оповідання Людмили Березини-Василевської, що писала під іменем Дніпрова Чайка (1861—1927). Були це вірші „Зоря” і „Бурун”, та оповідання „Знахарка”. Зразу її творчість навіяна надією і розмахом, та пізніше в неї появляється сум і меланхолія:

Як темно знов, як сумно злов
І знемагаючи од муки,
Невже я мушу знов іти
Несило простягнувши руки?

питає поетка, дивлячись на тогочасне пригнічення рідного краю московщиною. З інших творів її треба пригадати поезію в прозі „Кобза”, присвячену Миколі Лисенкови, оповідання „Дівчина Чайка”, „Мара”, і інші, численні вірші (Над Лиманом, Зірка і інші), та поезії в прозі (Плавні Горять, і и.). Вони печатались по різних українських журналах і збірниках, а накінець вийшли в 1930-ому році повною збіркою.

Глибоким патріотизмом навіяні тогочасні твори Людмили Старицької-Черняхівської, авторки численних поезій та могутньої драми „Гетьман Дорошенко”. Такими самими почуваннями пронизані твори Галини Комарівної. Друга поетка, Надія Кибальчич, знаходить у своїх віршах місце для вислову ніжних почувань дівочого серця і для прекрасних описів української природи. Та-

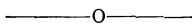
ХРИСТЯ АЛЧЕВСЬКА.

кою ж поеткою „квіток, сонця і туги” є Христя Алчевська, котра, одначе, займалась у деяких своїх поезіях також і суспільними темами. За те твори Любоми Яновської (оповідання „Смерть Макарихи”, „Злодійка Оксана”,

„Правда”, „Метелик”, драма „Людське Щастя”) — нав'язні сумом і лагідною, а все таки болючою зневірою. В останні часи з придніпрянських письменниць визначились Г а л и н а О р л і в н а (збірки оповідань і нарисів „Шляхом Чуття”, „Перед Брамою” і інші), О л е н а Ж у р л и в а (збірки поезій „Металом Горно” і „Багряний Світ”), попри багато других.

На Західній Україні жінки далі стоять у передових рядах літературних працівників. Старенька Уляна Кравченко все ще живо гомонить щораз новими і свіжими піснями. Поряд з нею на перше місце вибивається М а р і й к а П і д г і р я н к а (псевдонім одної зі згаданих письменниць, котра підписує прозові твори своїм власним іменем), авторка численних дрібних віршів і глибоко трагічної поеми „Мати Страдниця”; з інших слід згадати покійну вже С е в е р и н у К а б а р о в с ь к у, авторку кількох оповідань і діточих вистав, як „Різдво Марусі”, „Слідами Тараса” і інших, С о ф і ю Я б л о н с ь к у, що пробує своїх сил у прозових оповіданнях, Д а р і ю В і к о н с ь к у (Райська Яблінка і інші оповідання), О к с а н у Г р и б і в н у, Віру Вериківську і Олену Волинянку — всі три з Волині, Тетяну Шевчук і Теофілю Дяковську з Канади, поетку-робітницю Марію Крижановську, Галю Мазуренко, Анну Дичковську, Марійку Чижівну, Н. Чужу, Ольгу і Оксану Дучимінських, Марусю Шареньку, Ванду Лукашевич з Буковини, Олену Райтер з Харбіна в Манчурії, і другі. Більшість їх дописують до галицьких жіночих журналів „Нова Хата” і „Жіноча Доля”

Також з забутого Закарпаття чути голос жінок-письменниць. Ірина Невицька (уроджена 1886) обходила недавно ювілей своєї 25-літньої письменницької діяльності, позначеної такими творами, як повість „Правда Побідила”, та драмами „Огонь”, „Непорозуміння”, „Судьба” і інші. Пише також вірші. На Закарпатті пробує своїх сил в поезії Елисавета Баранівна, та наймолодша з них Миколая Божук, що у своїх віршах щиренько присягає „любити правду і нарід”

Цей поверховний нарис участі українського жіноцтва в літературній праці не був би ніяк повний без короткої, бодай, згадки про працю українських жінок на науковому полі. На першому місці треба тут згадати Марію Грінченко (дружину Бориса, відому під літературним псевдонімом Марія Загірня), що співпрацювала зі своїм чоловіком

при складанні першого українського словника і котра все ще далі бере участь в трудах Української Академії Наук в Києві, в словарному відділі.

Поважний вклад в українську науку дала О л е к с а н д р а С т а в р о в с ь к а Є ф и м е н к о, родом московка з Архангельської губернії. Одружившись зі засланим туди українцем, вона полюбила батьківщину свого чоловіка і присвятилась поважним студіям над бувальщиною України. Хоч не могла покінчити вищих шкіл (в той час в Росії жінок не пускали в університет), то все таки пильними дослідями і виданими творами здобула собі признання научного світа і ступінь почесного доктора історії від Харківського університету (1910 р.). Крім численних праць про побут і устрій українського громадянства в старовину, О. Єфименко зазначилась передовсім своєю „Історією Українського Народу”, написаною з незвичайним хистом і знанням не лише того, як воювали українські князі і гетьмани, але як жив, як організувався і як працював український нарід за всі довгі віки свого перебування на українській землі. Згинула О. Єфименко в час революції з рук большевицьких банд. Її „Історія” була видана професором Багалієм в 1922-ому році в двох томах.

Історичними студіями, та вже не лиш спеціально-українськими, займається К а т е р и н а Г р у ш е в с ь к а, що завідує кабінетом примітивних культур при Українській Академії Наук в Києві. Органом того кабінету є журнал „Первісні Культури”, котрий виходить під її редакцією! крім праць у тому журналі, К. Грушевська видала ще збірку розвідок п. з. „З примітивної культури”, та велику працю „Про Українські Народні Думи”, з текстом 13 дум і дуже інтересною вступною студією.

В тій же Академії, між співробітницями її, стрічаємо теж імя В а л е р і ї К о з л о в с ь к о ї і К а т е р и н и М е л ь н и к - А н т о н о в и ч, що працюють в області археології (наука про викопалиска), К а т е р и н и Л а з а р е в с ь к о ї (історія) та О л е н и К у р и л о, авторки української граматики, розвідки „Уваги до сучасної літературної мови” та інших праць з області української філології.

За кордоном на научному полі працює при соціологічній семінарії пражського університету М а р і я О м е л ь ч е н к о, родом з Кубані, де учителювала довгі роки. В час революції брала участь в визвольній боротьбі і нераз заглядала смерти у вічі. Пізніше мусіла кинути Кубань і втікати

за кордон, де присвятилась соціологічним студіям. З її научних праць вийшли друком: „Соціальна опіка над молоддю в Чехословаччині”, „Вибір фаху”, „Шкільництво на Кубані”, „Т. Г. Масарик”. Живе і працює далі у Празі.

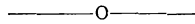
Значні заслуги поклали також жінки в області виховання молоді, не лише, як вчительки молодого покоління і організаторки шкіл, курсів, научних викладів і т. п., але також як авторки праць, розвідок, і нарисів з поля педагогії та творів, призначених для дітей і молоді.

На перші місця у тій ділянці вибиваються Константина Малицька і Софія Русова. Константина Малицька, це особливо невтомима організаторка жіночих шкіл в Галичині, довголітна провідниця тих українок, що присвятилися виховавчій праці, і авторка нечислимих розвідок на виховавчі теми в галицьких журналах („Учитель”, „Життя і Знання”, „Жіноча Доля”, „Нова Хата” і н.) та у виданнях „Просвіти”, „Рідної Школи” і других. Знаючи її вплив і значіння, російські окупанти вивезли її в 1915-ому році у далеку Сибір, над ріку Ангару, щоб вона не „затроювала мазепинством” країни, котра мала бути провінцією царської імперії. Але й там К. Малицька відшукала українську дітвору і заклала для неї школу. Про її літературну діяльність була вже мова раніше, де й згадано, що її письменський псевдонім — Віра Лебедова.

Софія Федорівна Русова, з роду чужинка, присвятила все своє життя праці для українського народу. Її батько, Федір Линдфорс, був з роду швед, а мати — Ганна Жевре — француженка. Жили на Чернигівщині, де 1856 року родилася Софія Федорівна. З молодих літ стрічалась з українським народом, а коли стала учителювати — стрінулась у Києві з тамошною інтелігентною українською громадою, у якій пізнала свого чоловіка, Олександра Русова. Софія з сестрою Марією відкрила діточий садок (кіндергарден) і з того часу постійно працювала над вихованням українського молодого покоління. Пізніше жила деякий час у Петербурзі, Празі, та в Чернигові, а в 80-их і 90-их роках пересиділа кілька разів по кілька місяців в царській тюрмі за підозріння в приналежності до руху „народовольців” та за звязки з Драгомановим. Пізніше прийшлося Русовим жити ще раз в Петербурзі, потім Києві, а підчас української революції в Кам'янці. Коли Україну зайняли большевики, Русова виїхала закордон і живе тепер у чеській Празі.

Научну працю почала С. Русова ще з дев'ядесятих років минулого століття. Вона розробила точний життєпис письменника Квітки-Основ'яненка для повного видання його творів, потім видала книжочки про „Жанну д'Арк”, „Карла Великого” і „Сковороду”, помагала видавати педагогічний журнал „Світло” (1915 р.), та написала такі виховавчі твори, як „Дошкільне Виховання”, „Позашкільна Освіта”, „Про колективне і групове читання”, „Теорія і практика дошкільного виховання”, „Нова Школа”, а також підручники: „Український Буквар”, „Курс французької мови”, „Східна Європа і Україна” (підручник географії) і багато інших.

Крім того професор Русова (вона була професоркою Фреблівського інституту в Києві і тепер є професором педагогіки в Педагогічному Інституті ім. М. Драгоманова в Празі) бере живу участь в громадському житті, належить до багатьох українських і міжнародних жіночих організацій і ще недавно (січень 1931) виступала в Женеві в обороні українського населення Галичини, „паціфікованого” поляками.

Можна би ще згадати багато українських жінок, заслужених на полі української літератури, науки і виховавчої праці. Та ні розміри цієї статті, ні доступні тут на еміграції джерела, не дозволяють точніше приглянутись тій ділянці діяльності українського жіноцтва. Та, думаємо, ще й цей нарис вистачить, щоб бодай в головному пригадати українському жіноцтву на американській чужині, як там в краю трудилися і трудяться українські жінки над освітою, душевним підйомом і поступом свого народа.

Нью Йорк, в жовтні 1931.

В. Ж.

Тим бандура моя, мов заклята мовчить,
Що на серці моїм наче камінь лежить;
Що я зранена вся і безсилий мій гнів,
І бренив би, мов плач похоронний, мій спів.

Але прийде він, знаю, натхнений пророк,
На чолі його буде терновий вінок,
На руках, на ногах та свята його кров,
А в устах його спів про життя, про любов.

Маруся Полтавка.

УКРАЇНСЬКІ ЖІНКИ НА ГРОМАДСЬКІЙ І КУЛЬТУРНІЙ ПРАЦІ.

До громадської праці взялись українські жінки відносно недавно. За княжих, а пізніше за козацьких, часів а ще й в першій половині минулого століття, місце української жінки було дома, при господарстві і при дітях. Лиш виїмково траплялося, що декотра жінка наслідком незвичайних обставин, зайняла місце в історії, як володарка, чи громадська діячка. Такою була княгиня Ольга.

Дочка простого селянина, перевізника біля Пскова, вона так очарувала одного з перших українських князів, Ігоря Олеговича, що він з нею одружився. Коли племя деревлян вбило Ігоря, (946 р.), Ольга помстила його страшно і пізніше на протязі яких 15 років правила київською державою. За той час замирилась з византійським цісарством, відвідала саму Візантію і там так очарувала византійського цісаря, що він хотів з нею одружитись. Ольга відказалась і вернула на Україну, де далі порядкувала князівством, поки не доріс їй син Святослав. Вона тоді передала йому київський престол, але ще нераз, коли він вибрався в далекий похід, вона правила щораз то зростаючою державою. Кажуть, що підчас поїздки у Візантію Ольга прийняла християнство. Померла десь біля 969-го року.

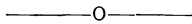
КНЯГИНЯ ОЛЬГА
(З старої ікони)

Дочка Ярослава Мудрого, Анна, була жінкою французького короля Генриха Першого. По смерті чоловіка, правила кілька років Францією в заступстві свого молодого си-

на Филипа. Коли син доріс, Анна вернула на Україну і тут прожила ще кілька років у одному монастирі аж до своєї смерти (1067 року).

Друга дочка Ярослава, Єлисавета, віддалася за норвежського короля Гаральда Сміливого, що довго залицявся до української князівни. Навіть пісню склав, котра затрималась до наших часів. В ній Гаральд описує, який він славний і удалий, а мимо того „руська дівчина в золотому намисті мене не хоче” Накінець таки повінчались і Єлисавета з чоловіком правила Норвегією.

По смерті галицького князя Романа Мстиславича в 1205 році, галицька земля опинилась в огні межиусобиць. Два маленькі сини Романа, Данило і Василько, не мали ніякої сили за собою і лише відвазі, проворності і характерности своєї матері, Романової вдови, завдячують, що накінець таки здобули свою батьківщину і що Данило, пізніший галицький король, обєднав на якийсь час і загосподарював галицько-володимирське князівство так, що воно видержало і татарську навалу і напади заздрих сусідів. Як Роман згинув, Данило мав лиш 4 роки і треба було дуже завзятої жінки, щоб в тих часах могла відвоювати для сина батьків престол, який вже забрали були то поляки, то мадяри, то різні свої „кандидати” Накінець до визначних жінок княжого часу належала також Констанція Львова, жінка князя Льва, Данилового сина. Підчас коли чоловік раз у раз бував у походах, відбиваючись від татарських нападів, Констанція вела княжий двір, полагоджувала багато державних справ і принимала чужоземних послів. Вона навязала звязки з західно-європейськими державами і наслідком тих її заходів Львови вдалось навіть заволодіти якийсь час Закарпаттям.

Та незабаром українські князівства впали. Частину захопила Польща, частину Литва, решту забрала Московщина. Українське громадське життя взагалі підупало і українське жіноцтво зовсім зійшло зі сторінок історії. Появляється воно в ній хіба лиш ще так, як Софія, княжна київська, що була жінкою польського короля Ягайла, та оставила по собі деякі українські пам'ятки у фундованих нею церквах, або як нещасна Гальшка з Острога, що то до її руки і величезного майна залицялись польські магнати доти, доки по трагічних переживаннях вона не зійшла з ума.

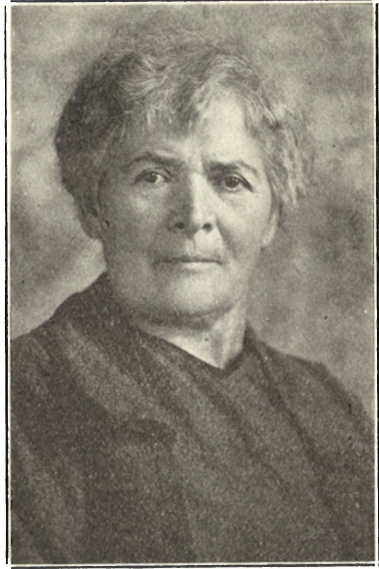
Знова в часи козаччини жінкам теж мало було нагоди визначитись. Хоч певно, що в той час нераз трапилось і жінці брати за самопала і оборонятись перед турецьким, татарським чи польським нападом. Літописи козацькі згадують, наприклад, таку відважну козачку, сотникову Зависну з Буші на Поділлі, що поруч з чоловіком боронила того місточка перед поляками в 1654-ому році. Коли далі було годі боронитись і коли більшість залоги разом зі сотником Зависним наклали головами, сотникова побігла у пивницю з порохами і висадила себе і весь замок у повітря, щоб лиш не попасти ляхам в руки.

Зрештою українське жіноцтво господарювало, та перемозувало рани, завдані чоловікам і братам у важких козацьких війнах. Живішу участь у громадській роботі починають українські жінки брати щойно пізніше, коли в 19-ому столітті приспана і пригноблена українська нація почала будитись наново до життя.

Зразу та участь проявлялась головню лише в літературній та освітній ділянці. Аж в останній четвертині минулого століття в Галичині жінки під проводом Наталі Кобринської почали ставити домагання рівноправности і боротися за те, щоб їх пускали в середні школи, в університет, а згодом щоб дістали собі виборче право. Рух цей був відносно слабкий і обмежувався головню до інтелігентних кол. Селянки і робітниці не були зорганізовані і не брали ніякої участі в тому русі. А й інтелігентні провідниці жіночих гуртків мало інтересувались „нижчими” верствами і щонайбільше помагали організувати зі своїх слуг церковні сестрицтва, то що.

Першою жінкою, що звернула увагу на гуртовання селянських і робітничих жіночих мас, та взагалі на участь всего жіноцтва в громадському життю, а при цьому також і в політичних партіях, була Анна Павлик, сестра відомого публіциста, письменника, та політичного діяча, Драгоманового і Франкового приятеля, Михайла Павлика. Вродилась 1855 року в сім'ї малоземельного селянина в Косівщині і власними силами здобувала собі освіту. Заробітками на службі у панів змогла оплатити собі науку у виділовій школі і ладилась іти в учительський семинар. Та не стало ні сил, ні змоги. Приставши з молодих літ до руху, у якому духовим провідником був Драгоманов, Анна Павлик перенесла на собі усі ті труди і прикrostі, котрі посипались були тоді на голови молодих українських радикалів, Івана Франка, її брата Михайла і інших її товаришів по праці.

Сиділа в тюрмі, переносила нужду, часто й голод, пережила переслідування влади і — що найболючіше — бойкот та насмішки власного громадянства. Це було в 70-ті і 80-ті роки, коли в Галичині щойно починався рух за визволення жіноцтва з вікових пересудів і де Анна Павлик була першою жінкою, що зрозуміла соціальний підклад цього визволення і стала боротись за нього як перша членкиня політичної партії. Вона працювала в партії з братом, старалась нести освідомлення поміж своїх сестер селянок і робітниць, та прийняла визначну участь в жіночому русі серед інтелігенток, яким проводила Наталя Кобринська. Містила свої праці у виданнях Франкового гуртка молоді, а теж в альманахах „Перший Вінок” і „Наша Доля”. Вона — перша галицька жінка — політичний в'язень, що в ті давні роки перенесла тюрму за свої поступові, сміливі, бунтарські переконання.

АННА ПАВЛИК

Такою остала до смерті (1925 р.); зі своєї невеличкої спадщини оставила запис на санаторію для українських письменників в Косові, а ще за життя заклала і удержувала в рідному селі „Сирітський Захист” Оставила по собі пам'ять незвичайної твердої, непохитної ідеалістки, що не розгубила на шляху життя високих молодечих мрій і ідеалів та остала їм вірною до смерті.

Про діяльність других галицьких жіночих піонерок того часу є згадка у цьому Альманасу на другому місці — у статті про „Жінок в Українській Літературі” Багато з них, особливо Наталя Кобринська, Уляна Кравченко, Константина Малицька, та Катря Гриневичева, брали живу участь не лише в літературній праці, але також і в організації жіноцтва для боротьби за рівні права і поступ. Особливо багато жінок стало до праці та освітньому полі, на якому, крім згаданих, визначилися ще довголітня управителька дівочого Інституту в Перемишлі, Ма-

рія Примівна (померла 1928), у львівському кружку Марія Білецька, котра внесла багато нових ідей у виховання жіночої молоді, Ольга Ціпановська, та Софія Олеськів-Федорчакова.

На Великій Україні на громадському полі працювали згадані вже у літературному нарисі Ганна Барвінок (Кулішева), Олена Пчілка (Ольга Драгоманова-Косач, сестра Михайла Драгоманова), Софія Русова, Христина Данилівна Алчевська (мати поетки Христі Алчевської), що живо інтересувалась виховавчими справами, Марія Загірня (дружина Бориса Грінченка) а в останньому часі такі відомі виховавчині, як Оля Дорошенко, та Варвара Чередниченко. Майже всі вони, попри працю громадську чи літературну, займались головню освітніми справами, закладали курси, вчили дітвору по українськи та поширювали українського духа серед молодого покоління.

Недовго перед світовою війною, під вражінням балканських воєн і напружених через те відносин в Європі, українські жінки Галичини почали думати про потребу підготовки жіноцтва на випадок війни. При кінці 1912-го року, під проводом Олени Січинської, матері Мирослава, відбулись довірочні наради жінок, на яких ухвалено резолюції з зазивом до жіноцтва „організуватись в карну громаду, що обійме своєю діяльністю всі області, на яких жіноча праця у воєнний час може принести найкращі плоди” В тих нарадах брала участь Марія Білецька, Константина Малицька, О. Вергановська, О. Гомораківна, Олена Залізняк, О. Лучаківська, О. Охримовичева, Е. Ясеницька та пізніший старшина Українських Січових Стрільців Олена Степанівна, що рівночасно належала до військового гурта молоді, з котрого пізніше повстали „Січові Стрільці”. У своїй книжечці „На Передодні Великих Подій”, виданій 1930-го року у Львові, вона подрібно описує заходи існуючих тоді жіночих організацій — „Жіночої Громади”, Жіночого Кружка при Українським Педагогічним Товаристві (тепер кружок ім. Ганни Барвінок при „Рідній Школі”), та Секції Студенток при Українському Студентському Союзі — щоб приготувати жіноцтво на випадок збройної боротьби за Україну. Заложено санітарний курс, почато збірку на фонд „Потреби України” (збірка дала 9,465 австрійських корон і була пізніше передана Боевій Управі, що організувала Українських Січових Стрільців), а накінець в 1914-ому році зорганізо-

вано при львівській Повітовій Січи окрему чету жінок Січових Стрільців. Командувала четою Катря Пацулівна, а між членкинями стрічаємо Павлину Михайлишин і Гандзю Дмитерко, що пізніше служили у боєвій формації Українських Січових Стрільців, та Ольгу Левицьку, пізніше замужню Басараб, що наложила в польській тюрмі головою за ті ідеали, котрі присвічували тим першим жінкам-боєвикам за волю рідного краю.

ОЛЕНА СТЕПАНІВНА

З цілої чети в 33 членів лише 2 членкині — Гандзя Дмитерко і Павлина Михайлишин — брали участь у світовій війні в рядах Січового війська. Споза чети пристала до Січових Стрільців ще Олена Степанівна зі згаданого військового гурта молоді і Софія Галечко, що відзначилась у карпатських боях так, що дістала медалю хоробрости і степень хорунжого та команданта чети. Згинула трагічною смертю 1918 року, втопившись в Бистриці біля Пасічної. Олена Степанівна (тепер замужня Дашкевич) вернула по війні в Галичину і там вчителює та бере участь в праці жіночих товариств у Львові.

В українських відділах на Великій Україні, в час боротьби за волю 1918—1920 року, та у пізніших повстаннях, було багато жінок учасниць, а навіть коменданток. На жаль, їх подвиги ждуть ще свого історика. Найбільш відомим на Україні з тих часів стало ім'я Марусі Соколовської, що разом з батьком і братами боронила Волині перед наступом большевиків. Багато жінок відзначились як сестри милосердя і лікарки, а ще більше, мабуть, поклали своє життя, підтримуючи тайні зв'язки між українськими повстанчими і регулярними частинами, та беручи участь у розпучливій обороні української землі перед большевицькою окупацією.

По війні і по здавленні українських змагань до волі, всяке самостійне явне життя на Великій Україні замерло. Підпольна праця там же мала і певно має в своїх рядах багато жінок, та про це нема прилюдних вісток, а й не може бути. На Західній Україні, де полякам приходить бодай вдавати, що вони цивілізована нація, ця боротьба більш явна і в ній українське жіноцтво бере живу участь.

Воно працює в освітніх і економічних організаціях. Також вже помітна праця жінок на політичному полі, в ділянці фізичного виховання і у підпіллі.

У цьому останньому українське жіноцтво понесло велику втрату, а рівночасно принесло велику жертву визвольній ідеї в особі незабутньої Ольги з Левицьких Басараб, замученої немилосердно в казаматах львівської поліції в ночі з 12 на 13 лютого 1924 року. Про неї в цьому Альманасу є окрема стаття.

В політичній праці визначились жінки, що стали членками існуючих партій, між якими слід згадати Олену з Гродзінських Левчанівську, першу українську сенаторку в польському соймі. Вона була вибрана на Воло-

М. досвітниця Софія Галечко.

Українські Січові Стрільці

СОФІЯ ГАЛЕЧКО

димирщині на Волині і ще до часу, поки Західна Україна попала під Польщу, працювала в українських товариствах та серед українських селян на рідній Волині. В сенаті брала участь в обороні українських прав і виїздила закордон на міжнародні зїзди, де теж заступалась за український нарід. На обох тих зїздах — в Парижі 1923 р. (зїзд Міжнародної Жіночої Ліги Мира і Свободи) і в Женеві 1925 р. (конгрес національних меншостей) виступала з рефератами, після чого здала зі своїх поїздок звіт на вічах в краю.

В обох слідуючих польських сеймах засіли вже дві українські жінки, котрі займають там дотепер свої місця. В сенаті заступає українське жіноцтво **О л е н а К и с і л е в с ь к а**, редакторка журналу „Жіноча Доля” і відома діячка на полі організації жіноцтва. Вона теж пробувала своїх сил на літературному полі під псевдонімом Ольги Галичанки, а й тепер пише багато на жіночі теми. В 1929-ому році відвідала Америку і Канаду та причинилась багато до організації тамошнього жіноцтва.

В сеймі знова засідає від 1928-го року посолка **М і л е н а Р у д н и ц ь к а**, по фаху вчителька семинара. Покінчивши університетські студії у Львові і у Відні, брала живу участь в українських жіночих організаціях в краю і закор-

ОЛЕНА КИСІЛЕВСЬКА

доном. Від 1928 року є головою львівського „Союза Українок” В варшавському соймі розвинула дуже живу діяльність, особливо підчас і по „паціфікації” Західньої України. Виїздила в тій справі до Женеві і до Лондону, де представила польське поступовання членам англійського парламенту. За свою діяльність „удостоїлася” диких напастей з боку польських послів в соймі та нерозумних придирок від польських жінок-послів. Оскаржено її також перед судом, що, одначе, не припинює її праці на обраному шляху.

З інших жінок, що на Західній Україні беруть живу участь в політичному життю слід ще згадати Іванну **Б л а ж к е в и ч е в у**, котра організує жіноцтво Поділля, Марію **Б а**

чинську Донцову, Олену Федак-Шепаровичеву, Охримович-Залізнякаву, Д. Дзеровичеву, І. Домбчевську, М. Весоловську, С. Олесницьку, О. Гнатковську, С. Савчак-Червонакову, Н. Селезінку і інших.

На Буковині, де панує лютий румунський терор, життя громадське взагалі дуже придушене. Тамошнє жіноцтво довгий час було без своєї організації і щойно кілька років тому відновило свою „Жіночу Громаду”, у якій працює давна тамошна діячка Ольга Гузарова, що й є головою організації.

На еміграції в тамошній громадській праці, головну у пропаганді української справи, беруть живу участь, Келерчикаленко, відома зі своїх перекладів українських творів на чужі мови, та з участі в міжнародних жіночих з'їздах, далі згадана вже Софія Русова, і покійна Валерія О'КоннорВілінська.

Посередно з громадською працею, особливо з її культурною ділянкою, звязане мистецьке діло. Нажаль, про працю українських жінок на тому полі нема ніяких поважніших джерел, за виїмком газетних заміток та принагідних статей.

Та вже й з них можна бодай пригадати такі імена, як, наприклад, такі славні акторки з Великої України, як Г. Затиркевич, Ю. Шостаковська, Г. Борисоглібська, М. Заньковецька і багато, багато інших.

В Галичині славу здобули собі особливо Рубчакова, Стаднікова, та покійна Антоніна Осиповичева, з роду чешка Скржіван. Зразу брала участь в польській мандрівній трупі, після чого познакомилась з українцями, одружилась з артистом українського театру Осиповичем і все далше своє життя від 1881 року майже до кінця свого життя (померла 1927 р.) присвятила українській сцені. Ніхто, хто бачив її хоч раз, не забуде її гри і її співу чи то у „Не ходи Грицю”, чи в „Дорошенку”, чи в „Сонці Руїни”,

МІЛЕНА РУДНИЦЬКА

або Лимерівній. З неї брали собі зразок і від неї вчилися цілі покоління молодших українських акторів і всі без винятку незвичайно цінили її великий талан і повну посвяту любов до українського театру. Не диво, отже, що в свій ювілей сценічної праці велика Осиповичева, між іншими дарунками і поклонами від українського громадянства, дістала також в дарі срібний вінок від другої великої української артистки співачки, що рознесла свою славу по всьому світі.

САЛЬОМЕЯ КРУШЕЛЬНИЦЬКА
в ролі „Сальоме”.

якою чарувала своїх концертних слухачів по всіх закутках світу а теж і на Україні. Кілька років тому Крушельницька відвідала Сполучені Держави де також дала кілька концертів.

З молодших українських артисток міжнародну славу здобула собі п'яністка Любка Колесса (уродилась 1904 р.), котра на протязі кількох останніх років концертувала

Ця друга велика артистка, це С а л ь о м е я К р у ш е л ь н и ц ь к а. Вже з молодих літ проявила незвичайний талан і прекрасний голос, так що батьки помогли її вчитись в найкращих віденських і італійських професорів. Як оперова співачка найкращої міри виступала в операх в Медіолані, в Римі, Петербурзі, Одесі, Варшаві, Олександрії, в Єгипті, в Чиле і Аргентині в південній Америці та в інших. Співала головно в італійських та французьких операх, як „Аїда”, „Богема”, „Жидівка”, „Трубадуру”, „Гугеноти”, „Фавст” і др., не забуваючи при цьому і рідної української пісні,

по всіх більших столицях Європи і скрізь здобула собі незвичайне признання і похвали. Відвідала також і Велику та Західну Україну, де українське громадянство витало її незвичайно щиро, захоплене її прекрасною грою. Попри чужих мистців, вона дуже гарно виконує твори українських композиторів, особливо Лисенка, Ніжанковського і Барвінського.

ЛЮБКА КОЛЕССА

МАРІЯ ФЕДОРЦЕВА

На полі декламації перше місце між українськими артистками займає *Наталія Дорошенко*, що вже двацять п'ять років працює у тій діяльній. Вона здобула собі це місце незвичайно старанною працею і студіями та не має собі рівної між українськими артистками-декламаторками. Тепер живе в Берліні як дружина відомого українського ученого і діяча *Д. І. Дорошенка*.

Тій самій галузі мистецтва присвятилася також галичанка *Марія Федорцева*, що в перших роках по війні здобула собі незвичайні успіхи на Західній Україні, а опісля переїхала на Велику Україну до Харкова, де також найшла признання для свого мистецтва. В половині 1931 року прийшли, однак, відтіля вісти, що большевицький уряд її арештував, мабуть за надто щире українство.

У Харків виїхала також друга галицька молода артистка, опереткова співачка Ст. Стадниківна, дочка відомої на Західній Україні артистичної пари І. і С. Стадників. Вона визначилась особливо у легких оперетах, в котрих чарує видців і слухачів добрим голосом і незвичайно живою грою.

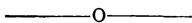
Інші визначні сучасні жіночі сили на службі української музи, це Іванна Синенька-Іваницька та Софія Коренець, обі вже добре відомі, як співачки.

Крім згаданих для української сцени трудяться такі артистки, як Бенцаль, Голіцинська, Кривіцька, та багато других.

Накінець слід ще згадати працю Олени Кульчицької на полі віднови народнього бистецтва, особливо в області килимарства. Вона разом зі сестрою веде в Перемишлі ткацьку робітню і школу, у якій складає для своїх виробів прегарні узори з народніх мотивів. Відома також як малярка. Те, що Кульчицька творить для килимарського діла, те робить на полі розмальовування писанок селянка Ірина Білянська з Бродилович на Сокальщині. Її писанки незвичайно оригінальні і виявляють великий поступ на цьому прастарому полі української народньої мистецької творчости.

СТЕФА СТАДНИКІВНА

Це був би короткий і дуже неповний та побіжний огляд участі жіноцтва у громадському і культурному житті України. Ціль того нарису — зацікавити читачок досягненнями українського жіноцтва на описаних вище царинах і заохотити їх до того, щоб самі вже шукали більше вісток про те, як їх сестри в старому краї трудяться для поступу нашого народа.

М. Ч.

ОЛЬГА З ЛЕВИЦЬКИХ БАСАРАБ

Родилася 1890 року в Підгороддю біля Рогатина. Батько її, священник, жив у Щуровичах біля Бродів, але Ольга провела більшу частину свого дитинства в Підгороддю у діда, а потім у тети. До школи ходила зразу у Вайсвассер на німецькому Шлеську, відтак до ліцею в Перемишлі, де пробула до 1909 року. Хотіла вчитись на лікарку, та не мала за що. Батьки її померли вчасно, так що й ліцей кінчила вже з власних заробітків лекціями. Опісля скінчила ще торговельний курс у Відні і зразу трохи вчила в тернопільській торговельній школі, а пізніше стала урядничкою в асекураційному товаристві „Дністер”, а ще далі в „Земельному Банкові” у Львові. Рівночасно працювала в різних товариствах, особливо в гуртку „Січові Стрільці”, що заснувався при львівській „Січі”

Осіною 1914 року одружилась з інженіром Дмитром Басарабом і перебувала з ним в Каринтії близько італійського кордону до весни 1915-го року. В той час її чоловік згинув в перших боях з італійцями, оставивши Ользі листа, котрого вона мала прочитати його матері-селянці на випадок смерти. У цьому листі він писав: „Простіть мої Мамо, як не буду Вам потіхою, підпорою на старі літа. Я знаю — Ви чекаєте сего, Ви надіялись сего від тоді, як своїми мозолистими руками виряжали мене в світ, до школи. Але не падайте духом, як не верну...”

Тепер Ольга осіла у Відні і почала працювати в „Українському Жіночому Комітеті Допомоги Раненим Жовнірам” Вона була його душею. Праці було багато. Заложила для Інвалідів читальню та випозичальню книжок і з усіх кінців Відня штигулькали каліки, безрукі, безногі, — до Української Читальні. У воєнному шпиталі в Грінцінг, у якому було більше, як 6,000 ранених і хворих жовнірів, Басарабова оснувала школу. Ходила від залі до залі, з бараку до бараку, відпитуючи земляків. Коли ранені були цілком опу-

ОЛЬГА БАСАРАБ

щені, коли біля них не було рідні ні знайомих, листів ні дарунків з дому, це певно були наші, українські люде, що лляли кров „за цісаря і державу”. Їм вона несла поміч, розраду, книжку.

Зразу праця була для неї способом, яким відганяла відливу тугу. Згодом, може й непомітно для неї самої, посвячувала тій праці всі сили, увесь вільний

час і цілу душу. Праця для народу заступила її батька, маму, чоловіка і дітей.

За ініціативою Ольги Басараб засновано у Відні шкільний комітет, котрий zorganizував навчання української мови та історії для дітей українських імігрантів у Відні.

Вернувши до краю, — літом 1923 — була вибрана до управи „Союза Українок” та зацікавилась кооперативами „Українське Народне Мистецтво” і „Труд”, до яких вписалась в члени та почала виробляти плани розбудови тих інституцій. Серед членкинь тих товариств та взагалі серед львівської громади здобула собі відразу багато приятелів своєю щирою вдачею, любовю до праці та сердечним, отвертим відношенням до оточення, головню до дітей. Переживши сама дитинство у сирітстві, а пізніщі роки у смутку і сльозах, вона вмiла бути потiхою і піддержкою другим.

Та доля, котра не щадила її ударів все життя, найшла ще одну, найважчу пробу для її характеру і волі. Дев'ятого лютого 1924 року львівська поліція перевела в її помешканні ревізію і її саму арештувала. Тиждень пізніше урядово повідомлено, що Ольга Басарабова померла в тюрмі в ночі з 12 на 13 лютого.

А як померла?

Це були часи, коли польську культуру на українських кресах репрезентував бувший австрійський фельдфебель, а польський комісар „поліції паньствовей” відомий п'яниця і садист Кайдан. Він „переслухував” політичних в'язнів ремінними каньчуками, гумовими палками, кліщами, розпаленим залізом і електричною струєю. На таких допитах в'язні ставали непритомні, тратили розум, божеволіли з болю і виходили з цієї казні смертельно хворі від фізичних мук і образи. Розбиті тортурами підписували все, що їм казав підписати польський комісар-звір, та оповідали, що лиш поліція забажала, про всіх своїх знакомих.

Так допитував Кайдан Ольгу Басараб чотири дні і чотири ночі. І Ольга Басараб нічого не підписала... Ще кілька днів після 13 лютого поліція не говорила родині нічого про її смерть, лише не принимала для

неї ні білля ні харчів; казали, що не знають, де вона перебуває. Родина занепокоїлась, почали питати, посилали у різні установи лікарів, адвокатів і накінець показалося, що вона вже похована, під іншим іменем, тихо і скрито в могилі для в'язнів.

МОГИЛА ОЛЬГИ БАСАРАБ
на Янівському Цвинтарі у Львові.

На рішучі домагання рідні добуто трупа і передано лікарські оглядини. все тіло було повне синяків, шия зашморгнута ременем вже тоді, як вона не жила, скрізь по голові, руках, грудях міхурі і плями від запеклої крові. На тілі сліди канчуків, пряжок, попарень. Деякі міхурі лікарі відтинали, як невидані ніколи сліди брутального побиття. Присутні при секції жидівські лікарі і лікарки подали в пресу цю жахливу картину.

Пізніше поліція розпускала вістки, що Басарова працювала в підпольній організації, що збирала

вістки про польську армію, що стояла в спілці з цілим гуртом людей, та що в тюрмі сама потовклась і повисилась. Та рівночасно ця сама поліція мусіла признати, що вона не видала нікого, що мовчки перенесла всі „допити” і коли й правда це все, що про неї говорили, то не зрадила своїх товаришів.

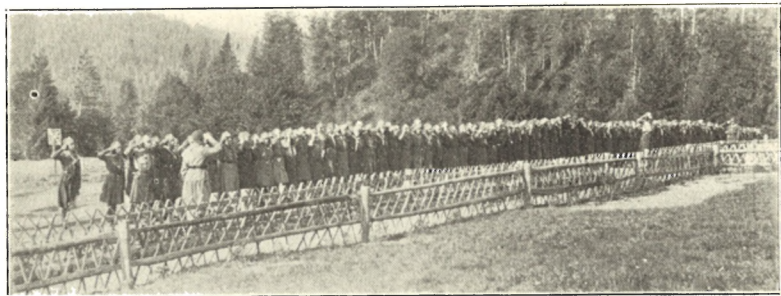
За життя невтомна робітниця, організаторка і борець за кращу долю, через свою смерть стала справжньою мучинецею за свій нарід і найбільшою героїнею наших часів.

Від того памятного 13 лютого 1924, у всіх тюрмах, де сидять українські політичні в'язні, цей день святкується жалобою. В полудне загальна 10 хвилинна мовчанка, а вечером у кожній келії свічка з чорною і синьо-жовтою стяжкою.

А й ті, що на волі, повинні також згадати цей день. Також повинні хоч кілька хвиль провести у мовчанці і в той час полинати думкою туди, де на вікнах решітка, де двері щілько замкнені, а в нутрі понурі комнати зі знаряддям тортур і катами. І повинні пригадати собі, що в тих мурах була Вона — Ольга Басараб — одна, побита, обижена, хвора; повинні вдивитись в кожную брижку її умученого лиця, в кожную складинку її по геройськи затиснених уст, у кожную пасмугу і рану на її білому тілі — і відчуту весь біль конання, всю жахливість смерті і все геройство твердої мовчанки. Відчуту і зрозуміти та глибоко записати собі в душах одно слово відповіді ворогам. Одно тверде, велике слово — месть.

М. Гребля.

РАНИШНЯ ЗБІРКА ПЛАСТУНОК ПЕРЕД УКРАЇНСЬКИМ ПРАПОРОМ
В ТАБОРІ В КАРПАТАХ.

П Л А С Т У Н К И.

Хто ж вони такі? Звідки? де живуть? що роблять? як виглядають? — спитаєте Ви, сестри наші, українки, що живе у новому краї.

Коли б два-три роки тому Ви приїхали до старого краю, то побачили б їх усюди, де тільки живе українська молодь. Зорганізовані у гуртах-курінях вони вели там виховну працю над собою і над молодшими сестрами. Вчилися пластових (скавтових) відомостей, слідження, підходження, — вчилися фізичного вишколу — плавання, маршу, бігу та різних спортових ігор, — читали історію України, слухали історії визвольних змагань, про які їм розказували очевидці — бувші українські жовнірі. А літом виїздили у наші рідні гори, в пластовий табір („кемп”) на Соколі над Лімницею, або у водний табір над Дністром, або йшли на прогульки на Волинь, на Поділля, кудинебудь у Карпати. Ходили горами, лісами і широким відгомонам лилась по українській землі звуки їх молодого пісні, їх веселого сміху, їх бадьорого клича: „Сильно! Красно! Обережно! Бистро!”

Темні зеленкуваті однострої, стрункі запоясані стани, шолом з пластовою відзнакою — лелійка і тризуб — сильні, здорові мязи, ясне лице, весела усмішка — це були українські дівчата-скавти, пластунки. Не даром же вони про себе співали, що

Ми діти Сонця і Весни,
Ми діти Матері-Природи;
До нас шумить далекий бір.
В ліси ж, поля, до вільних гір,
На ясні зорі, — тихі води.

Закинувши наплечник, заквітчавшись, мандрували весною і літом по селах, по горах, полонинах, по верхах недоступних. І по селах вже знали, що ті „панни в мундурах”, то не якісь чужі жовнірі, ані не польки, що це їх сестри з міст, українські дівчата. Знали, що вони приходять у читальні, почитають гуртови газет, заспівають з дівчатами у хорі, часом і хворому щось порадять, бідному допоможуть, зажуреного розважать. Знали, скрізь вже люде знали, що це — українські пластунки.

КОМАНДА ТАБОРУ ПЛАСТУНОК В КАРПАТАХ (1929 р.)

В гурті, в життю між собою, були вони всі подругами щирими, приятельками близькими. Разом працювали, разом училися, бавилися, разом стреміли до спільної пластової цілі — до того, щоб виховати себе і молодших від себе українських дівчат на свідомих, сильних духом і здорових тілом громадянок України. Закон пластовий велів їм бути точними, словними, і совісними, пильними і ощадними, братерськими і веселими, ніколи не нарікати, не знеохочуватися у праці, а більш за все — бути вірними Україні.

І денебудь Ви, заморські сестри, були б побачили молоду дівчину, що була бадьора духом і тілом здорова, що в очах її була б сила і повага, що руки її були б сильні і звиклі до праці, а сміх щирий, безжурний, коли б довідалися,

що вона і в товариствах працює і в школі пильно вчиться, що в хаті слухняна і добра, та що цінить честь особисту і честь національну вище усього — то тоді Ви могли б були напевно сказати, що це — українська пластунка.

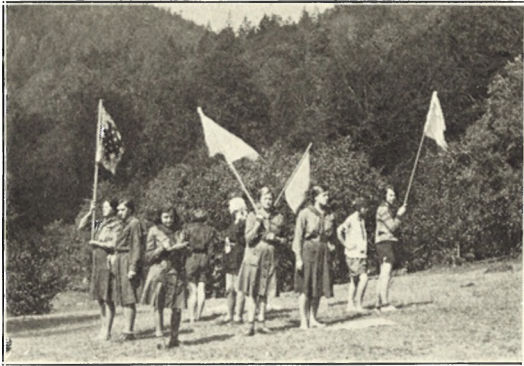

ПЛАСТУНКИ ВЧАТЬСЯ ЧИТАТИ МАПИ.

Пластункам можна було вірити без застережень. Коли пластунки і пластуни взялись за якусь громадську працю, то певно ніхто не виконав би її краще, ніж вони. І через те ширилися пластові організації по всіх школах середніх а організації „пластових новиків”, або „вовченят” (до 14 літ) і в нижчих. Були пластуни і пластунки і в фахових школах і серед ремісничої молоді, і в університеті та поміж учителями. Не було ніяких так званих „класових” різниць: всіх об'язував один пластовий закон і всі були собі рівні і рідні.

Ясно, що українське громадянство почало дивитись на пластовий рух, як на вишкіл молодого, підростаючого покоління, як на те горнило, у якому закалювались тіла і душі для майбутньої праці для України. Батьки щораз численніше посилали своїх дочок у літні пластові табори і в 1929-ому

році, наприклад, в них було вже поверх 200 пластунок з усіх міст Західної України.

ДАЮТЬ СИГНАЛ.

Та це також бачили й вороги. Вони знали, що зріст пласту, це зріст національної свідомости і сили і що така молодь, коли підросте, то зуміє завзято боротись і вибороти волю Україні. Почались арешти пластунів у Львові і на провінції, труси по пластових домівках і приватних помешканнях та ревізії у пластовому таборі. В останньому з них в 1930-ому році майже при кожній вечірній гутірці при ватрі була поліція. І 26-го вересня 1930-го року розпорядком львівського воевідства взагалі весь пласт, як секцію „Товариство Охорони Дітей і Опіки над Молоддю” — закрито.

Пластунка.

ЗГУКИ В НОЧІ.

Заснув глибокий став,
Заснув таємний гай.
Десь пугач закрячав:
„Рятуй, допомагай”
 Прокинулись дуби,
 Мов браві козаки,
 На згуки боротьби
 Випростують гілки.
Мов чують всі біду.
Шепоче дужий дуб:
„На ворога піду,
Мов дівчина на шлюб.”
 Жахливая тремтить
 Осика молода;

Травиця шелестить:
„Біда, біда, біда!...”
Знов тихо все. Мовчить
І став і темний гай;
А серце мов кричить:
„Рятуй, допомагай!”
 Ой слухай, темна ніч,
 І ви, мої дуби:
 Не ляжем ми на піч
 Під згуки боротьби.
Під згуки боротьби
Нам краще уміраць...
А дужії дуби
Мовчать, мовчать, мовчать.
Одарха Романова.

УКРАЇНСЬКІ ЖІНОЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗА СПОЛУЧЕНИМИ ДЕРЖАВАМИ

СОЮЗ УКРАЇНОК У ЛЬВОВІ.

Є це союз окремих жіночих товариств та спеціальних філій Союзу Українок. В 1930-ому році Союз Українок мав 41 філій, та 22 незалежні кружки, 14 кружків, що потворилися при читальнях чи філіях товариства „Просвіта” і 16 окремих жіночих товариств (студенток, пластунок, жіночих клубів, то що). До філій Союзу Українок належало около 300 сільських кружків. Разом у всіх організаціях, сфедерованих у Союзі Українок, було поверх 6,000 членкинь. На Волині, через перешкоди з боку польської влади, Союз Українок не міг оснóвувати своїх відділів, ні тамошні товариства не могли ставати членами С. У. Мимо того вони працювали у контактї і порозумінні з цією львівською жіночою централею.

ВИХОВАНКИ ДІВОЧОЇ РЕМІСНИЧОЇ БУРСИ У ЛЬВОВІ З УПРАВОЮ
ТОВАРИСТВА ОПІКИ НАД МОЛОДДЮ.

Союз Українок старався співпрацювати з освітними і добродійними українськими організаціями, а рівночасно заступав права жіноцтва, там де треба було, перед своїми і чужими.

Дальше, Союз Українок, а властиво його філії і кружки вели жіночі курси у різних місцевостях: вчили на тих курсах шиття, крою, куховарства, плекання немовлят, та взагалі домашнього господарства. З тих курсів користали сотні учасниць, головню селянок, котрі щораз більше стараються піднести життєвий рівень по своїх домах. Союз Українок завідував також школою жіночого господарства у Коршеві, спільно з товариством „Сільський Господар”

Крім того Союз Українок займається заступництвом українського жіноцтва у міжнародних зїздах та нарадах, вів кампанію проти вживання алкоголю, завів святкування „Дня Матері” та збирав фонди, головню на ведення курсів (фонд імени О. Басараб) і на представництво за кордоном. У своїй праці користувався Союз Українок підтримкою українського жіноцтва на еміграції, так в Європі, як і в Сполучених Державах та Канаді.

Адреса Союзу Українок: Львів, вулиця Підвале ч. 7.

Головою Союзу Українок є посолка Мілена Рудницька, секретаркою Олена Шепарович. До управи входять крім того: сенаторка О. Кисілевська, письменниця Катря Гриневичева, Колтунюкова, Макарушкова, Шахова, Палій, др. Дзєрович, др. Парфанович, Войнаровська, Тишинська, Мрицівна і Переймівна.

До певної міри органом Союзу Українок є журнал ЖІНОЧА ДОЛЯ, що виходить кожного тижня в Коломиї під редакцією О. Кисілевської. Адреса: Коломия, ул. Нова ч. 1., передплата \$2.00 в рік.

Кооператива УКРАЇНСЬКЕ НАРОДНЄ МИСТЕЦТВО у Львові.

Ведеться виключно жінками і має на меті поширювання виробів українського народного мистецтва. Кооператива має свою крамницю у Львові при вулиці Косцюшка ч. I, та приміщення для своїх бюр під адресою Ринок ч. 39.

З малих початків кооператива розвинулась вже в поважне підприємство, котре дає працю багатьом жінкам по селах і місточках; вишивки, мережки і інші мистецькі вироби тих жінок та жіночих гуртів находять широкий збут серед покупців в краю і за його кордонами.

Крім того „Українське Народне Мистецтво” влаштовує виставки своїх виробів, котрі також тішаться великим успіхом. З одного боку захоплюють відвідувачів красою укра-

їнських узорів, а з другого є й для знавців інтересні своїм підбором і вірним передаванням народніх мистецьких мотивів. Таку виставку У. Н. М." влаштувало в останні часи в Станиславові і в Данцігу (Гданьску), обі з дуже великим мистецьким успіхом.

Накінець, кооператива видає місячний журнал НОВА ХАТА, у якому крім інтересних творів українських письменниць і статей на цікаві для жінок теми, поміщуються теж колірні таблиці з узорами для вишивок і узорами різних кроїв жіночих і діточих одягів. Передплата журналу (адреса: Львів, Ринок ч. 39) виносить для Америки 3 долари.

В управі кооперативи засідають: Стефанія Манцібович — голова; Анна Палій — секретарка; Лідія Бурачинська — редакторка; Ірена Макух-Павликовська і Стефанія Чижовичівна.

БУДИНОК ДІВОЧОЇ РЕМІСНИЧОЇ БУРСИ У ЛЬВОВІ,
куплений за складки американських українців.

Кооператива ТРУД у Львові.

Заложена 30 років тому, займається кравецькою роботою. Веде кравецький курс для дівчат, робітню жіночих та діточих одягів і білля. Має 70 членів. Востанні часи поширено робітні, закуплено нові машини і збільшено оборот. Також зросло число замовлень. Завідує працею справник кооперативи О. Залізняка. Головою кооперативи є Е. Макарушкова, секретарка І. Левицька. Адреса: „Труд”, Львів, Ринок 39.

Товариство Охорони Дітей і Опіки над Молоддю у Львові.

Складається в більшості з жінок і представниць жіночих товариств. Веде видавничу діяльність, „Порадню Матерей” у Львові, при якій є дентистична амбулаторія для дітей, опікується доростаючою молоддю (розв'язаний польською владою „Пласт” був секцією цього товариства), та веде ремісничу бурсу для дівчат-сиріт, приміщену у власному будинкові при Янівській вулиці у Львові. Цей будинок куплено головно зі складок, зібраних панею Говиковичевою під час її поїздки по Америці в 1928 році.

Управа: Модест Каратницький — голова; Конст. Малицька — містоголова; Михайлина Говиковигева — касерка.

Адреса: Львів, ул. Домініканська ч. 11.

Жіноча Громада в Чернівцях.

Існує 25 літ. Помагала збігцям, сиротам, шкільній молоді, займалась і займається обороною прав українського жіноцтва та взагалі українства під Румунією. Від 1925 року товариство провадить захоронку, заряджує тепер студентською харчівнею, заклало інститут (бурсу) для дівчат, та влаштовувало відчити, курс книговодства, 5-місячний курс крою і шиття та недільний курс для неграмотних. Головою товариства є Ольга Гузарева, секретаркою Ірена Григорій.

Адреса: Чернівці, вулиця Петровича ч. 4.

Союз Українок Канади

Осідок Союзу у Вінніперу, Манітоба. Має 28 відділів (філій) по всій Канаді. Влаштовує лекції, піддержує духа жіноцтва і освідомлює його національними святами і пригадками таких жіночих діячок, як Леся Українка і Наталя Кобринська, заохочує до самоосвіти та до праці для народу. Пробує організувати українську молодь, поширювати українські вишивки і інші мистецькі вироби, піднімає домагання до уряду в справі належного заступництва українського жіноцтва в добродійних і освітніх установах та піддержує звязок з рідним краєм.

Управа Союзу Українок Канади: Савеля Стечишин — голова, А. Рурик — секретарка рекордова, А. Юстафійчук — секретарка фінансова, Р. Драган — касієрка.

З ПИСАНЬ ЖІНОК.

БЕЗ НАДІЇ ТАКИ СПОДІВАТИСЬ!...

Гетьте, думи, ви хмари осінні!
То ж тепера весна золота!
Чи то так у жалю, голосінні
Проминуть молодії літа?

Ні, я хочу крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись, —
Жити хочу! Геть думи сумні!

Я на вбогім, сумнім перелозі
Буду сіять барвисті квітки, —
Буду сіять квітки на морозі,
Буду лить на них сльози гіркі.

І від сліз тих гарячих розтане
Та кора ледовая, міцна,
Може квіти зійдуть і настане
Ще й для мене весела весна.

Я на гору круту, крем'яную,
Буду камінь важкий підіймать,
І, несучи вагу ту страшную,
Буду пісню веселу співать.

В довгу темную нічку невидну
Їе стулю ні на хвилику очей,
Все шукатиму зірку провідну,
Ясну владарку темних ночей.

Так, я буду крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Буду жити! Геть думи сумні!

Леся Українка.

ЛЕСЯ УКРАЇНКА
(Знімка з 1913 р. на кілька тижнів
перед смертю).

ГОРИТЬ МОЄ СЕРЦЕ...

Горить моє серце, його запалила
Горячая іскра палкого жалю.
Чому ж я не плачу? Рясними сльозами
Чому я страшного вогню не залю?

Душа моя плаче, душа моя рветься,
Та сльози не ринуть потоком буйним:
Мені до очей не доходять ті сльози,
Бо сушить їх туга вогнем запальним.

Хотіла б я вийти у чистеє поле,
Припасти лицем до сирої землі
І так заридати, щоб зорі почули,
Щоб люде вжахнулись на сльози мої.

Леся Українка.

ДОСВІТНІ ОГНІ.

Ніч темна людей всіх потомлених скрила
Під чорні, широкії крила.
Погасли вечірні огні;
Усі спочивають у сні,
Всіх владарка ніч покорила.

Хто спить, хто не спить, — покорись темній силі!
Щасливий, хто сні має милі!
Від мене сон милий тіка...
Навколо темнота тяжка,
Навколо все спить, як в могилі.

Привиддя лихі мені душу гнітили,
Повстати ж не мала я сили...
Зненацька проміння ясне
Од сну пробудило мене, —
Досвітні огні засвітили!

Досвітні огні переможні, урочі
Прорізали темряву ночі.
Ще соняшні проміні сплять, —
Досвітні огні вже горять,
То світять їх люде робочі.

Вставай, хто живий, в кого думка повсталала!
Година для праці настала!
Не бійся досвітної мли, —
Досвітній огонь запали,
Коли ще зоря не заграла.

Леся Українка.

Віра Лебедова.

ДРАМА ЛЕБЕДЯ.

Його товариші із рідних місць коханих
У похід збираються на зимний океан,
А він знесилений, в калюжі крові з ран,
Самітний, без своїх вмирати тут остане.

Чиясь безжалісна рука всю міць зламала,
Невинний птасі підстріливши крило,
І ось на Ангарі минатися прийшло
Лебеденій красі далекого Байкала.

Ще кружить понад ним в розпуці бідна мати,
А може скиглить це так жалісно жена,
Та прийде час летіть — і з другими вона
Покине тут його безпомічно згибати.

Відлетіли усі... оставили одного...
Що жде нещасного каліку в чужині?
Довкола криги мчать раз-враз по Ангарі
І десь шумить тайга з над берега крутого.

Склонив голову вниз на схіжнобілі груди,
Зпід крильця тепла кров тихесенько дзюрчить,
Рубінами студений, білий лід красить;
А він дріма — увесь в країні снів і злуди.

Мабуть мерещиться йому Байкал прозорий,
Голубих, тихих вод безмежна рівна гладь,
А може за коханими думки летять
По воздушних шляхах, по Ледоватому морі!

Від берега пливе човен — гребці у ньому.

Завиділи самітну птицю на леду —

Так легко взять в полон беззахисну, одну,

Знеможену в борбі, скривавлену сірому.

Прокинувся, здригнув, страхом смертельним знятий

У грудех серденько тріпочеться, щемить,

— Ні, у неволю він не дасться заманить,

На водах змалку ріс, в воді буде й вмирати.

Рванувсь останнім зривом — зібравши сили,

І в глибінь порина, в холодну, бистру круть.

Налетіли леди і сніжнобігу грудь

В твердих своїх обіймах придавили.

І знову тихо скрізь — смерть драму закінчила.

І дальш по Ангарі за льодом лід несесь,

Лиш білий пух м'який над водами ще весь

І струйка крові слід криг-вбийців зазначила.

2. V. 1917.

Уляна Кравченко.

НА НОВИЙ ШЛЯХ.

Куди ти, сестро, смілий лет звертаєш?
На новий шлях? А чи ти тее знаєш,
що холод самоти там привита тебе?
Покинь новий, на втоптаний вернися,
забав і сплетень кормом лиш кормися,
бо світ тебе ледачою назве!

Ледачою? Й за віщо? — ти питаєш.
За те, що духом світ весь обіймаєш,
що хто лиш чоловік — для тебе брат,
що серце кращої всім прагне долі,
що бунту повне проти самоволі,
що людські рани всі його болять!

Покинь ті божі, ясні ідеали,
що в серці твоєму ярко запалали,
покинь для спільного добра свій труд!
А ні, то погорджуй сучасним судом,
жйй для ідей, працєю, кровавим трудом,
віддай усе, усе за рідний люд.

Та як опріче слів і чулих сліз нічого
ти не несеш йому, то розчаровань много
зазнаєш ти і згинеш у юрбі;
і, поки тіло ляже ще в могилу,
душа утратить одіж сніжно-білу,
і віру чисту в лютий боротьбі.

Не слів потрібно, щоб ставать до бою!
Не сльози, — силу й жар візьми за зброю,
ту силу, що любов у груди лле,
ту міць, щоб думи в діло осущати
той жар, щоб з лихом битися й прощати
все, чим тебе невіжа й злоба бе!

Той жар, щоб вірити у правди світ і ждати,
і йти на труд без слави і заплати,
як сонце й дощ працюють по лугах,
як роси ті на пуплянки дрімучі
падуть, щоб цвіти з них розвить пахучі.
Як маєш стільки сил, — то йди на новий шлях!...

З таким кличем перед 50 роками зверталася поетка до нашого жіноцтва. І нині цей клич є свіжий, чинний — хай і сьогодні він пориває наші жіночі маси „на новий шлях” — поступу і волі.

МАТИ-СТРАДНИЦЯ.

Підчас світової війни австрійці повивозили десятки тисяч наших людей з Галичини і Буковини у табори виселенців в глибині Австро-Угорщини. Забирали туди людей з прифронтової полоси та з сіл, котрими проходили боеві лінії. Найбільший такий табір виселенців-українців був біля місточка Гмінд у Долішній Австрії. Виселенці жили там під сторожею, в поганих, холодних і нездорових бараках, і гинули тисячами. Самих дітей, рахують, померло там 15,000. Величезний цвинтар біля бараків зароївся від маленьких хрестиків на могилках померших заточенців.

Відома галицька поетка, Марійка Підгірянкa, у довшій поемі п. н. „МАТИ-СТРАДНИЦЯ”, описала правдиву подію з гміндського пекла: переживання матері-селянки, котра похоронила на гміндському цвинтарі всіх четверо своїх діточок. Дальше подаємо закінчення тої поеми, у якому описана смерть двох останніх синків, Андрійка, котрого взяли хворого до шпиталю, і Василька.

Надійшла неділя.

Василько ще зночі роздобув десь зілля.
З нього ми зложили маленьку китицю
І ввійшли трівожно в шпитальну світлицю.
На зустріч нам усміх блиснув Андрійковий.
Промовив: „Матусю, брате, я здоровий!
Мамо, я щасливий, я піду до дому,
Не кажіть нікому, не кажіть нікому...
Пташкою полину, як пташка я легкий —
Вже лину, вже чую, як пахнуть смереки;
І срібнії піни вже бачу на Пруті,
Калину на збіччу, березу на скруті —
І хатки біленькі над Прутом рядами.
Садок коло хати, вербу коло брами”...
Втім ясну головку звісив, як леліку. —
Молю, припадаю, лебеджу: Андрійку!
Андрійко не чує, пішов вже до дому...
Не скажу нікому, не скажу нікому.
Не скажу...

* * *

Не знаю, що вже було далі.
Щось почервоніло в очах, як коралі;
Може то калина червоно зродила,
Що шлях Андрійкови до дому значила.
А може то тільки червона кров була,
Що капала з серця... Я твердо заснула.

А як пробудилась за вік, чи за хвилюку,
Кликала без впину: Андрійку, Васильку!
Кликала всі діти. Немає нікого...
Потім говорили, що я так днів много
Лежала в горячці, нічого не чула,
Нічого не знала. А як прочуняла,
Я вже ні одної дитини не мала!

— о —

„Не в силі нам було” — люде говорили,
„Василька відвести від брата могили.
Ту сїру земленьку обіймив руками,
До неї тулився, як дитя до мами.
І братчика свого кликав безупину:
На кого, Андрійку, ти мене покинув?
На кого покинув і мене і маму?
Чого тебе, брате, вложили у яму?
Промов-же, Андрійку, єдине хоч слово!
Що його відтягнем — а він все наново!
Ледво до бараку його затягнули.
А він чекав хвилі, коли всі послули.
І побіг на цвинтар — пробув там до ранку.
В ту ніч дощ студений лив без перестанку.
Хлопя застудилось — горячка завзята
В три дні його зіла — і пішов до брата.
З братчиком, з сестрами злучився на віки”

— — — — —
Сама я остала. Лиш біль мій великий
Остався зі мною, каменем ляг в груди
І я вже не піду з ним відси нікуди.
Від цвинтаря брами вже більше не рушуть,
Бо я з діточками лишитися мушу.
Та я чейже мати...

— — — — —
І того не знаю,
Який я родині одвіт дати маю
За свої в чужині розтрачені скарби.
Нічо вже не маю, лиш на серці карби.
Коло тої брами буду я сидіти,
Буду доглядати вмерлі свої діти.
І буду чекати на щасну годину,
Коли вже на віки коло них спочину.

ВОЛЯ!

Крізь темнії хмари проглянуло ясне сонце...
Простори степів далечезні воно освітило,
І думи про волю, — широкою, любую волю
У мент пробудило.
Пісні полилися — палкії, веснянії співи...
І здержати їх не здолали б ніякі кайдани:
Кришталною хвилею щастя вони затопили
І села й майдани;
Безмірним блаженством сповняли гаї і долини,
Безмежною радістю волі — всі нетрі глибокі,
І темна глибінь зворухнулася Чорного Моря
Й тополі високі.
В ту райську годину свободу кохану вславляло
І небо прекрасне, як сон, у своїй високості,
І люде похмурі — сини безупинної праці, —
І квіти у млості...
А вітер, гуляючи в полі та в пишній діброві,
Шумів, і шумів, і шумів про нові сподівання,
Шумів і радів, що збудилася воля, і славив
Її панування!...

Христя Алчевська.

МЕНЕ ЧАРУЄ...

Мене чарує проста віра та,
Що під сільською стріхою витає,
Що мову вітру, хмар і хвилі знає,
В природі бачить духове життя.
Мене чарує слова простота,
Що ясно, мітко, серцю промовляє,
Що казкою і бачить і навчає,
Минуле із майбутнім враз спліта.
Мене чарує тих пісень краса,
Що з лона люду бють мов чиста хвиля,
І їх таємна, непропаца сила.
Немов огонь, що тліє і гріє,
Минуле і майбутнє в нім ясніє.

Уляна Кравченко.

ВІЛЛА НАД МОРЕМ.

Що мала природа найкраще й величне,
То все тут зєднала: далекії гори,
Химерні та ніжні тумани вечірні,
Блакитчії скелі, блакитнее море,
Довічно зелені гаї й понад ними
Безхмарнее небо, ясне та прозоре.

Із цілого світу природа збрала
Квітки та рослини, щоб тут закрасити,
Й ці кедри прозорі, мов ранок осінній,
Квітчасті, барвисті, трояндові віти
Магнолії пишні, стрункі кипариси,
Гнучким виноградом усе те повите.

Найкращі дарунки своєї скарбниці
Фантазія і розум сюди дарували.
Щоб ці збудувати рожеві палати
Здоровля і силу тут люде поклали.
Для кого ж так тяжко, так довго, так пильно
Природа і люде отут працювали?

Для тих, може, славних, що мають у серці
Найкращії гадки, найбільшії сили,
Що розумом дужим над людством царюють,
Що наче останні йому вік служили?
Чи може на спогад тих славних, що щиро
За долю народню життя положили?

Чи може для всього трудящого люду
Куточок чарівний так пишно прибрали,
Щоб од свого горя, од вічної праці
Душею на хвилю вони спочивали?
Не дарма ж убогих робітників сила
Палати хороші оці будували...

Кажу собі казку — химерна омана!
То вілла розкішна багатого пана.

Надія Кибальчич.

В БРИГІДКАХ.

Чотири стіни. Одинокий звук,
То дзвонення ключів.
А одинокий голос — крики сторожів
І замків стук.

А в грудях щось кричить, голосить, рве:
„Життя! Життя!”
У відповідь усе одна
Мертва тиша...
Лящить, шумить ,регоче, вие
Скажена тиша в тюрмі.
Виски і серце молотами бють,
У грудях щось палає, давить, рве,
Розірве душу ця туга пекельна.

Лиш крат, чортівських лютих крат не розірве.

Ох! Вілися ці крати
Глибоко в груди молоді;
І кров живу, кипучу, вогняну
Заморозили. Ледяні. Прокляті!

Убили пісню серця весняну,
Забрали усміх радості і волі
Закули порив — силу молоду
В той гріб, щоб гинула поволі.

Щоб перейшла в налякану, рабську
Покору. Гей, за глибоко вжерлися ті крати,
Надто болючих струн душі торкнули
І забагато мусіли змовчати
Насильно замкнені уста. І хоч душа
Свобідна, вольна, молода
Примушена терпіти, критись, гнутись,
Без слів зносити ганьбу і наругу.
Одного все ж навчитись не змогла:
П р о с т и т и і з а б у т и.

Марійка Чижівна.

Катря Гриневичева.

ПАРАСКА ГОГОЛЬ

Заглибина чужинецького підгір'я жевріла від пожовклих лип, мінилася солодким фіолетом тої, смарагдами дерлибану, зовсім наче золота церковна чаша, у яку зза византійських шиб глянуло сонце.

Віяло вже осінню. З промінними хвилями чергувалися невгамовні дощі. У пролісках гриби не давали себе настолочити: хрустали леду вілися їм у серце.

Як зупинитися на цвинтарнім узбіччю німецького присілка, видно полоси всіх стежок, що падають там з лісів униз. Що дня і що години являлися на них галицькі скитальці — у руках кийок від собак, почерез плече верета мандрівника. Карі і голубі очі томилися розкішю чужого, немилосерного достатку, безліччю копиць на стернисках, блакитною сіддю спілих слив у тьмавій зелені віття... Завидні зітхання молодниць, кашель старух подібні були до зляканих окликів дітей, кинених у лісову гущу, слова ридали без сліз, пів-божевільні у дальніх отсих просторах, під грізно насупленим чужим небом...

Нестерпна туча бичами гнала мене з хати. Я блукала, здригаючися перед отсим, вкритим лютою проказою тілом Йова. Мрілися мені цілющі роси на яругах, слова над людську міру, що перемагають насильство, якась на огнянім возі серед громів і бурі поміч з висот...

Даремне, даремне!

Я не могла ніде заховатися перед неминучим. На всіх переходах переймали вони мене, сі привиди глибокозорі, вишнені довгими постами, як пустинники, жителі могил, що прогодовувалися иссопом.

Тямлю, все-ж таки одній стрічі була я рада. Серед якоїсь мандрівки з химерною грою настроїв наскочила на мене Параска Гоголь, найкраща швачка Покутя. Ми звиталися тихими, радісними окликами. Мені приємно було видіти знову, як її молоде обличчє дише погодою і веселить все довкола, наче та приязна керничка у полі, сиві очі з горіховими пружечками всміхаються з лагідною силою і як все в молодиці радіє: туге тіло й куценький киптар, ще й звабливо весела фота, ніби сама витязька весна. З обновленою цікавістю моєї приязни я помітила, що Параска порушується дещо

незручно, а через те зовсім по новому мило, як той, котрого імя має: гоголь, птаха степів.

— Ходім-те, Парасочко д'хаті, треба оґрітися, пообідаем.

— Отсе-ж вам жменя горішків, щоб не попадати голі-руч на новосілля.

Біжимо поневолі осипистими лісовими спохиллями, фота Парасчина обхвачує краєвид як полумя. Беру молодицю за руку з незясованим зітхненням пільги.

Добиваємося хати; тут натоплено, страва готова, але з чужої обстановки повіяло нехіття і нагло торкнений жаль обновується гадюкою кругом серця.

Сідаємо проти себе, мовчанка.

— Щось мені видиться, Парасочко, що ми отсеї скитальщини не пережиємо.

— Бог з вами, панечко! — розсміялася дзвінко, як з доброго жарту. — Чим лучше тисне, тим пружнійші чинимося.

Крізь вікно видно скошені поля і хмари навислі над ними. Голос Параски засновується легкою імлюю.

— Я лишилася в тяготі, чоловіка взяли до війська, у вісімнадцять неділь по ньому найшлася дитинка. Коли-б він жив, навколо світа шукав би за мною. До суду-віку з під талянянських гір не відозветься! А я, бачите, ще живу і хочу колись знову бути у Петрові, на моім обістю.

— Писем про нього не було?

— І найменшої повісточки. Як у воду, на кругіжі, канув. Вже мене стрийна до такого тут посилали, що примівки діє, але я не пішла. Той приміник мій, що мене вродив!

Аж тогідь під Успеніє у сону звидівся: ніби то йду я через наш старий сад, а мій Тодір під яблінков ляг на лівий бік, чорнов мантилев укрився, каже д'мені:

— Видно мене з цієї стежки, Парасочко?

— Видно, повідаю.

— Піду-ж я так, щоб мене більше ніхто не зувидів.

Гляджу, сад пустий...

— Та чи думали ми коли, небого, що нас доля пожене у таку далеч?

— Чому не думали? — Як он-та война мала учинитися, то худоба віщувала вперед чоловіка. Рикала, аж сум побирав, що пастухів муть брати від неї, що смерть недалеко, побійця... Котюжка клала голову до землі, слухала і все розуміла. А люди й собі задуріли чисто — прийде сусід д' сусідови і не знає, що казати... Кожде гостем в хаті крутилося, блудом блудило, гей перед тічнею увікало...

Начеряла ложкою злегенька, з честю, хвалила се і друге. Коли-ж після обіду ми роздякувалися, вона усіла в осіннім промінню, на пів із дощем розсипанім на ситі шиб і оповідала далі:

— Прийшло тото і ніхто ся в селі не втримав, кождий йшов де очі несуть, аби далі. Завернула й я дитину в оцес сардак, йду з людьми в ліс. Кулі так фівкають, як кані перед дождем, щось трахнуло в мене — чую, кров по плечу капотить... Мій кум тащив міх муки, то я відвинула сардак, кажу:

— Куме Йване! гляньте-ко на моє плече!

Він як узрить, як метне собою в ліс! Муку лишив, так керви злякався.

На силу тягнуся вперед, не озираюся на дитину ані раз... Думаю, вмерло — бо ані не щеберне. А воно тільки злякалося сильно, біле як імла, очі в одну міру.

Стрінувся побережник:

— Тобі що Параско? Ти чого так пожовкла?

— Ой, мене, дедику, куля вдарила — не донесу я себе д' неньці!

— Давай тут, сирото, дитину, бо меш вмирати.

Взяв Василька на одну руку, мене обхопив другою, пригнув нас, хто його знає як, до своєї хати. Я лежала цілу добу в горячці такій, що світа не спізнала. Другого дня зранку прочумалася крихітку — чую, наскочили купою жовняри і наші люди — ті копають шанці, а тамті стріляють поза людей. Гляджу по хаті — побережника нема. Полізла я через поріг на колінах, один раз руками, другий раз зубами дитину держу. Аж на третім селі своїх найшла; була ніч, уже всі спали на лані. А лан був мочар, пропасниця вхопила, з дрожі кинуло в піт, аж фустка мокра.

На другий день займили нас жовняри і погнали. Хто мав воли, хто коні, а хто самотяж, везли хліби, лудинне, бараболу. Мене, як не просилася, ніхто на фіру не взяв. Одною водою жила я від Петрова аж до горів — а так до нас сі гори, як он-де... хмарка мроїть! Вісімнадцять миль мус було йти з дитиною при грудях до Ворохти. Ой панечко, як тіло від поту сіклося! Бо то ми самі сорочки прядем, наші ткачі тчуть, ряднина груба, кождий рубець як зубами муляє. Йду, ніхто не знає, як я терплю. Набрали люди на фірі хліба, фасолі, солонини, а я вийшла з ліса гола, як свята.

Той нахваляється: я собі муки захопив! — тамта веселиться: я крупицю тащу! А ти-ж Параско, як?

— А я, кажу, дитину собі взяла.

Йшли ми без спочивку, варті обмінювалися і гнали, а прийде ніч, випросимося, то люди постають дорогою, хто кийком підпреться, а хто й так передрімається, стоячи. Всю дорогу порохами обкурило, худібка рикає, діти кричать як ніч так день.

Пригнали нас до Ворохти, стали те пекло на залізницю заладовувати. Богато нас тоді вже не стало, падали люди на ходу, як мухи, де там вже смерть попала, в лісі, в поли, чи при дорозі... Такого гайвороння летіло за нами, як на весілля...

А в Ворохті неня стягнули з себе крайочку, та корову нашу увязали на ній, повели. Продали Жидам, що вже ждали нас там як галич, за двіста корон. Корова була з телятком, саме на порі, то неня шкодували по вагонах її збавляти. Як лялька була, що на молоко добра, що на телята!

Приїхали ми через тиждень на Морави до цегольні, бодай не згадувати! Тоді цілою купою кинули нас на Гмінди. Я не здужала від тої давньої рани, ховалася по людських возах, щоби доктори не завдали за доски. Як медвідь на маржину, так не християнина шпиталь! Я так тоді слабіла! Що увиджу, як обід несуть, то завинуся коцом, аби мене тота пара не обійшла...

— Жива ще ваша Параска? — щораз питають люди могого дедя.

Вони відповідають щось тихцем, бо голосу не чути.

Бог поміг, прочумала я.

А дедьо були босі, на Моравах хтось чоботи їм украв, ще й фіру одної вдовиці пантрували декілька ночий на дождеви. Стали вони від заholоди нездужати. В бараці студінь, иней по стінах, то прийде вечір, онучі на грудях грію, померзлі ноги дядьови обкручую. В четвер на силу зігнали їх жовняри до купелі, а в неділю їх похоронили.

Ще тогидь, як збирали до війська старих, я так побиваюся, аж на очі не виджу. А вони кажуть:

— Та йди, дурне, мене шандарі не озмуть, за мною червяки глядять!

Правду говорили...

У суботу біжить дівка із шпиталю, від тата:

— Вже йдїть, одягайте!

Найшли ми шматте нелатане, купили шапку, неня мали ще слюбну перемїтку свою і мою. Підстелили ми під тіло скатертину, вкрили татови руки маминою перемїткою, а

моєю ноги їм обвили. А забора не віддиралисмо. В нас кажуть, що не мож давати з забором в яму, бо увесь рід за мерлим туди-ж забереться. Наші мама не дерли перемітки.

— Нехай кличуть нас з собою до одного! — голосили.

Ходжу, руки ломлю, не знаєш, де ся подіти:

— Через чужу фіру пішли тато в гріб!

На другу ніч сняться вони мені:

— То собі, Параско — кажуть — не жалуй, що мама дали забір. Я лиш Василька собі озму, більше нікого не займу.

(Дуже до дитини змилені були...).

А дитина мов ніколи нічого, грається, готить.

— Де дідо, Василечку?

— Нема діда — лепече — дід пай-пай!

У Доці Нижник захоріла дівчинка і вона ховала її у кожусі на хорах цілі дві неділі. Аж раз не встереглася — доктор переймив, записав. Доця розізлилася (дуже причеписта жінка була) та й каже:

— Або то одно тільки хоре? Як беруть моє, най беруть усі!

Казав доктор шпитальським дівкам класти градуси всім дітям на нашому бараці. Мойому Василькови сам поклав. Йно приступив, як не напудиться маленьке, як не затріпоче собою! Сю мить градуси скочили в гору.

Озвірівся доктор до мене:

— Дай дитину, бо тебе озмуть до арешту і всім Гоголям не дадуть їсти.

А я кажу:

— Або то я маю сина, що не ставився до бранки на той час?

Він ще пристає:

— Віддай, по доброму говорю, бо будеш заперта. То дитина дорога, цісарський жовнір, розумієш?

Обернувся ід дверям, зверещав:

— Санітети, сюди!

Я йому тоді:

— Тобі зась до мене! Як я вісімнадцять миль несла сю дитину у плече ранена, то не було форшпана під мене, а тепер е санітети під мою дитину?

Буркнув мене нехрист у груди, як той лютий звір погнав.

— Буркай — кричу — не буркай — не дам.

Налякалася дитина сварки, як тільки її сорочечку розстібаю, за руки ловить, не дає...

У неділю обідали ми вкупці. Мій Василько все мені ложку з рук озме, сам їсть, лиш аби-м му зачернула з мисчини. Він так весело дивиться, аж я допімнулась у сестер:

— Мой, дівки, чого не обзиваєтеся до моєї дитини?

Тільки я отсі слова, а воно зразу ущухло... подивилося горою в одну міру, як на тих полях у Петрові, зітхнуло гей старець, а сльози з очий аж до вухка капотять.

— Нене — кажу — дивіть, як Василько зівав... Щось мене страх бере... Чи не вмирати хоче?

— Та йди, дурна, дитина щось зазріла на стелі тай міркує по дитинячи, а ти гинеш!

Як не заголосять неня тоді! Як не зломлять руки! А Настя, найменша сестра, плаче — вмліває:

— Василечку, не кидай нас, ой, не кидай зазулько! Та вона тебе ранена принесла в такий дальний світ, а ти умираєш?

Відплакала його Настя, ще з годину дивився.

Прийшла дядина, подала свічку, тоді воно тихенько зажмурилося і вснуло на віки... Як коли-б хто ножем зарівав — і пішов.

Пошила я сорочинку з крижма, крайчиною оперезала, з ялинки гильок сестри принесли, сухозолотом вбрали. Лежить мій Василько, такий делікатний!

Я тоді для цісареві уставки вишивала, дуже поспішали мене пани, то я всю ніч при мерцеви дзьобала тоті ниточки, як волосочки. Наболівся мій Василько за свій вік не по дитинячи, то я гей парубкови молитву йому наняла. Не-хай, його мучену смерть обійду гідно з моім родом!

Ні місяця, ні зірки, послуло всьо, йно дяк чита псалтиру при Василькови, а я дзьобаю. І лавочки вивела рівненькі, зібрала білими нитками, а зашила чорними.

Ніби тільки звиділася мені та дитина.

Прийшла я з похоронів така безсила, вже й не годна скинути з себе чобіт. Чую, горячка мене ломить, плече розболілося...

Побіля мене сів наш дозорець, смикає вуси:

— Ой, щось ти, небого, дуже горяча, треба мендувати санітетам... Може-б ти прийшла до мене побалакати, то я горівки тобі дам? Ти розумна молодиця.

— Та я горяча, бо ще жию. Ідїть геть, що вам до мене за право?

Блимнув тими очима, як сотона.

— Я нинька маю право до тебе, бо ти пашиш як грань!

Зачув мій стрик тоту пересправку — на силу шибеник відстав.

Я дуже плакала за тою дитиною, ніяк не могла вгамуватися. Йду я раз дорогою, а той сам дохтор мені навперейми:

— Щось у тебе очі червоні, молодице! Будеш мати віспу! Ти в сотнім бараці, а?

Виняв з кишені книжечку, записав.

Загомонило між нашим родом, як в улию:

— Їдь тай їдь! Приписуйся на роботи, куди хоч, до Данії, на Чехію, на Мораву! Тут тебе борзо зі світа зженуть за татом тай дитинкою!

Їхали люди, поїхала і я.

Є на тій Чехії фільварок, Колозорки, з Бріксу невилазна дорога болотами. Йно ми зітхнули до Бога, що дах над головою, ті, що там вже були на роботах, скричали з порога в один голос:

— Людоньки, волілиби-сте посідати під колію, зачім мали вас до того пана везти! Бо коби то пан — а то жидівський посіпака! У нього ніхто не удержиться і він собі добре на тім профітує. Прийдуть одні з Гміндів, оброблять весну, не зможуть вибути, втечуть, заліг пропаде, то зараз пришлють других з Хоцня, оброблять сапанне, Вольфсберг обійде жнива, а Гая осінь. Ніхто зразу не дістає собі плати, цілий місяць роботи на заліг для себе „справець” відтягає. А потому голодом морить, нагаями пражить, поки нещасне не втече нічу, лісами, у які там дебри, щоб шандарі не переймили, бо контракт переломаний і пан на втікача право має!

А тамтой собі радісінький, що даром оброблена весна, літо, осінь, що робітник не переводиться... За чим ще вас тут, люди добрі!

Знаємо вже, який наш пан, але пробуєм.

Як ідемо на сійбу з міхами насіння, що волічуться з плечий до землі, то як хто припочне стілько, що жучок на листкови, „правець” залізною „бігою” підганяє. Бе, бе до вечера, аж сам умліває. О Боже, він нашим людям виклинає, як тільки сам хоче і на нього права нема!

Як трафився день дощевий, то він нас посилав каміння розбивати. Бо то там у них є декотрі такі поля, як цвинтарі — камінюки здоровенні гей копиці, а такі гладкі, ніби у Прутови на лютій глибині. Казали Чехи, що колись туди йшло море і понаносило он-ті велитні.

Той пан, що його фільварок був, будував собі палату

на одній горі, на високому виступні поміж смереками та струмочками. Ми се камінне товкли на лані зубчатими палками і виносили на плечах туди, на підвалини.

Прийшов Великдень, а справець з бігою у дверях:

— Ану, виходь сяка-така! (Самі жінки були...).

— Не підем нинька, пане справець, бо це у нас роковица, раз до року! А як будете гнати на роботу, то всі йдемо від вас!

Став червоний як жар, трохи під ним трава не йметься:

— Пождіть! Я через годину шандарів на вас пуцу!

Ми у Великдень під байнетами того каміння у кошілях на гору носили... Такий зойк був, Боже наш!

Перебула я в Колозорах два місяці, а тоді одної ночі без плати, без паперів, простоволоса втекла. І от знов я рік на Гмінді, шиткою проживаю.

— Ви тих узорів певно сотками знаєте, Параско?

Усміхнулася крихітку гордо:

— Я їм сама ліку не тямую! Як-би хотів числити, го-го! Самих переміточних є двіста. А ще яка сила силенна всяких, всячних! Драбинкові, колені, грушкові, дзьобані мачком, прунечкові, чорнобривки, крилаки, гуцулочки, полушевки, мачкові середники, чотири рожі, лапками, гребінчасті... За день би не переговорив! А є також — пані знають? узір Великдень... Бо тоді одній дівці в Колозорках звиділася у плачу така шитка як малюнок... Дуже ми собі її уподобали. Ой, я таку маю охоту до шитки, що раз! Як дома на вечірках прядуть дівчата, то я всіх підганяю:

— Живенько прядіть, гей, бо я хочу шити та й дуже!

Смеркало. Параска розпростувалася, стиснула кріпкі руки жменями, заговорила в пів голоса:

— Ех, так мене движе, Господи! Всю роботу в своїм краю поїла-б! Десь там нивка банує за мнов, пчілки ждуть по лісови, кужіль павутиннем знялася... Коби до хати! Земля у нас як медом змащена, що не загадаю, всього дасть...

— Погоріло, кажете? У лісі смерек кілька? Сувої в ямах погнили, отару гей фуфелиця звіяла? Нехай, що так! А я лихий годині навкірки ще тонших мітків напруду, овечок ще веселійших викохаю!

Сміялася захоплююче, з блиском творчої розкоші в очах, ізза свіжих уст світили перлами міцні, малі зуби. Стояла так, кріпка, трівка, з надміром сил, що бралися в тисячний раз строїти нове життя на згарищах минулого, зеленими

гильками закосичувати трагічне вчєра і з його глибин добувати золоторясну красу, на вдивовижу небу і землі.

— — — — —

Я дивилася на мою гостю мов торкнена божественним видом. Душа стрепенулася в мені до дна і видала з себе тон чистий та високий, як „Аллилуя” на досвіті тої садинокї ночі, коли народ кличе Розп'ятого з небесного вирію. Се-ж бо стояла переді мною не городєньська виселєна швачка, але невмируща Україна моя, тисячу літ бита за коси до землі, волочена по тюрмах і гарємах, по чужих нивах, неплачна робітниця — босоніжка... Мені сплили до серця усі вітхєні слова за простибїг розсипані по світі і ними витала я, знемагаючи від щастя, мою на смерть обрєчену любов.

Не крачте, галки, під чужим небом, соловії дзвінкї співає!

ЛЕГЕНДА.

У пустельника питає хлопець: „Що мені робить, Щоб у світі без печалі мені можно було жить?”

— „Бачиш, сину, там могили, гробовище все в хрєстах, — Ось іди та лай сїх мертвих, оджєни од себе страх!”

Лаяв хлопець, лаяв добре, аж язик вже заболів.

До чєнца тоді вернувся: „я зробив, як ти велів!”

— „Що ж мерці тобі казали?” — він у хлопця поспитав.

— „Як один, усі мовчали,” — старцю хлопець одказав.

— „Ну іди тепер мій сину, та почни їх вихвалять!”

Хлопець ходить, та все хвалить: мертвяки усе мовчать.

— „Що, хвалив?” — чернець питає. — „Вже й не знаю, як [хвалить”.

— „Що ж мерці тобі казали?” — „Тихо скрізь, усе мовчать.”

— „Як почнуть тебе хвалити люде, або дорікать,

Треба сину, тобі мертвих сїх скоріше споминать!”

Ся легенда научила, що мені тоді робить,

Як за вірші будуть лаять, або знов пічнуть хвалить.

Одарка Романова.

О. Л—ка.

Табор в Берестю.

(Спомини).

Тухоля, Домбе і Бересть,
Стшалково і Бригідки,
На суд усі стануть колись
Як достовірні свідки.

29 червня 1919 року перевезено нас з самбірської тюрми на суд до Перемишля. Було нас в транспорті кільканацять людей, селян і інтелігентів. З тих останніх памятаю Олену Кульчицьку, дочку священика з Підгайчик коло Рудок, учительку з Старосамбірщини Демковичівну, священика Василя Олексина і радника та начальника суду Еміля Ляшецького з Старої Соли, та купця Ваховича з Хирова.

Везли нас особовим поїздом. Сторожа поводитись доволі по людськи, так що публика по дорозі не збігалась і не знущалась над нами. Щойно в Перемишлі казали нам поставати парами і машерувати до гарнізонного арешту. Ми ще лиш успіли між собою попрощатись, не знаючи чи це не буде в останне. Поляки обвинувачували декого з нас, в тому числі й мене, о такі злочини, що можна було сподіватись важких кар, а то й присуду смерти.

По дорозі до тюрми вже на залізничному пероні ми стрінули товпу поляків, котрі почали ляяти нас та вигукувати „гайдамакі, мордерци! Павшце, оні майон на ренках крєв польскон! Відзіце? Крєв польска на їх ренках!” А попри те ще інші гострі словечка. Ми проходили мовчки, бо що було робити.

Вже вечоріло, як нас привели до „гарнізону”. Там молодий офіцер казав мужчин відпровадити до якоїсь казні, а нас три завів через вузький коридор до якоїсь доволі обширної келії, кажучи при цьому з насмішкою: „Пшепрашам пань, але лепших сальонув для пань не мамі!” — Ми лиш затиснули уста і мовчали.

В тому „сальоні” не було ніякої обстановки і ми всі три полягали на дошках, застелених коцом, котрий вспіла взяти зі собою панна Кульчицька. Зразу ми боялись заснути, тому, що попід вікна ходили і до нас заглядали якісь вій-

ськові типи, та накінець втома перемогла, на дворі зовсім потемніло і ми вснули. Раненько ми збудились. Сторожі відчинили келію, випустили нас на подвіря, де ми могли вмитись, та дозволили в кантині купити молока на снідання.

По сніданні відвели нас до військового суді, де мали розбирати наші справи. В коридорі ждало з нами багато людей, перемішаних з військовими сторожами. Між арештантами був один молодий жид, над яким жовнірі знущались, як їм прийшло на думку. Били його, тягнули за пейси, виривали волосся з бороди. Хлопчисько просився, та це лиш підсилювало охоту легіонерів „побавитись”. Накінець він перестав відзиватись, і коли його далі мучили, то лиш сльози плили йому з очей.

Очевидно, ніякого суду не було. Польські офіцири переглянули наші акти і без ніякого переслухання рішили відіслати до табору інтернованих. Нас лише повідомлено, що йдемо на Засяння (дільниця Перемишля на лівому березі ріки Сяну) де був табір полонених і інтернованих.

Повели нас всіх самбірщан разом. Чоловіків вели дорогою, а нам жінкам казали йти хідником. Мабуть стидно було перед своїми, що польське військо боїться старих жінок і молодих дівчаток. Про Засяння ми вже давно немало наслухались. Особливо боялись люде входити до табору, тому що при брамі збирались товпами місцеві поляки і били куди попало всіх, хто входив. Особливо били жидів.

Ми дійсно побачили при брамі гурток людей і думали, що це польська боївка. Мороз перейшов по спині, але треба йти — нема ради. Показалось, одначе, що це не були поляки, а гурток жидів-міщан, котрі постійно сторожили біля брами, щоб боронити своїх, котрих вводили до табору, або бодай бути свідками знущань і подавати їх до відома в чужинецьку пресу. Завдяки їм ми пройшли спокійно і опинились в таборі.

Привитано нас щиро окликами „А! мами нових пташків! А цо пані зброїла? Чекайце, поедзеце до Познаня, то вам там дадзон школен”, і т. п. Повели нас під таборовий уряд і по палогодженні формальностей провели через табір. По дорозі я побачила маленьку дівчинку, котра приносила нам харчі до тюрми в Старім Самборі. Її видно за те замкнули. Я хотіла до неї заговорити, та зараз жовнір крикнув „Не вольно розмавяць” і нас повели далі.

Нараз ми побачили вид: два хлопчиська, один жид, а один мабуть таки й наш хлопець, ходили по таборі повбирані в гуцульські крисані (капелюхи) пообтикані пірем, в січових лентах і з топірцями. Весь їх одяг і вигляд скидувався на жалких паяців. Польські жовнірі водили їх по таборі і робили собі з них насмішки та кпини. В той спосіб зогиджували наші установи, вважаючи при цьому пильно, що на це кажуть чи як заховуються інтерновані.

Була це звичайна провокація, подиктована нелюдською злобою, на яку може здобутися лише „висша польська культура”. І тих хлопців примусили так зодягтися, і жовнірам наказували кпити та насміхатися, щоб лиш спровокувати інтернованих на якесь слово чи відрух і потім мати нагоду пристосувати ще гірші репресії, з яких цей табір на Засянні вже був широко відомий.

Нас всіх огортав біль і обурення. В очах кожного видно було німий протест, п'ястуки затискались у безсилій досаді, та не було ні сили ні спромоги щонебудь зробити.

Проходячи далі табором ми побачили трьох знайомих священників, котрі нас мовчки поздоровили. Пізніше ми довідались, що ці священники зреклися обіду, який їм посилав перемиський Український Горожанський Комітет, та просили, щоб його передати нам. Ми його одначе не дістали і так і вони і ми остали голодні.

Завели нас до великого бараку, де продержали цілий день. Простояло нас там біля 200 люда майже весь день без їди. Щойно над вечір дали нам якоїсь юшки з клюсками, та не було її ні чим ні з чого їсти. Під тим оглядом селяне-в'язні показались практичніші, ніж ми, інтелігенти. Майже кожний з них мав мищину чи їдунку (по військовому „шальку”) та ложку. Вони їх нам позичили і так ми змогли покріпитись.

По їді нас вивели з бараку і казали ставати в чвірки. Поштуркували, розміщували, роблючи при цьому такі помічення, як „до то, Петлюра не научил це як стаць в шерегу?” або „Павленко не показал ці як машероваць” і т. п. Галя Кульчицька, Демковичівна, я і ще одна жінка опинились в першому ряді. Я тряслась від холоду. Галя накинула на мене свій плащик. До нашого гурта долучили ще багато осіб з тутешнього табору. Між іншими прийшов і священник Колянковський, котрому один селянин помагав нести валізку. Офіцер це рішуче зборонив, мимо того

що о. Колянковський був німецький і не міг сам нести своїх річей.

Почалась ревізія по всіх клунках. Відбирали всяке лишнє білля і одяг, оставляючи лиш по одній парі. Не помагали ніякі протести і не давали ніяких посвідок. Потім команда „Бачносьць” та коротка промова поручника, що „застшелен каждого, як пса, кто бендзе прубовал уцекаць”. Після того походом через табор, до поїзду, що тут же ждав на нас. Здалеку ми лиш бачили, як якийсь старенький священник благословив нас „у невідому путь”.

В тому вагоні поїзду, де я їхала, був наш гурт інтелігентів та селянські жінки з кількома чоловіками. Ми сиділи по кутках. Середину заняли польські жовнірі, та їх командант — поручник. Лавок в тім товаровім вагоні не було. Сиділи ми на клунках і на підлозі. В ночі було холодно, та ще сяк-так відрадно, бо світилась мала свічечка. Другої ночі один з жовнірів (вони і поручник спали з нами по середині вагону на сіні, ми на голій підлозі) загасив свічку. В темноті той сам жовнір чи якийсь другий, підсунувся до арештованої жидівки з Бережан і пробував її знасилувати. Жидівка почала кричати: „Що то ест? Що то за пожондкі?” Всі побудились, засвітили світло, збудився і поручник та почав урядувати. „Що? Она бендзе критиковаць польські жонд?” — (Жовнір, що хотів знасилувати її, це на думку поручника „польські жонд”). — „Забраць йон на двур і даць двадзесьця пенць”. — Так і зробили. З надвору, де відбувалась езекуція, ми чули лиш нелюдський крик. Потім її привели назад. Жидівка почала плакати і нарікати. Знова команда поручника: „Що? Она далей критикує? Звйонзаць йон по вийсковему!” Жовнірі кинулись на невинну жертву, поскручували її руки і ноги, так що вона просто вила з болю. Цей крик почули на стації і звідти прибігла патруля питати, що сталося. Поручник не пустив патрулі до вагону, лиш заявив, що тут їде „варятка” і так кричить. Та видно налякався і казав жидівку розв'язати. Вона тихо плакала цілу ніч з болю. Шнури повідались її в руки і ноги аж до кости...

Далі по дорозі на стаціях поручник виходив з вагону, а туди вдирались польські „галерчики” і обдирали з нас, що далось. Стягали черевики, забирали нагортки, брались до перстенів, білля, шмаття. Видно було, що роблять це не з власної потреби: були добре одягнені і взуті. Грабували на те, щоб перепродати чи роздати своїм коханкам чи кому там.

Накінець ми доїхали до — Берестя. Показалось, що нас не везли у Познань як зразу говорили, лиш у страшний берестейський табор. На стації устали нас в ряди і повели до „кошар Граевського”. Йшли ми чвірками хідником, бо дорогою було страшне болото. Поручник скомандував: „Не мам тротуарув для українців! Дрогон ісьць!” і ми почалапкали калабанями та грязюкою.

Кошари Граевського: величезні казарми уставлені в чотирикутник, а по середині площа зі слідами травників та хідників, мабуть з часу, як ту були німці. Кошаровий командант перебрав нас від нашого поручника і при тій нагоді казав віддати одному з арештованих священників черевики, забрані жовніром-конвоїром. Поручник дуже накинувся на команданта, та черевики залишились при арештованим. Лиш що він не смів виходити на двір так довго, поки наші конвоїри не відїхали. А то були б вбили.

Нас жінок відвели до жіночого відділу, де вже були інші інтерновані, між ними пані Виметальова, жінка австрійського капітана, а тоді вже українського майора, інтернована разом з дочкою Софією, далі радникова Марія Дроздовська з Дрогобича, Тхорикова зі Стрілок (Старосамбірщина), учителька Регіна Фрідлендер з Дрогобича та 15-літня Оля Лапичівська, дочка священника з Ніжанкович біля Перемишля. Її саміську привезли тут з транспортом мужчин. В нашій комнаті були вже деякі причі, на яких можна було спати. Мужчини спали у своїому відділі покотом на долівці.

Мій муж захворів. Я стала просити коменданта, щоб дав йому якусь кращу комнату. Цей (мимоходом кажучи, жид з Тернополя) відказався, та заявив, що „монж пані ест такім самим моїм врогем, як кажди інни”...

Нашим транспортом доповнився берестейський табор. Дальших арештованих интернували вже в сусідних Бугшопах в берестейській твердині.

Була тут маса мюдей. Були між ними полонені придніпрянці і галичане, були цивільні — інтелігенти і селяне, жінки і діти, були й москалі. Між українцями находились 14--15-літні хлопці з Гаїв Вижних, котрих забрали туди поляки, як своїх небезпечних ворогів. Була й одна глухоніма, котрої прізвища навіть не знали, а котру забрали з пасовиска під замітом, що вона махаючи за коровами патиком, давала в цей спосіб „сигнали” українській армії. Було також кільканацять жидів, головно з Бродів, котрих забрали чомусь як закладників.

Памятаю, що з священників там були: бувший посол Степан Онишкевич з Купнович, оо. Стецишин, Вітик, Грушкевич і Яхно, а потім оо. Олексин і Колянковський. Адвокати: Олесницький зі Станиславова, та Олійник, здається з Тернополя. Оба обдерті і босі, пограбовані по дорозі польськими вояками. З суддів був там Еміліян Ляшецький, радник зі Старої Соли, суддя Зятник з Дрогобича, і суддя Левицький, не памятаю звідки. Крім того кільканацять судових урядовців і писарів. З учителів памятаю професора Тадея Залевського з Самбора, вчителя Стебельського з Голяня біля Калуша, спенсіонованого управителя школи зі Щирця Малицького, та ще кількох, котрих назвиска призабула. Це лише в тих кошарах Гаєвського, де ми були. Крім того так само заповнені були інші будинки, бараки та доколичні форти. Кажуть, що всего разом в Берестю і околиці було 24,000 полонених і інтернованих, у величезній більшості українців.

Бруд скрізь був незвичайний. Воші облізали людину на кожному кроці. Ця язва, попри всі інші труди, висисала з людей останні сили. Годували нас препогано. Ранком закрашена на буро вода „чорна кава”, на обід зразу зупа з рижу з слідами якогось мяса, на вечеру така сама зупа, лиш вже рідша і без тих слідів. За тиждень змінили наш харч і вже постійно давали на обід і вечеру зупу з недовареного гороху, без ніякої омасти. Тим на пів сирим горохом кормили нас весь час нашого побуту в Берестю. Лиш вже при самому кінці дали нам в заміну за горохову зупу кілька разів таку саму чорну каву на вечеру, як на снідання. Хліб ми діставали окремо: не вимішений, не випечений, з якихось отрубів та полови. При кінці то вже й того не діставали.

Всі ходили голодні, ледви плели ногами. Здорові похорувались на шлунок, хворі недоїдали, поки не погинули. Хто мав трохи грошей, цей міг купити дещо в кантині, та й то дуже дорого і мало. А хто не мав — голодував. Таких було найбільше, майже всі.

Почта до нас майже не доходила. Коли о. Онишкевич дістав раз через команду поштової картку від рідні, ми всі збігли дивитись, як на яке диво.

Від того харчу, бруду і поганого відношення команди люде наче соловіли, а далі почали хворіти. Зразу на червінку, далі на поворотний тиф, пізніше на голодовий і ви-

сипний (пятнистий). Хворі лежали біля здорових. В місті був вправді шпиталь, але зразу туди нікого не брали. Наче ждали, щоб ці пошести добре вкорінилися. По першому комендантові (жидові з Тернополя) прийшов молодий офіцерик Керкеярто, котрий все втікав від наших, так що до нього годі було добитися. Головно оминав наших інтелігентів. Про інших польських старшин то й не говори! Казали, що в команді було їх багато, між ними навіть генерали, та в таборі ніхто з них не показувався і не було навіть від кого зажадати щоб бодай хворими хто заопікувався.

В погідні дні всі хворі останками сил витягались з кошар і лежали на травниках. Коли падав дощ, лежали далі по залях казарм і мучились та заражували сусідів. Лиш в одному будинку влаштовано діло так, що хворих позношено до заль на долішньому поверсі, а здорові були на вищих. Та й це не була ніяка охорона: всі ходили одні до других і пошести ширились, скільки лиш могли.

Деякий час хворими займався один лікар-росіянин і один український студент медицини. Вони днями і ночами обходили недужих з справді надлюдською посвятою. Головно працювали у тому „лазареті” на долішньому поверсі одної казарми. Та не мали ні ліків, ні прислуги, і багато не могли зробити. Впрочім незабаром оба захворіли і їх забрали до шпиталю в місті. Що з ними потім сталося, не знаю.

За деякий час почали тяжко хворих забирати до шпиталю в місто. Приїздила каритка і везла по кілька таких смертельників. Та нараз управа міста Берестя відказалась давати коні і менше хворі (бо здорових тоді там вже не було) запрягались в каритку і так везли своїх тяжко недужих товаришів у шпиталь. Та це була лиш капля в морі, бо в міських шпиталюх, казали, мало місця і мало кого туди відвозили. Більшість оставала в казармах і ждала смерті.

Діялись страшні речі. Нераз видно було старих, твердих селян, що до цього часу мовчки переносили все лихо-ліття, як заливались сльозами розпуки. Голодні, хворі, обдерті. Нікому обійти, нікому хоч води подати, щоб закропити спечені горячкою уста. А при тім жура, що там дома жінка, діти, рідня остали без опіки, без господаря. Серце рвалось дивитись на те все, а допомогти не було ні змоги ні сил. Огортала якась страшна гроза і зневіра в людей, в культуру, в Бога.

Кожного дня ранком приїзжали вози з домовинами і забирали трупів. Нераз бувало й кількадесять померших, то тих складали от так на фіри і вивозили на берестейський цвинтар. Щодня більше вивозили. Люде гинули, як мухи, в шпиталь не брали вже. Коли хто хотів висповідатись, не міг: нашим священикам було зборонено і потайки лиш декому дали останню потіху. Був ніби десь капелян, та це лиш на папері. І так возили і возили трупів на берестейське кладовище, без ліку, часто без знаття хто, і не знати за що.

Тимчасом бруд, хвороби і нехлюйство зростали. Люде не могли ніяк обірбатись з плюгавства, котре множилось немилосердно. Тільки й видно було, як цілими днями на дворі цілі гурти інтернованих вистоювали пів нагі і витріпували білля та одержу і виловлювали насікомих. Прати не було де. На всю ту масу народу були лиш дві керниці і там, коли хто успів добитись, можна було переполоскати шмаття, розуміється без мила, якого годі було дістати. Коли впав дощ, то люде бігли до калабань, щоб там якось випрати, що в кого ще остало.

Під кінець нашого побуту в Берестю, пущено в рух лазничку, та туди ніколи ніхто не дістався. Там мили і купали поворотців, що вертали з Росії, куди їх виселив був царський уряд. Їх тримали в сусідньому будинку і кормили куди краще, ніж нас. По кількох днях побуту висилали їх у рідні околиці. При лазні була дезинфекційна станція, куди раз завели транспорт полонених галицьких жовнірів. Там їм „дезинфекціонували” одержу і білля так, що майже все попалили і більшість їх вернула в табор без одержу, або без білля, або й без одного і другого.

Нараз в кошаровому „лазареті” появилась зміна: біля хворих почав крутитись польський лікар і фельчер. Багато помочі з них хворим не було. Зроблено це тому що до Берестя мала заїхати якась чужоземна місія і треба було чужинцям милити очи. Місія справді приїхала, оглянула кошари і мабуть дещо скритикувала. Між иншим, казала вичистити виходки, котрі не знати ще коли хто чистив. Місія поїхала і управа кошар виконала наказ в той спосіб, що забила ці виходки зовсім дошками, так що лиш „запах” з них далі розходився по будинкові.

Під тим оглядом, особливо жінкам, приходилося терпіти страшні муки. Були зразу лиш спільні місця, в котрі годі було добитись. Треба було упокорюватись перед жовнірами і просити їх дозволу — і ескорти — на приляга-

юче поле... Скільки гидких дотепів приходилось при цьому жінкам почути, краще не казати.

В цьому таборі я теж бачила зближення і братання між українцями з обох боків Збруча. Було їх багато, полонених обох українських армій. Зразу тримались трохи осторонь, пізніше зблизились, головню через спів. Вечерами сходились на майдані і співали. Придніпрянці на свій лад, галичане на свій. Було це особливо зі „Заповітом” Шевченка. Згодом обі групи навчились в других їх мелодії, та співали вже разом.

Було в таборі багато полонених москалів, до генералів включно. Вони часто сперечались з українцями. Особливо завзятий до суперечки був якийсь старшина, казали що він князь Орлов. Він мешкав разом з українськими інтернованими і раз у раз сперечався з ними, що „нікакої України не било, нет і не будет”. Сам він був задиркуватий і зчаста зачинав суперечки.

Це надоїло одному з придніпрянців, Олександрови Ярмолюкови, до того найрослішому і найсильнішому між ними (всі придніпрянці були якісь більші, кріпші і сміливіші за наших, котрі при них виглядали, як діти). Він лишній раз доказував, що Україна була є і буде, а князь Орлов своє: „Не било, нет і не будет”. Накінець Ярмолюк не втерпів, замахнув п'ястуком по княжій фізіономії князь аж похитнувся. — „А що, була Україна?” Орлов перелякався і лиш буркнув „Ну, да”. Ярмолюк на цьому не покінчив. Замахнув другий раз: „А є?”. — „Да, да, есть” — погоджувався вже на добре переляканий князь. Ярмолюк поправив в третє, так що Орлов опинився на долівці: „А чи буде?” Орлову вже не було до перечення. Швиденько потакнув ще кілька разів, що „да, да”, і більше вже не встрявав в такі дискусії, особливо коли Ярмолюк був де близько.

Всі ті відносини, як я вже сказала, мучили і денервували людей до того, що хто лиш мав трохи грошей і сил, той пробував тікати. Можна було це зробити легче з нашого табору, ніж з інших відділів берестейського пекла, особливо з фортів (фортечних укріплень) у Бугшопах. Там люди жили в вогких землянках, майже весь час замкнені і пильно сторожені. Не мали куди вийти на воздух, бо невеличкі подвіря фортів не могли всіх змістити. Не мали навіть такої свободи рухів, а через те й такої нагоди, як ми, мешканці кошар Граєвського.

Втікали наші різними способами. Декотрі замішувались поміж повертаючих виселенців у дні, коли тих останніх відвожено у їхні околиці, і їхали разом з ними. Інші, котрі мали гроші, порозумівались з сторожею і ті у відповідний час відпроваджували їх за місто, а там вже давали собі раду, як могли. Це вдавалось особливо тоді, як на варті були жиди, котрі вмiли добре влаштувати діло. Польські жовніри, очевидно, теж не погорджували грішли, але не вмiли того так зручно робити.

На згадану мною вище площу посередині наших казарм приганяли поляки пасти худобу. Це руйнувало травник і по худобі оставала нечисть, котра ще збільшувала нехлюйство в таборі. За те був з того один хосен: неедин інтернований вдавав пастуха і коли виганяли худобу з табору, виходив за нею, помахуючи патиком. Аби лиш за табор на пасовисько! Там вже давали далі ногам знати.

Втечі переважно вдавалися і лише в кількох випадках переловлено втікачів. Бувала вправді в казармах перевірка, та при такій масі людей товаришам було легко обізватися за втікача і в той спосіб затаїти його неприсутність бодай кілька днів.

Декотрим інтернованим дозволяли виходити на місто за покупками, очевидно з жовнірською сторожею. При тій нагоді я раз оглянула трохи місто з його зруйнованими кам'яницями, гарними церквами і костелом. Була в місті українська кооператива, де можна було купити такі „делікатеси”, як чай, мило, цукор, масло. Можна там було довідатись дещо, що діється у світі, та при цьому треба було дуже вважати на конвоїра, щоб не проговоритись.

Бували й відвідини в таборі. Один раз приїхали повозкою навіть польські сусідні попи відвідати наших священників. Боялись, одначе, зарази і тому навіть з повозки не вилазили. За те показалися „кавалерами” і привезли для жінок-інтелігенток в дарунку кошик черешень і букет рож. Дійсно „старопольська госьціносьць” Приїздила й рідня інтернованих. Памятаю, раз приїхала до свого мужа жінка сотника української армії Делькевича. Приїхала день після того, як його похоронили. Помер на тиф. Вона привезла зі собою трохи білля, одягу і харчів, щоб помогти своєму чоловікови. Зразу ніхто не мав відваги сказати їй, що це все даром. Накінець піднявся того один з товаришів покійного. Ще й нині не можу без сліз згадати тої страшної трагедії. Її

страшна розпука, жаль, майже втрата зміслів, пригнобили всіх нас страшенно.

Вони обоє пібрались з великої любови. Жили разом всего чотири місяці. Після того він пішов на світову війну, а по ній зараз вступив до української армії та незабаром дістався до польської неволі, щоб з неї вже не вийти. Очунявши трохи, жінка просила коменданта о дозвіл піти в шпиталь, щоб там довідатись про останні хвилини покійного. Він не дозволив. Лиш „окружною дорогою” через різні знакомства наших „таборовців” її таки вдалось побачитись з шпитальними товаришами покійного та дістатись на цвинтар, де змогла бодай обіймити могилку і виплакаться.

Другим разом приїхали в табір три жінки. Чоловіки двох з них були українські залізничники, третя була молоденька попада, ще майже дитина. Її чоловіка забрали від неї в кілька тижнів по вінчанню. Польські власти не хотіли тим жінкам сказати, де інтернували їх чоловіків і вони їздили від табору до табору та шукали і розпитували. Жінка одного залізничника була полька. Вона з обуренням говорила: „Я полька, але від тепер я перестала нею бути. Мені стидно належати до того народу, котрий здібний до таких нелюдських поступків”. Не знаю, чи дотримала слова...

Накінець прийшов час, що ми покинули Бересте. Зразу пішли чутки, що приїде українська місія, котра буде старатись полегчити наше становище. Потім казали, що поїдемо на суд до Варшави; а накінець почали списувати нас, галичан, і таки на певно шептали, що поїдемо. Куди, ми не знали.

Нараз одного дня прийшов наказ пакуватись і збиратись в дорогу. Наказ ми дістали в ночі, ранком зібрались на майдані і по кількогодинних формальностях рушили походом, бічними вуличками, наче ховаючись від когось, в сторону залізничного двірця. На мості ми стрінулись з другим таким транспортом, що надійшов з фортеці на Бугшопах. У ньому був старенький священник Косоноцький, котрого на цьому ж мості стрінули його дочки, що приїхали відвідати батька. Ще хвилина, а їх подорож була б даремна. Плакав старий батько, плакали дівчата, плакали всі, хто бачив цю зворушливу сцену.

На стації передали нас якомусь підпоручникови, що мав нас везти. Куди — ми не знали. Спакували всіх у товарні вагони і лиш якій двадцятці інтелігентів дозволили приміститись в особовому вагоні, котрим їхав комендант транспорту. Решту, всіх разом біля 800 людей, понапихали до товарних

вагонів так, що ті не мали там як рушитись. Всі були виго-
лоднілі і лиш частина їх дістала під вечер чорну юшку, чи
пак „каву” А й о це треба було окремо команду просити.

Під вечір позамикали щільно вагони і аж на другий день
ранком рушили в дорогу. Так попрощали ми Бересте, оте
саме, у якому Україна заключила по довгих століттях пер-
ший мир, як незалежна держава. З тих надій, що з ним звя-
зувано, не осталось нічого, а натомість Бересте стало мо-
гилою для тисячів українських інтернованих і полонених, та
прикрим, болючим спомином для тих, котрі перейшли це
польське пекло. Хоч воно не було ще найгірше: поляки під
тим оглядом майстрі і перед нами були ще страшніші пе-
реживання.

Людям дали на дорогу по горстці сирого гороху і тро-
хи сухарів. Позаганяли у вагони, їх там запечатали. Везли,
як худобу, а то й гірше. Бо й худобі дається в дорозі їсти,
поїться її і відчиняється час до часу двері, щоб її провітрити.
Тут цього не було. Навіть природні потреби люде мусіли по-
лагоджувати у тих замкнених вагонах. Коли в одному з них
прорізали підлогу і зробили отвір на двір, команда поїзду
сейчас цей отвір забила. Так люде мучились у тісноті, не-
чистоті, задусі, о голоді і спразі, хворі і здорові разом, три
і пів доби. Справді, годі собі уявити кращий доказ польської
культури.

А й нам в особовому вагоні не було краще. Тіснота бу-
ла велика, лиш що вікна можна було відчинити. На сторону
випускали лиш на постоях і то тоді, коли комендант позво-
лив і коли жовнірам хотілось відвести. Це особливо погано
відбивалося на моєму мужу, котрий був смертельно хворий.
Я тремтіла, що він може в дорозі померти, а тоді трупа ски-
нуть кудинебудь в рів, мене ж повезуть далі. Та якось ми
доїхали. Велику потіху і поміч мали ми деколи від кількох
жовнірів-волиняків, котрі були в нашому конвою і де лиш
могли, там нам полегчували долю. Біда лиш, що не все могли.

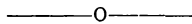
Згодом ми побачили, що їдемо кудись у Західну Гали-
чину. Заїхали на стацію „Граніца”, де казали людяи іти їсти.
Чи всім, не знаю, хоч здається, що лише декому. З нашого
вагона пішли всі, крім мене і мого чоловіка. Ті, що пішли,
вернулися за якийсь час страшно схвильовані: коли дехто вже
набрав їди, напали на кухню галерчики, побили всіх, пороз-
ливали страву і так показали, що „еще Польска не згінела”.
Дехто ледви з життям втік.

На другий день ми приїхали до нашого місця призначення. Було це славне Домбе!

Відчинили вози. Люде ледви виходили; інші просто падали з вагонів, других випроваджували сильніші, або й виносили, бо ті не мали сили стати на ноги. Кільканацять трупів, котрих, кажуть, було 18, оставлено у вагонах. Решта майже всі були хворі. Виснажені голодовим харчем і трудами Берестя, везені у задусі, тісноті і голоді, мучені непевністю, що з ними буде, декотрі померли ще у вагонах, інші занедужали на те, щоб вже більше не прийти до здоровля.

Тих хорих, що не могли стояти, поскладано біля мельдункового будинку на землі. Було їх 75. З них три зараз таки там померли. Решту забрали до шпиталю в Кракові, звідки ніодин з них вже не вернув живий. Спочили на віки на краківському кладбищі.

За те, що ми були „нечемні” і серед таких страшних умовин посміли захворіти, нас всіх зіпхали до одного бараку, де ми мали перебути квантанну. У тій квантані всі ми майже перехворіли на тиф. Четвертина, або й більше не витримали і вигинули, решту пігнали у властивий табор Домбля. Навіть польська газета „Роботнік” обурилась на цей нелюдський спосіб винищування українців і нап'ятувала на своїх сторінках цей справді „смертний транспорт”.

Ще молодою дівчиною читала я книжку Кенана „Сибір”, котра в свій час наробила стільки шуму у світі своїм описом царських знущань над нещасними засланцями. Ця книжка так мене розстроїла, що я позбулась її з хати. В моїй молодечій уяві не могло поміститись, щоб люде могли бути такі жорстокі супроти своїх ближніх. Ніколи не думала, що мені колись доведеться пережити і бути свідком ще більше диких страхіть.

Ось жмут моїх вражінь, маленька частина того, що пережили люде у тій страшній польській неволі. Я особисто, прибита своїм горем і народнім, не могла бачити всего і не мала ні часу ні душевного настрою, щоб збирати вістки про все, що кругом мене діялось. Багато дечого й призабулось. Час, злидні, нові переживання, дальші муки, затерли неоднo в моїй памяти. Хай другі, що може більше бачили і більше

знають, доповнять цю змальовану мною картинку, і відносно самого Берестя, і про Бугшоли, і про не менше страшне Домбе. Тим способом хай перекажуть будучим поколінням, за що і як погинуло стільки українського люду. Може колись і „местник підійметься” на тих „зотлілих кістках” наших мучеників.

ПРОЩАННЯ.

Прощай, моя люба, прощай, моя мила!
Подай мені руку твою!
Прийми ж ти, голубко моя сизокрила,
Останню сповідь мою:

Мандрую, кохана, в непевну дорогу,
В тяжку, невідому путь;
Судилось здобути мені перемогу,
Чи ранньою смертю заснуть?

Хай буде, як буде! Не маю вертатись
Назад з того шляху, що взяв,
Не маю тії корогви одцуратись,
Що вільно і щиро я зняв.

Жили ж поривання й надії палкіі
У нас, моя вірна, в обох, —
Ми щирю віру і думи святії
З тобою кохали удвох.

Чи треба ж казать, що тебе не забуду?
Нехай не турбується серце твоє!
З останнім диханням хіба я позбуду
І думи, й кохання моє.

Прощай, хай очей твоїх ясне сяння
Просвітить непевну путь,
Хай любі стискання руки, цілування
Не жаль, а відвагу дають!

О. Пчілка.

СПОВІДЬ НАЛИВАЙКА.

З Рилеєва.

О, не кажи, чернець святий,
Мені про гріх, — це не до речі;
Нехай і гріх, і гріх тяжкий, —
Ти тільки марне тратиш речі.
Щоб Україні дорогій
Здобути иншу, кращу долю,
Щоб повернуть народу волю
І визволить край любий мій, —
Гріхи татар, гріхи панів,
І перевертнів уніятів,
І душогубство всіх сарматів
На себе б я прийняв без слів.
Та що мені в твоїх покутах!
Найгірше пекло, старче, знай, —
Мені Україну бачить в путах,
А вільною вбачати — рай!
З дитинних літ в душі моїй
Палав огонь за волю встати.
Мені пісні співала мати
Про незабутній час святий,
Коли неволею закутий,
Ще не ходив козак у путах,
І шиї мовчки не хилив
В ярмі ганебнім, нерозривнім,
А з ляхом в спілці любо жив,
Як вільний з вільним, рівний з рівним
Та все те зникло, мов омана.
І вже давно пізнав козак
У спільниках своїх тирана.
Швед, уніят, москаль, поляк,
Мов шуліків неситих зграя,
Нас рвуть і шарпають що-мить.
Та що їм стогін всього краю?
Закон в Варшаві міцно спить...
З того часу в душі горить
Ненависть тяжка до ляхів,
В очах палає хижий гнів,

В неволі серце замірає.
І в ясний день, і в темну ніч
Чиюсь таємну чую річ.
І стежить скрізь вона за мною,
І не дає мені спокою,
Ні в вільних волею степах,
Ні серед брязку й гуку бою,
Ані в святих моїх церквах.
„Вставай!” я чую що-хвилини:
„Вставай на ворогів України!”
Того, хто перший з-під ярма
На самовладців меч здійма,
Я знаю, скрізь жде смертна доля...
Мене осуджено, то так;
Але скажи, коли і як,
Де здобулась без жертви воля?
Загину я за рідний край,
Я почуваю те і знаю,
І серцем, повним щастя вкрай,
Я свій талан благословляю!

Л. Старицька-Черняхівська.

Соловейковий спів на весні
Ллється в гаю, в зеленім розмаю;
Та пісень тих я чуть не здолаю,
І весняні квітки запашні
Не для мене розквітли у гаю, —
Я не бачу весняного раю;
Тії співи та квіти ясні
Наче казку дивну пригадаю —
У сні!...

Вільні співи, гучні, голосні
В ріднім краю я чути бажаю, —
Чую скрізь голосіння сумні!
Ох, невже в тобі, рідний мій краю,
Тільки й чуються вільні пісні —
У сні?

Л. Українка.

НІЯКОВО.

Дружинонько мила, не хочу тобі я
Перечити в справах твоїх;
Та кілька єсть певна у мене надія,
Що слів не одвернеш моїх,
Порад у дрібнотах, моя ж ти пашино!
От бачиш, наприклад, недавно якось
Я бачив: служниця з села, та Горпина,
Сиділа з тобою рядком... Те здалось
Мені не до ладу... Звичайно, нехай —
Єднання з народом, — ся річ не псує...
Та треба, голубко, зважать на звичай:
Ніяково, серце моє!

Або хоч би й це, моя рибочко мила:
Обідав у нас хтось чужий...
Видимую ж прикрість ти гостю вчинила,
Крививсь він на вбір твій чудний...
Народне убрання, це річ пречудесна!
Тут навіть і думка хороша єсть...
Ну, що ж, оттак дома—тепер у нас весна,—
Чому не зробити убранню ту честь?
Це добре часами, убір той сільський,
І так закраша він обличча твое!
Та треба зважати, як хтось є чужий:
Ніяково, серце моє!

От мова в синочка теж трохи клопоче
Мене, як на їй я спинюсь...
Звичайно, мале ще й навчиться, як схоче,
По всякому — тим не журюсь...
Скажу: навіть мило, як тее малятко
Народною пісеньку втішно співа,
Чи казку про „вову” прокаже, „зайчатко”,
Чи „татком” пестливо мене назива, —
А все ж воно якось... здається чудним!...
Між людьми у вуха б то б'є...
Бо знаєш: вважають у нас те смішним...
Ніяково, серце моє!

О. Пчілка.

Я У М Р У

Я для краю свого працював, а тепер
Покидає мене сила,
Скоро, скоро в труні уже знайде собі
Відпочинок душа наболіла.

Я умру. Але я не жалію життя:
Я бажаю і другим зазнати
Того щастя, яке я тепер зазнаю —
За країну свою умірати.

Ти ж, мій краю святий, прийми в землю того,
Хто за тебе життя покидає,
Добрим словом його спогадай, як твоя
Зірка ясно у небі засяє!

Бо настане той час, що в тобі, краю мій,
Вже не знати муть слова: неволя,
І у рідних степах, і по рідних хатах
Пануватиме щастя і доля.

Легко стане в той час нам лежати в труні,
Бо і ми свою лепту останню
Положили на те, щоб країні своїй
Пособити в її безталанню.

М. Загірня.

УКРАЇНСЬКА СУЛТАНША.

Підчас своїх частих нападів на Україну, в часи кримського хана Менглі Гірея, що панував над „перекопською ордою” від 1478 до 1515 року, або за його наслідника, один татарський загін забіг у містечко Рогатин. Певно його пограбив, а може й спалив, а при цьому забрав, скільки міг невільників: чоловіків, жінок, хлопців і дівчат. Між тими останніми була теж дочка місцевого православного священика, Олександра чи Анастазія Лісовська. Її завезли мабуть в місто Кафу на Криму, де була головна торговиця невільниками, і там купив її певно якийсь царгородський купець на те, щоб перепродати її в якийсь панський гарем.

Теж можливо, що рогатинська попівна попала між ті невільниці, котрих забирав собі хан за податок (кожну десяту) і що це він слав її в Царгород будьто на продаж, будьто в дарі султанові і його рідні. Досить, що Олеся Лісовська ще перед 1520-им роком була вже в турецькій столиці другою жінкою турецького цісаревича, Сулеймана Сулімовича, що займає найперше місце між всіма турецькими султанами і відомий в історії, як Сулейман Великий, Пишний, або Сулейман Законодавець. Він правив Туреччиною від 1520 до 1566 року і за час свого царювання незвичайно поширив межі турецької держави та впорядкував її унутрі.

Попавши в турецьку неволю та згодом на султанський двір, Олеся зовсім забула свою віру і побусурменилась. Вона прийняла якесь турецьке ім'я, яке — невідомо. Посторонні турки називали її „Хуррем-Султан”, себто радісна султанша, а європейські послы та історики називають її Роксолана. Це латинська назва первісних мешканців України і так ще в 16 столітті деколи називали українців. Виходить, що Роксолана, це по теперішньому було б просто — Українка.

Про перебування Роксолани на султанському дворі, а далі на султанському престолі, маємо багато звісток в рапортах тодішних чужинецьких, головно венецьких, послів в Царгороді. На основі тих і турецьких та інших джерел, дуже інтересну характеристику султанші-українки подає відомий знавець східних народів, академик Агатангел Кримський у своїй „Історії Туреччини”. Він пише про неї слідує:

В гарем до Сулеймана I Пишого дісталася Роксолана ще перед тим, як він запанував на султанському престолі (1520), а померла 1558 р., коли султанові було по-над шість

десятків літ. Зовнішнім своїм виглядом не належала Роксолана до звичайного типу тих азіяцьких красунь, у яких повинні бути жагучі очі наче чорні маслини, пожадливі уста, палючі високі груди, розкішна огрядненька постать: такі жінки часто вважаються в Туреччині за ідеал жіночої гаремної краси, хоч швиденько одцвітають та й стають для чоловіків нецікавими. Про Роксолану, навпаки, казано було венецькому послові ще 1526 р., за молодих іще її літ, що вона й не гарна: тільки-ж, — додавали, — у неї граціозна, елегантно-невеличка постать і ота її делікатна, українська, не азіяцька, врода була з таких, що вянуть не так швидко, як азіяцькі. А що найважливіше — це була дуже розумна жінка, яка тямилася і весело розважити „Пишного” султана, і дати путню пораду, і, коли їй того було треба — підшептати панові світа болючі підозріння проти тих, хто обертався коло нього. Минали літа, а Хуррем-султан не переставала держати падішаха під своєю чарівливою силою, навіть що далі — то сильніш. Вже їй минуло над 50 літ — вік для жінки дуже поважний, — коли тодішній посол венецької республіки, в 1554 році, писав про неї з Царгороду: „Для його величності-султана це така кохана дружина, що, — переказують, — відколи він її впізнав, відтоді вже не захтів знати якоїсь іншої жінки: ну, а чогось такого не робив ще ніхто з його попередників, бо в турків є звичай — міняти жінок”. Про те саме свідчив і австрійський посол Бузбек того самого 1554 р. А рік перед тим попередній венецький посол Наваджеро теж писав про Роксолану: „Його величність-султан такечки сильно кохає Роксолану, що в османській династії іще не бувало жінки, яка була-б вішилася більшою повагою. Кажуть, що в неї милий, скромний вигляд, і вона дуже добре знає натуру Великого володаря” І таки справді, Хуррем-Роксолана „натуру Великого володаря” добре знала і вміла тонко ним орудувати і тямилася його використовувати для цілої низки надуманих нею гаремних та двірських злочинів. Яничари та простий люд уважали султаншу-Хуррем за правдиву відьму-чарівницю, що заволоділа султаном через усякі любовні чари та дання; австрійському послові Бузбекові 1554 р. називали двох бабів, що мали постачати для султанші передню кісточку з гієнячої морди, бо, мовляв, така кісточка — дуже добрий любовний талісман; називали навіть на ймення туж жидівку, що вкупі з нею Роксолана замовлюваннями і напитками причарувала Сулеймана. Піддаючись її впливу (чи, як казали, чарам), Сулейман Пишний здатний бував по-

силати на смерть навіть таких своїх вельмож, котрі добре прислужилися турецькій державі і мали за собою не аби-який державний досвід. Мабуть чи не на Роксоланиній душі повинна цілим тягарем лежати й смерть везіра Ібрагіма (1536). З того Ібрагіма була дуже видатна людина й тямущий політичний діяч. Нехай собі зроду був він не більше, як простий грек (чи, там, албанець) з матроської сім'ї, що жила в венеціянських володіннях, але виявив той матроський син натуру як-найблагороднішу й інтелігентну. — „Він людина вчена, читає філософські книжки і знає добре свій закон”, характеризував його венецький посол. Між иншим підчас свого везірування (1523-1536) везір-Ібрагім багацько зробив для того, щоб ізблизити Туреччину та Францію. Султан Сулейман любив був Ібрагіма як щирого приятеля, лагідно ставивсь до того, що Ібрагім одягається і їздить пишніш од самого султана, оддав за Ібрагіма заміж свою сестру, мав Ібрагіма за свій „дух і серце” — а про те Ібрагім, через Роксолану, загинув кінець-кінцем ганебною смертю (1536): йому поставлено за провину надто приязні зносини з французами і його задушено чорним шовковим шнуром, так як наказав Сулейман.

Та хоч яка-там сила над Сулеймановою душею була в Роксолани, а дуже довго, понад 20 літ, мав Сулейман Пишний ще й иншу дружину, що формально сміла заявляти на султанову душу більше прав, ніж мала їх Роксолана. Тая дружина була гордовитая гірнячка-черкешанка, а переважала вона українку-Роксолану тим, що була не попросту гаремна жінка, а султанша, і вже породила султанові Сулейманові сина-первака, майбутнього наступника на султанському троні; звався він Мустафа. Батько сильно любив Мустафу, простий народ покладав на нього великі надії; і справді — був з царевича-Мустафи молодик талановитий і відважний, хоч, правда, з деякими жорстокими й своєвільними норовами. Ніколи, мабуть, не довелось Роксолані так міцно напружувати всенький свій інтриганський хист, як тоді, коли вона нарешті наважилася зіпхнути із свого шляху оту слутаншу-черкешенку, отую найпершу падішахову дружину, та й прочистити доріженьку до османського престолу своєму синові Селімові, зовсім не талановитій людині.

Черкешанка, як мати майбутнього султанового наступника, була свідомо своєї законної сили. Та звичайно, що серцем вона страждала чому падішах ніколи вже не заходить до неї, чому падішахове кохання перехилилося до нікчемної

„купованої невільниці” І ото одного разу, через свою бурхливу азіяцьку заздрість, вона мало не скрутилася. — „Зраднице! Ти, якесь-там продане м'ясо, бажаєш рівнятися зо мною!!” накинулася вона на Роксолану та й вчепилася в ню руками і нігтями: подрапала Роксолані вид, розкудовчила й поскубала їй волосся, ладна була й за горло задушити. І от, коли отака пригода скоїлася, прийшов по Роксолану найстарший внуч, „кизлар-ага-си”, і сказав їй, що султан кличе свою дорогую Роксоланоньку до себе. Роксолана одмовила внучові, нехай він перекаже падішахові-Сулейманові, що вона, „продане м'ясо”, має тепер аж надто непоказний вигляд:

СУЛТАНША РОКСОЛЯНА
(зі старого італійського рисунка
з XVI. віку).

коли-б вона зараз, така як є, з'явилася була на султанові очі, то це вийшла-б недостойна образа для його величності. Тільки-ж Сулейман загадав, щоб вона негайно прийшла; а тоді геть угніваний, він викликав до себе черкешенку на розправу. Тая, покладаючися на те, що вона-ж цесаревичева мати, дозволила собі балакати з володарем світу гнівливо та й через лад розпустила язика. Тоді Сулейман звелів одіслати її в Малу Азію, до її сина-Мустафи, що намісникував у Магнесії. Цесаревич-Мустафа жив не вкупі з батьком, а на одшибі, бо в турецькому султанському побуті вже встановилася така звичка, щоб кожен дорослий султаненко жив не в столиці-Царгороді, а на провінції. До Магнесії з Царгорода треба було їхати п'ять-шість день.

Єдиною панією для дум і настроїв Сулеймана Пишного залишилася в султанових палатах Роксолана, Хуррем-султан отая. Сулейман зробив її законною султаншею, а що ніяких інших жінок, навіть підложниць, султан до свого гарему вже більше не брав, то не доводилося їй уже боятися, що, може якась інша жінка, нова супротивниця, схоче одбивати султана од неї. І от, честолюбива Хуррем-султан поклала дійти краю, довершити справу: добитися, щоб не Мустафі, а її рідному синові Селімові припав на спадщину османський престіл. Вкупі з нею вів задуману справу до бажаного кінця великий везір Рустем-паша (1544-1561), гордовита людина, але слухняна Хурремина креатура (за Рустемом-пашею була Мигр-у-Маг, дочка Сулеймана Пишного та Роксолани), слов'янин, сербо-хорват, зроду. Це був суворий, понурий людець, що й не осміхавсь ніколи; Сулейман Пишний щиро ввіряв на нього, на отого свого зятя, й охоче все чинив за везірськими порадами. Рустем-паша дуже допомагав Хурремі-Роксолані навівати Сулейманові недовіру проти майбутнього престолонаступника, цесаревича-Мусафи. Це була річ тим лекша, що Мустафа й справді не ховав од людей свого незадоволення, і серед народу давно вже кружляла навіть чутка, що Мустафа, коли-б був міг, давно-б був скинув батька з трону. Правдиві чи неправдиві були всі отакі поголоски, тільки-ж Роксолані й Рустемові пощастило геть до краю напоїти Сулеймана Пишного тяжкою недовірою проти сина: Мустафу переведено намісникувати з більше-менше недалекої Магнесії в значно дальшу Амасію, що туди їхати із столиці треба було тижнів 3½, тим часом як до Магнесії їхалося якихсь днів пятеро-шестеро.

В-осени 1553 р. султан Сулейман Пишний стояв табором у Малій Азії, бо з перським шахом-Тагмаспом вийшли в османів іще з минулого року всякі непорозуміння. Рустем-паша з Роксоланою вже встигли переконати Сулеймана, що царевич-Мустафа, покладаючися на яничарське прихилля та перебуваючи в потайних зносинах із перським шахом-Тагмаспом, готує повстання проти батька, — то тепер султан викликав царевича до себе в табір.

І тут одбулася одна з найстрашніших родинних драм.

Царевич-Мустафа слухняно приїхав; мабуть сподівався полагодити свої відносини з батьком.

Він увійшов до султанського шатра, закритого для сторонніх людей, і хотів був поцілувати батька в руку. Та Сулейман гнівно не допустив Мустафу до своєї руки; натомість

він подав знак — і на Мустафу накинулося скількись німих, щоб його задушити шнурком. Царевич не давався їм, пручався в їх руках, та звичайно, що кінець-кінцем його цупко схопили, накинули-таки петлю на шию та й задушили. Все це продіялося на очах у султана-батька, що грізно сам дивлявся до тієї страшної сцени, нікуди не одходячи із шатра чи, може — як кажуть інші джерела — одступивши за завішену перегороду в шатрі.

Згубивши свого первака-Мустафу, Сулейман Пишний проголосив престолонаслідником собі Селіма, сина од українки Роксолани. Народові дуже жалько було Мустафи, тільки-ж воскресити його було вже не можна, і за тринадцять літ після того, по батьковій смерті, турецьким султаном зробився не хто, як Селім II Мест, себто „п'яний” (1566-1574), виродок-алкоголік і лютий деспот. Султанування його пішло безперечно на шкоду для Туреччини, головним чином на шкоду в відносинах внутрішніх, та почасти й у відносинах зовнішніх. Правда, зовнішні відносини за Селімового панування подекуди були аж блискучі: вже-ж бо за Селіма II Туреччина зробила собі дуже важливе територіяльне надбання, одвоювавши од венеціянців острів Кипр (1571). Тільки-ж того самого року сполучений еспано-італійський флот (Пілипа II Еспанського, папи та Венецької республіки) під проводом дон-Хуана Австрійського (побічного сина покійного імператора Карла V) як-найтяжче розбив і розгромив турецького флота під Лепантом. Лепантський бій стався починком для політичного занепаду Туреччини, — і занепад таким побутом вперше зв'язується з іменням не чийм, як Роксоланного сина. Можна сказати, що Роксоланине злочинство супроти Мустафи мягло як-найтяжчим немезидиним прокломом на османську державу.

Стільки каже Кримський про Роксолану.

А й пізніше ще траплялося, що українські бранки попадали на султанський двір і ставали султанськими жінками. А. Кримський згадує ще про жінку Османа Другого (1618-1622), відомого зі своїх воєн з Петром Конашевичем Сагайдачним, та про дружину Мустафи Другого (1695-1703), що вони були українки. Син Мустафи і його української жінки засів пізніше на турецькому престолі, як Осман Третій. Та ці жінки не мали вже такого впливу на державні справи, як оця рогатинська попівна, султанша Роксолана.

З М І С Т.

ПЕРЕДМОВА	3 ст.
ДЕСЯТЬ ЛІТ ПРАЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНОЧОЇ ГРОМАДИ	5 „
Грошевий Звіт У. Ж. Г.	35 „
Кому У. Ж. Г. помагала в старім краю	43 „
УКРАЇНСЬКЕ ЖІНОЦТВО В АМЕРИЦІ:	
З ДІЯЛЬНОСТІ ЖІНОЧИХ ТОВАРИСТВ:	
Союз Українок Америки	45 „
Запомагове Товариство Українських Жінок в Шикаго, Ілл.	49
Жіноча Секція Укр. Демокр. Клубу в Нью Йорку ..	52
„Жіноча Громада” в Асторії	55
„Жіноча Поміч” в Нью Йорку	57
„Ukrainian Art Club” Chicago	59
8-ий Відділ С. У. А. — Бронкс	60
Українсько-Американські Горожанки, Філадельфія ..	62
Жіноча Громада, Перт Амбой	66
Тов. ім. Олени Пчілки, Ньюарк	68
Перші українські імігрантки в Америці	71
Іван Франко: Жени роуськія восплакашася	76
Американські Українки на Громадській Праці	77
Жінки в Українських Запомагових Організаціях	84
Сім літ праці в У. Ж. Г.	88
Тарас Шевченко: Мати	90
„Про Америка”	91
На Жіночі Теми	95
В ньюорському арешті	100
На самостійних становищах	105 „

ЖІНОЦТВО НА УКРАЇНІ:

Жінки в українській літературі	106 ст.
Українські Жінки на Громадській і Культурній Праці ..	122
Ольга Басараб	134
Пластунки	139
Українські Жіночі Організації поза Спол. Державами	143

З ПИСАНЬ ЖІНОК:

Христя Алчевська : Воля	154
Миколая Божук : Сестрі Анні	87
Катря Гриневичева : Параска Гоголь	157
Марія Загірня : Як умру	183
Надія Кибальчич : Вілла над Морем	155
Галина Комарівна : Не співай пісень веселих	94
Уляна Кравченко : Хай спогад злиднів	70
На Новий Шлях	151
Мене Чарує	154
Віра Лебедова : Драма Лебеда	150
О. Л—ка : Табор в Берестю	165
Марійка Підгірянкa : Мати Страдниця	152
Маруся Полтавка : Тим бандура моя	121
Олена Пчілка : Процання	179
Ніяково	182
Одарка Романова : Згуки в ночі	142
Легенда	135
Л. Старицька-Черняхівська : Сповідь Наливайка (З Рилеева)	180
Леся Українка : Без надії таки сподіватись	147
Горить моє серце	148
Досвітні Огні	149
У сні	181
Марійка Чижівна : В Бригідках	156
Агатангел Кримський: Українська Султанша	184

